

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI**

**İNTERNET GAZETECİLİĞİNDE NEFRET SÖYLEMİ:
ENSONHABER ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Şamil Özcan

Ankara-2017

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI**

**İNTERNET GAZETECİLİĞİNDE NEFRET SÖYLEMİ:
ENSONHABER ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Şamil Özcan

Tez Danışmanı:
Yrd. Doç.Dr. Halise Karaaslan Şanlı

Ankara-2017

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI**

**İNTERNET GAZETECİLİĞİNDE NEFRET SÖYLEMİ:
ENSONHABER SİTESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:
Yrd. Doç.Dr. Halise Karaaslan Şanlı

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

.....
.....
.....

İmzası

.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi:.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../20...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
TABLolar LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	13
GÜNDELİK HAYATTAN ULUSLARARASI HUKUKA NEFRET SÖYLEMİNE GENEL BİR BAKIŞ	13
1. Nefret Söyleminin Kavramsal Olarak Tanımı	13
2. Nefret Söylemi Türleri	17
3. Nefret Söylemini Destekleyen Bilişsel Kavramlar: Stigma, Önyargı, Kalıpyargı	23
4. Nefret Söyleminin Yayılma Alanları	27
4.1. Popüler Kültür Öğelerinde Nefret Söylemi	27
4.2. Sözlü Gelenek ve Nefret Söylemi.....	34
4.2.1. Atasözleri ve Deyimler	35
4.2.2. Fıkralar	39
4.3. Geleneksel ve Yeni Medyada Nefret Söylemi.....	42
4.3.1. Geleneksel Medyada Nefret Söylemi	44
4.3.2. Yeni Medyada Nefret Söylemi	48
5. Nefret Söyleminin Hukuksal Boyutu	53
5.1. Türk Hukukunda Nefret Söylemi İle İlgili Düzenlemeler	54
5.2. Uluslararası Hukukta Nefret Söylemi	59
5.2.1. Birleşmiş Milletler	59
5.2.1.1. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme.....	59
5.2.1.2. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme	60
5.2.2. Avrupa Konseyi 62	
5.2.2.1. Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme.....	62
5.2.2.2. Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Irkçı Ve Yabancı Düşmanlığı Ek Protokolü	64
5.2.3. Avrupa Birliği	66
5.2.3.1 Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı	66
İKİNCİ BÖLÜM	68
İNTERNET GAZETECİLİĞİ: YENİ OLANAKLAR VE SINIRLAR	68

1. Bir İletişim Mecrası Olarak İnternet.....	68
2. Basılı Gazetecilikten İnternet Gazeteciliğine	70
3. İnternet Gazeteciliğini Geleneksel Gazetecilikten Ayıran Özgün Yönler .74	
3.1. Dijitallik.....	75
3.2. Etkileşimsellik	76
3.3. Hipermetinsellik	78
3.4. Sanallık.....	80
3.5. Multimedya Biçimselliği –Çoklu Ortam	83
4. İnternet Gazeteciliğinde Haber Sunumu: Tık Alma Stratejileri	84
5. İnternet Gazeteciliği ile Değişen Gazetecilik Anlayışı ve Etik Sorunlar	90
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	100
ENSONHABER SİTESİNDE NEFRET SÖYLEMİ ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ	100
1. Araştırmanın Yöntemi	100
2. Ensonhaber Sitesinde Nefret Söyleminin Çözümlemesi	105
2.1. Siyasal Nefret Söylemi	105
2.1.1. Makro Yapı Çözümlemesi:	106
2.1.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:	108
2.2. Cinsel Kimlik Temelli Nefret Söylemi	111
2.2.1. Makro Yapı Çözümlemesi:	113
2.2.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:	116
2.3. İnanç Temelli Nefret Söylemi	118
2.3.1. Makro Yapı Çözümlemesi:	120
2.3.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:	122
2.4. Kadınlara Yönelik Nefret Söylemi	125
2.4.1. Makro Yapı Çözümlemesi:	126
2.4.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:	128
2.4.3. Makro Yapı Çözümlemesi:	133
2.4.4. Mikro Yapı Çözümlemesi:	135
2.5. Engellilere Ve Çeşitli Hastalıklara Yönelik Nefret Söylemi:	138
2.5.1. Makro Yapı Çözümlemesi:	139
2.5.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:	141
2.6. Yabancılarla Ve Göçmenlere Karşı Nefret Söylemi	144
2.6.1. Makro Yapı Çözümlemesi:	146
2.6.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:	148
SONUÇ	151
KAYNAKÇA	158

İNTERNET KAYNAKLARI	167
ÖZET	172
ABSTRACT.....	173



ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Anti-Defamation League tarafından yayınlanan nefret piramidi.....	2
Şekil 2. Youtube video paylaşım sitesinde "Cübbeli Ahmet Hoca Pkk'ya Ermeni Dölu Sözünden Rahatsız Olan Ermeni" başlıklı videodan bir kare	50
Şekil 3. "Tunceli'de aç kalan domuzlar şehre indi" başlıklı habere yapılan yorumlar	52
Şekil 4. Hürriyet gazetesinin haber sitesinde "Son dakika: Hakkâri Çukurca'da 3 asker şehit" başlıklı habere yapılan yorumlar	78
Şekil 5. Counter Strike Oyunu ve Sanallık	81
Şekil 6. İnternet gazetelerinde multimedya biçimselliği/çoklu ortam (haber videosu, haberin metni ve fotoğraf aynı arayüzde).....	84
Şekil 7. Tık odaklı habercilik formatı: Hipermetin ile aktarım.....	85
Şekil 8. Hürriyet haber portalında "zorlama reklam" örneği	93

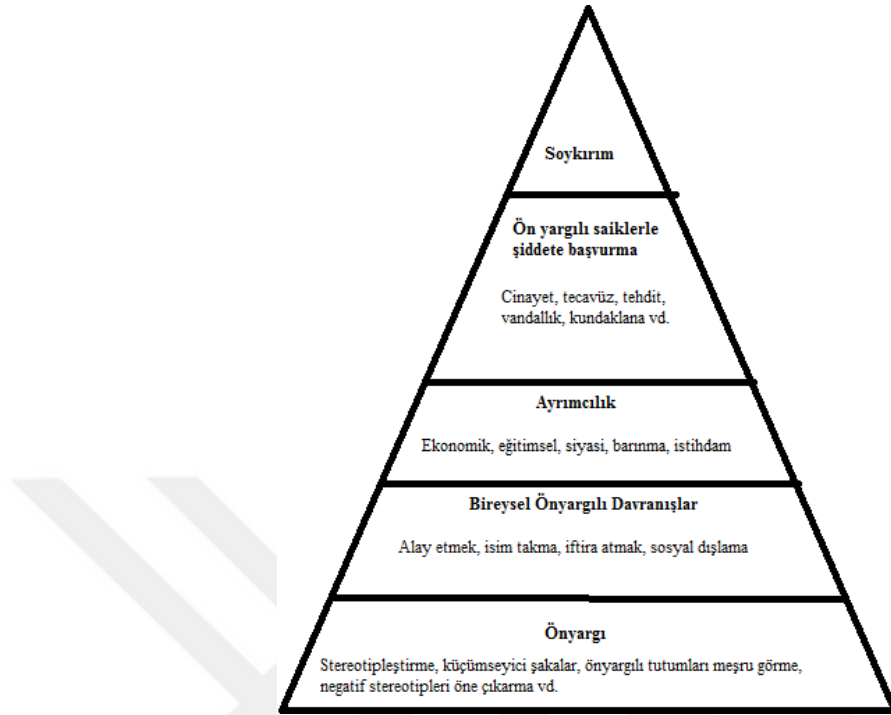
TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye'de en çok ziyaret edilen ilk on İnternet sitesi.....	5
Tablo 2. 2015 Şubat ayı LGBT medya izleme raporu (Kaos GL)	21
Tablo 3. Kadın ve Erkeğe ait karakteristik kalıpyargılar	26
Tablo 4. Türkiye'de en yüksek tiraja sahip dört gazetenin satış rakamları ve İnternet sitelerine yapılan günlük ziyaret sayısı	73
Tablo 5. van Dijk'ın söylem analizi modeli.....	104

GİRİŞ

Empirizme göre insan zihninde doğuştan gelen bir bilgi yoktur. İnsan zihni doğduğunda boş bir levha gibidir bu nedenle insan öğrendiği tüm bilgileri doğduktan sonra yaşadığı tecrübeler aracılığıyla öğrenir (Locke, 1999, Hume, 1976). Hiçbir ayrımcılık şekli de, insanlar tarafından doğuştan bilinen bir olgu değildir. İnsan dünyaya geldiği andan itibaren toplum, aile veya eğitim gibi dışsal faktörler aracılığıyla ayrımcılığı öğrenir, benimser ve diğer insanlara aktarır. Bu bakımdan, dışsal bir faktör olarak dilsel pratiklerin, ayrımcılığın bireyler tarafından kolaylıkla benimsenmesinde yadsınamaz bir önemi vardır. Dilsel pratikler içerisinde kurgulanan “biz” ve “onlar” ayrımı, toplumsal iktidarın söylem aracılığıyla kurgulanması sayesinde gerçekleşmektedir. “Biz” ve “onlar” ayrımı kapsamında gelişen hiyerarşik iktidar ilişkileri sebebiyle kendinden olmayan kişinin veya bir topluluğun kimliğine işaret edecek şekilde hakaret etmek, aşağılamak, tehdit etmek, küçük düşürmek, marjinalleştirmek gibi eylemler “nefret söylemi” olarak tanımlanır. Nefret söyleminin temelinde önyargılar, ırkçılık, anti-semitizm, yabancı korkusu/düşmanlığı, tarafgirlik, ayrımcılık, cinsiyetçilik ve homofobi yatar.¹

¹http://nefretsoylemi.org/nefret_soylemi_nedir.asp, (Erişim tarihi: 03.01.2016).



Şekil 1. Anti-Defamation League² tarafından yayınlanan nefret piramidi³

Yukarıdaki şekilde toplumsal nefretin yol açtığı sorunlar piramit şeklinde kategorize edilmiştir. Toplumsal nefret, çoğu zaman piramidin aşağıdan birinci ve ikinci basamağında toplumun dikkatini çekmemektedir. Bu sebeple üçüncü basamaktan sonra oluşacak toplumsal sorunlara karşı önceden önlem alınması zorlaşmaktadır. “Nefret söylemi” kavramsallaştırması, piramidin en altından itibaren yaşanan toplumsal sorunlara dikkat çekmekte ve somut bir teşhis konulmasını sağlamaktadır. Başka bir deyişle nefret söylemi, nefret suçlarının önkoşuludur ve

² İftira ve Karalama ile Mücadele Birliği anlamına gelir. 1913 yılında B'nai B'rith örgütü tarafından ABD'de kurulmuştur. Kuruluş senedinde açıklanan gayeleri, " Yahudi toplumuna karşı yapılan karalamaları durdurmak, karalama sebeplerine ve inanışlarına itiraz etmek ve gerekiyorsa karalama eylemlerini kanun önüne getirmektir. (https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ftira_ve_%C4%B0nk%C3%A2rla_M%C3%BCcadele_Birli%C4%9Fi , Erişim tarihi: 19.01.2017).

³<http://www.adl.org/assets/pdf/education-outreach/Pyramid-of-Hate.pdf>, (Erişim tarihi: 17.01.2017).

nefret suçlarına karşı piramidin birinci basamağından itibaren önlem alınması gerekmektedir.

Nefret söylemi, insan psikolojisi açısından ele alınırsa eğer, nefret söyleminin arkasındaki en önemli bilişsel ögenin “önyargı” olduğu söylenebilir. Adorno, psikanaliz temelli bir yaklaşımla “otoriter kişilik yapısı”nın önyargıların üretiminde oldukça etkili olduğunu savunmuştur. Otoriter Kişilik Kuramı’nın temelinde yatan psikanalitik varsayım, çocukluk döneminde ebeveyn tarafından baskılanmanın ve cinsellik dürtüleriyle ilgili iç çatışmaların insan tarafından iç dengelenmenin sağlanması için otoriter bir kişiliğin geliştiği yönündedir. Otoriter kişilik eğilimi toplumda ötekileştirilen kesimlere karşı geçmişte yaşanan baskılanmışlıkların yansıması şeklinde özetlenebilir. Öteki sosyal gruplara ve azınlıklara yönelik önyargı, kendi sosyal grubunu yüceltme, politik-ekonomik muhafazakârlık ve anti-demokratik tutumlar otoriter kişilik yapısının farklı boyutları olarak kabul edilmektedir (Paker, 2012: 45).

Nefret söyleminin tanımlanması noktasında hukuksal açıdan yaşanan belirsizlikler, aydınlatılması gereken en önemli noktalardan biridir. Uluslararası hukukta nefret söylemini tanımlayan “bağlayıcı” bir yasa bulunmamaktadır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 1997 yılında alınan 20 sayılı “tavsiye” kararında yer alan tanımda “nefret söylemi” aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

“Nefret söylemi” kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır. Bu anlamda “nefret söylemi” muhakkak belirli bir kişiye veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsamaktadır (Weber, 2011:3).

Bu çalışma, nefret söyleminin yayılmasında ve toplum tarafından benimsenmesinde medya araçlarının rolünü sorunsallaştırmaktadır. Böylelikle bu çalışmada, internet gazeteciliğinin geleneksel medyadan farklılıklarına odaklanılarak, yeni medyada nefret söylemi içeriğinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Nefret söyleminin çözümlenebilmesi amacıyla internet gazeteciliği mecrasının tercih edilmesinin sebebi internet teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte internetin günlük hayatın her alanına girmiş ve hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş olmasıdır.

İnternet gazeteciliğinin geleneksel gazetecilik karşısında ulaşılabilirlik, maliyet, arşiv, okuyucu katılımı (Yüksel, 2016) gibi konularda getirdiği yenilikler sebebiyle hem yayınlanan haber içeriğinin niteliği hem de okuyucu/haberci ilişkisi büyük bir dönüşüm geçirmiştir. İnternetin gelişimiyle birlikte gelişen internet gazeteciliği; fotoğraf, ses, video, harita vb. her türden verinin aktarımında sağladığı avantajlarla zamana ve mekâna olan bağımlılığı yok etmesiyle gazetecilik anlayışında köklü değişikliklere neden olmuştur. Etkileşim, paket anahtarlama, eş zamanlılık, çoklu ortam ve bağlantılı özgün yönler internete özgü bir gazetecilik anlayışı yaratmıştır (Yıldırım, 2010: 246). Türkiye’de en çok ziyaret edilen internet sitelerinin sıralaması ve günlük tekil ziyaretçi sayıları, teknolojik bir iletişim aracı olarak internetin, habercilik ile ilişkisini anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır.

Tablo 1. Türkiye’de en çok ziyaret edilen ilk on internet sitesi⁴

1	Google.com.tr
2	Youtube.com
3	Google.com
4	Sabah.com.tr
5	Onedio.com
6	Facebook.com
7	Haber7.com
8	Ensonhaber.com
9	Sahibinden.com
10	Hurriyet.com

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, Türkiye’de en çok ziyaret edilen internet siteleri sıralamasında dört adet haber portalı (Sabah, Hürriyet, Haber7, Ensonhaber) bulunmaktadır. 1. ve 3. sırada olmak üzere en çok ziyaret edilen siteler olarak, Google.com ve Google.com.tr siteleri de “haberler” başlıklı birer arama sekmesi bulundurmaktadır. Listede 6. sırada bulunan Facebook sosyal paylaşım sitesi de internet haberlerinin sık sık paylaşıldığı platformlardan biridir. Bir internet sitesi, internet gazetesi tanımına dâhil olmasa da paylaşılan haberler sebebiyle bir haber edinme aracı olarak tanımlanabilir. Bu veriler ışığında “gazete okuyuculuğu”, internetin en önemli kullanım amaçlarından biri olarak tanımlanabilir. İnternet gazeteciliğinde nefret söyleminin araştırılmasının önemi de buradan kaynaklanmaktadır. Çünkü bu denli güçlü bir kitle iletişim aracının kullanacağı ötekileştirici bir dil, toplumdaki mevcut kutuplaşmaları daha derinleştirebilecek ve nefret suçlarının önünü açabilecektir.

⁴www.alexa.com, (Erişim tarihi:03.01.2016).

Ekonomik anlamda internet reklamları internet gazeteciliğinin temel belirleyici faktörüdür. İnternet gazetelerinin piyasa şartlarında yayınlarını sürdürebilmeleri için diğer internet gazeteleri ile ziyaretçi sayısı ekseninde büyük bir rekabet içinde olmaları gerekmektedir. Blom ve Hansen (2014) ziyaretçi sayısı maksimizasyonunu önceleyen habercilik pratiğini tık olgusu ekseninde tanımlar. Blom ve Hansen, ekonomik etmenlerin temel belirleyici faktör olarak kabul edildiği reklam ve tık ilişkisini tanımlamak için “tık yemi” kavramını kullanır (Özyal, 2016: 278). Tık odaklı habercilik anlayışı internet gazeteciliğinde habercilik etik ilkelerini ekonomik önceliklerin gerisine atmaktadır. Bu sebeple başlık ve içerik arasındaki uyumsuzluk, internet gazeteciliğinde yaşanan en önemli etik sorunlardan birini teşkil etmektedir (Işık ve Koz, 2014: 28). Başlık ve içerik arasındaki uyumsuzluk, internet gazeteciliğinde nefret söyleminin çözülmesi bakımından önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada da, internet gazetelerinin ziyaretçi sayılarını artırmak amacıyla nefret söylemi içerikli haberleri üretmeleri sorunsallaştırılmaktadır.

İnternette üretilen ve dolaşıma sokulan haber içeriğinin çok geniş bir alanı kapsaması, çalışmanın sınırlılığını belirleyen en önemli etmenlerin başında gelmektedir. Bu sebeple araştırma örneklemini *Ensonhaber* sitesi ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmada *Ensonhaber* sitesinin tercih edilmesinde iki tane sebep ön plana çıkmaktadır. Birincisi, tablo 1.’de görüldüğü gibi *Ensonhaber* sitesi Türkiye’de günlük ziyaretçi sayısı bakımından 8. sıradadır ve listedeki diğer haber sitelerinden farklı olarak hiç bir kanalın ve basılı gazetenin uzantısı değildir. Başka bir deyişle, *Ensonhaber* sitesi Türkiye’de sadece internet platformunda yayın yapan, en yüksek günlük tekil ziyaretçi sayısına sahip haber portalıdır. İkincisi sebep ise, *Ensonhaber*

sitesinin ideolojik yayın anlayışı gereği, okuyucusu ile kurduğu duygudaşlığı, ötekileştirici ve düşmanlaştırıcı bir haber teması ile yürütmesidir. *Ensonhaber* sitesinde yayınlanan haberlerin arkasındaki ideolojik faktörlerin anlaşılabilmesi için site hakkında bazı genel bilgilerin bilinmesi de yararlı olacaktır. *Ensonhaber* sitesi 2006 yılında, Serkan Kalemçiler tarafından kurulmuştur. Bu dönemde Türkiye’de iktidar araçlarının Kemalistler ile siyasal İslamcılar tarafından paylaşımı konusunda yaşanan rekabet kamuoyunun gündeminde yoğun olarak belirginleşmeye başlamıştır. Örneğin, 2007 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimi sırasında yaşanan kriz, Cumhuriyet mitingleri ve Ergenekon davalarının başlaması bu döneme denk gelmektedir. Siyasal kutuplaşmaların arttığı bu dönemde, *Ensonhaber* sitesi siyasal kutuplaşmanın bir aktörü olarak internet gazeteleri arasında yerini almış ve “toplumun verili kültürel kodları”nı savunan bir çerçevede yayınlarını sürdürmüştür. Yaşanan siyasal kutuplaşmalar sonucunda, bu kutuplaşmalar toplumda da karşılık bulmuştur. *Ensonhaber* sitesi bu dönemde kutuplaşmadan kaynaklanan toplumsal enerjiden olabildiğince yararlanmıştır. Bu anlamda site, haber dilinde kendi ideolojik çerçevesinin dışında kalan tüm kesimlere karşı “günlük konuşma dili rahatlığında pejoratif bir haber dili”ni benimsemektedir. Eklemek gerekir ki, *Ensonhaber* sitesi ötekileştirici haber dilini sadece politik haberlerde kullanmamaktadır. Bir haberde ötekileştirmeye aracılık edebilecek ilgisiz bir nüans da haberin spotunda yer bulabilmektedir. Sitenin ötekileştirici haber anlayışı sebebiyle kadınlar, eşcinseller, gayrimüslimler, yabancılar ve göçmenler, Kemalistler vd. haber içeriklerinde sık sık nefret söylemine maruz kalabilmektedir. Türkiye’de internet gazeteciliğini düzenleyen yasal bir düzenleme olmaması sebebiyle, ekonomik ve ideolojik

saiklerce üretilen nefret söylemi içerikli haberlerin yayınlanmasına engel olunamamaktadır.

İnternet haberlerinde üretilen nefret söylemi, bu denli büyük bir sorun olmasına rağmen Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmalar çok kısıtlıdır. İnternet gazetelerinin, nefret söylemi içeriğini çok geniş çevrelere yaymak adına ne şekilde araçsallaştığına dair yapılan araştırmaların eksikliği, bu çalışmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Merve Alçayır (2015) tarafından yayınlanan "Türkiye’de Haber Portallarının İçerik Yönetiminde Azınlıklara Yönelik Nefret Söylemi" başlıklı yüksek lisans tezi, bu alanda yayınlanmış tek yüksek lisans tezidir. Çalışmada, azınlıklara yönelik medyada üretilen ve dolaşıma sokulan nefret söyleminin, haber portallarının haber içeriğinde ve okuyucu yorumlarında ifade ediliş şekilleri incelenmekte ve örnekler kapsamında çözümlenmektedir. Bu kapsamda, demokratik tartışma kültürünün yeterince gelişmediği Türkiye gibi ülkelerde internet gazetelerinin azınlıklara ve dezavantajlı gruplara karşı nefret söylemi üretimini ve dolaşımını kolaylaştırması sorunsallaştırılmaktadır. İnternet gazeteciliğinde nefret söyleminin görünürleştiği bir diğer alan da okuyucu yorumlarıdır. İnan Özdemir Taştan (2009) tarafından yazılan “Okur Yorumlarında Otoriter Eğilimler: Diyarbakır Olaylarına İlişkin Haber Yorumları Üzerine Bir İnceleme” başlıklı makalede Diyarbakır’da 28 Mart 2006 tarihinde başlayan gösterilerle ilgili internet haberlerinde yapılan yorumlar incelenerek Frankfurt Okulu düşünürlerinin otoriter kişilik çalışmalarından elde edilen bilgiler ışığında kategorize edilmiş ve okuyucuların Kürt sorununa karşı geliştirdikleri otoriter eğilimler çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda Akşam, Hürriyet, Milliyet ve Sabah haber portallarında yayınlanan 9 habere ilişkin 473 okuyucu yorumu, f (faşizm) ölçeğindeki “(1) geleneksel değerlere bağlılık, (2)

otoriter boyun eğme, (3) otoriter saldırganlık, (4) yaratıcı, esnek düşünceye karşıtlık, (5) boş inançlı ve kalıp yargılı olma, (6) güçlü ve sert olma iddiası, (7) yıkıcılık, (8) dünyada gelişen olayların vahşi ve tehlikeli olduğuna inanış, (9) cinselliğe yönelik ilgi” başlıkları altında değerlendirilmiştir. İlden Dirini (2010) tarafından yazılan “Okur Yorumlarıyla Yeniden Nefret Söylemi” başlıklı kitap bölümünde de, sırasıyla Radikal, Habertürk, Milliyet, İnternethaber ve Sabah haber portallarında incelenen haberlerde etnik temelli haberlere yapılan okuyucu yorumları taranmış ve nefret söylemi içeren yorumların yüzde 80’e kadar ulaştığı tespiti yapılmıştır. Nefret söylemi yazınının daha geniş bir çerçevede ele almak gerekirse; yeni medya uygulamalarında nefret söyleminin çözümlendiği çalışmaların da incelenmesi gerekir. Örneğin, Tuğrul Çomu (2010) tarafından derlenen “Yeni Medyada Nefret Söylemi” başlıklı kitapta video paylaşım ağlarında, Facebook’ta, çevrimiçi spor ortamlarında, okur yorumlarında dolaşıma sokulan nefret söylemi içerikleri ayrı başlıklar altında incelenmiştir. İnternetin gerçek yaşama göre daha az denetimli bir alan olması sebebiyle nefret söylemi içerikli paylaşımlar internette rahatça dolaşıma girebilmekte ve hukuki olarak denetimi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu bakımdan, Yaman Akdeniz (2016) tarafından yazılan “İnternette Irkçılık” başlıklı kitapta, internet ortamında dolaşıma giren ırkçı içeriğin uluslararası hukuk platformunda engel olabilmek için başvurulması gereken uluslararası yasal düzenlemeler incelenmiştir. Çalışmada, BM ve Avrupa Konseyi tarafından çevrimiçi internet ortamının yönetişimini sağlayacak yasal düzenlemeler etraflıca ele alınmıştır. Bu doğrultuda internette dolaşıma giren ırkçı içeriğin denetlenmesi için, Avrupa Konseyi tarafından imzaya açılan “Siber Suç Sözleşmesi” gibi yasal

düzenlemelerin, ulusal hükümetlerce imzalanması ve yürürlüğe girmesi önerilmektedir.

Akademik yazında; geleneksel medya içerikleri, nefret söyleminin analiz edildiği önemli alanlardan bir tanesidir. Ülkü Doğanay ve Eser Köker (2009) tarafından yayınlanan *İrkçi değilim ama....* başlıklı kitap Türkiye’de nefret söylemi literatürü içerisinde yapılmış en kapsamlı çalışma olarak kabul edilebilir. Çalışmada, 2006 yılının son üç ayını ve 2007’nin ilk ayını kapsayan dönemde ulusal ve yerel basında haber ve köşe yazıları taranarak ırkçı ve ayrımcı söylemler detaylı bir biçimde çözümlenmiştir. Çalışma kapsamında taranan haberlerde, ırkçı ve ayrımcı söylem stratejileri ve bunların kendini gizleme biçimleri etraflıca incelenmiştir. Çalışma genel olarak, ırkçı ve ayrımcı ifadelerin dilsel pratikler içerisinde gizlenmesini ve olağan görünmesini sorunsallaştırmaktadır.

Bu çalışma, 2015 yılının ikinci yarısında ve 2016 yılında yayınlanan haberleri kapsamaktadır. Bu dönemin tercih edilmesinin sebebi, yakın dönem Türkiye tarihinin en şiddetli siyasal, toplumsal ve uluslararası gerginliklerine sebep olacak olayların bu dönemde yaşanmış olmasıdır. Sırasıyla bu olaylar Suruç saldırısı (20 Temmuz 2015), Ulus Garı saldırısı (10 Ekim 2015), Sultan Ahmet saldırısı (12 Ocak 2016), Merasim Sokak saldırısı (17 Şubat 2016), Güvenpark saldırısı (13 Mart 2016), İstiklal Caddesi saldırısı (19 Mart 2016), Vezneciler saldırısı (7 Haziran 2016), Atatürk Havalimanı saldırısı (28 Haziran 2016), 15 Temmuz Darbe girişimi, Beşiktaş Maçka saldırısı (10 Aralık 2016) ve son olarak İstanbul Reina (31 Aralık 2016’yı 1 Ocak 2017’ye bağlayan gece) katliamıdır. Türkiye topraklarında daha önce örneğine pek rastlanmayacak düzeyde art arda sivil, asker ve polis ölümlerine şahitlik eden bu dönem aynı zamanda Kürt sorunu ve çözümü bağlamında radikal adımların atıldığı,

askeri müdahalenin öne çıktığı bir sürece tanıklık etmiştir. Bu olayların tamamı toplumsal olarak büyük çalkantılara sebep olmuş ve toplumdaki mevcut kutuplaşmaları daha da derinleştirmiştir. Bu noktada, bu dönemin özgün yönlerinin açığa çıkartılması ve tarihsel anlamda bu dönemde yaşanan olayların not edilmesi, tezin temel inceleme amaçlarından biridir.

Bu amaçla, tez üç bölüm halinde düzenlenmiştir. Tezin birinci bölümünde nefret söyleminin tanımı, arkasındaki bilişsel öğeler, türleri, yayıldığı alanlar, somut örneklerle birlikte incelenecek ve aktarılacaktır. Birinci bölümün son kısmında ise nefret söyleminin hukuksal boyutu kanunların yorumlanış şekillerine göre açıklanacaktır ve nefret söylemine engel olmak adına yapılması gereken yasal düzenlemeler tartışılacaktır.

Tezin ikinci bölümünde genel olarak internet gazeteciliği ile ilgili bilgiler ve kavramlar aktarılacaktır. Bu kapsamda tarihsel açıdan basılı gazetecilikten internet gazeteciliğine dönüşüm, yeni medyanın özgün yönleri bağlamında internet gazeteciliğinin özellikleri, internet gazetelerinin ziyaretçi sayılarını artırmak için geliştirdikleri stratejiler ve internetle birlikte değişen gazetecilik etik anlayışı ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Üçüncü Bölüm kapsamında, 2015 yılı Temmuz ayı ile 2016 Aralık ayına kadar ki dönemde *Ensonhaber* sitesi arşivindeki 18.801 haber taranmıştır. Tarama aşamasından sonra ırk, cinsiyet, din, mezhep ve siyasal görüş temelli nefret söylemi içeriği ile öne çıkan haberler çalışma kapsamına alınmıştır. Bu aşamada nefret söylemi kategorisine dâhil edilen haberlerin seçiminde herhangi bir muğlaklığa ve tartışmaya yer bırakmayacak şekilde nefret söylemi olarak kabul edilen haberler tercih edilmiştir. Çünkü genel olarak ayrımcılık/ırkçılık araştırmaları literatüründe

daha derinlemesine yapılan araştırmalarda “ayırıcı söylem” kavramı kullanılmaktadır. Ayrımcı söylemler, genel olarak daha geniş bir çerçeveyi kapsamakta ve ayrımcı yargının “örtülü” olması sebebiyle ayrımcılığın fark edilmesinin daha güç olduğu söylemlerdir (Çoban Keneş, 2011). Çalışma, bu kapsamda ayrımcı söylemleri inceleyen çalışmalardan farklılık göstermektedir.

Bu haberlerin taranmasının ardından, haberler içerisinde doğrudan ırkçı yargıların görünür olduğu kabul edilen haberlerden 6 tanesi rastgele örneklem seçimi tekniğı ile seçilmiştir. Haberler seçilirken siyasal nefret söylemi, kadınlara yönelik nefret söylemi, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi, cinsel kimlik temelli nefret söylemi, inanç ve mezhep temelli nefret söylemi, engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemi başlıkları altında değerlendirilecektir. Seçilen haberler Teun van Dijk tarafından geliştirilen eleştirel söylem çözümlemesi tekniğı ile makro ve mikro yapı ayrımı çerçevesinde ayrıntılı olarak çözümlenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜNDELİK HAYATTAN ULUSLARARASI HUKUKA NEFRET SÖYLEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

1. Nefret Söyleminin Kavramsal Olarak Tanımı

Nefret söylemi kavramının tanımlanabilmesi için öncelikle, leksikal bir yaklaşımla nefret söylemi kavramının bileşenini oluşturan ‘nefret’ olgusu tanımlanmalıdır. Bir duygu türü olarak nefret, “bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu veya tikslenme, tiksinti”⁵ olarak tanımlanmaktadır.

‘Nefret neden doğar?’ sorusu şu şekilde cevaplanabilir: “İnsan bir şeyden zarar göreceği endişesini duyarsa, ondan nefret etmeye başlar ve korktuğu nesnenin yok olmasını arzu eder. Bu tip durumlarda genellikle sıfatlarla kimlikler birbirine karıştırılır” (Tarhan, 2006: 196). Bu bağlamda ‘nefret’ sosyal bir tür olarak varlığını sürdüren insanın kendine bir tehdit olarak algıladığı nesneye veya bir olguya karşı geliştirdiği bir duygu türüdür ve her insanda bulunabilir. “Mesela insanlar pırasadan nefret edebilir ya da toplu taşıma araçlarına binmekten nefret edebilir. Ancak nefret, bir ideolojinin parçası olduğunda, insanlar kendilerini ve ötekini, ideolojinin belirlediği bağlamda konumlandırmaya başlarlar” (Çayır, 2010: 48). Bu noktada, nefret söyleminin bir bileşenini oluşturan ‘nefret’ ile bir duygu olarak nefreti birbirinden ayrı düşünmek gerekir (Çomu, 2012: 116).

⁵http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56950776e2e2d6.674324, (Erişim tarihi:12.01.2016).

Nefret söylemi kavramının diğer bileşenini oluşturan söylem ise bir dil pratiğidir; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreç/lerdir. Bir süreç olarak söylem, anlatım ve konuşma eylemlerinin içsel kurallarıyla düzenlenir (Sözen, 1999: 20). “Söylem, konuşma ve sohbet de dâhil olmak üzere tüm iletişim biçimlerini kuşatır. Bununla birlikte sohbet ve konuşma sadece söze dökülen önermelerle sınırlı değildir, günlük uygulamalar içinde sosyal dünyayı görme, sınıflandırma ve ona tepki verme yollarını da içerir” (Punch’tan akt. Ekşi & Çelik, 2005: 100). Söylemle ilgili bu ifadelerden yola çıkarak, söylemin dilin kullanıcıları tarafından dilsel kodlar üzerindeki uzlaşımından öteye geçerek dilin içinde saklanan iktidar ilişkilerini anlamlandırdığı sonucuna varılabilir.

Nefret ve söylem kavramlarını ayrı ayrı tanımlayarak gelinen noktadan ilerlersek iki kavramın etkileşime geçtiği noktada “nefret söylemi” kavramının bireysel değil grup aidiyetlerini işaret eden bir edim olduğu da eklenmelidir. Kişisel bir anlaşmazlık sebebiyle, taraflardan birinin karşı tarafın kişiliğine işaret ederek olumsuz bir ifade ile hitap etmesi "hakaret, küfür, kaba söz" olarak tanımlanırken, nefret söyleminde ise nefret içerikli sözler karşı tarafın etnik, dinsel, mezhepsel, siyasi, cinsel, sınıfsal vd. gibi toplum içerisinde her hangi bir grup aidiyetine yönelik genelleyici hakaretleri kapsar.

Nefret ve söylem kavramlarının birleştiği noktada nefret söyleminin sosyo-psikolojik temelini daha iyi anlamak için “Sosyal Kimlik Kuramı”nın temel varsayımları da incelenmelidir. Sosyal Kimlik Kuramı, 1970’li yıllarda Tajfel ve Turner tarafından geliştirilmiştir. Sözü edilen kuram sosyal psikolojik bir yaklaşımla grup içi ve gruplararası ilişkileri bilişsel ve algısal açıdan çözümlemektedir. Kuram

bireyin grup içi ve grup dışı ilişkilerini anlamlandırırken, aidiyet ve birliktelik duyguları üzerinden bir temellendirme yapar. Sosyal Kimlik Kuramı'nın dört temel varsayımı mevcuttur:

(1) Bireyler, kendilerini üyesi oldukları sosyal grubu temel alarak tanımlar ve değerlendirirler. Bu varsayım “Sosyal Sınıflandırma” olarak nitelenir. 2) Diğer gruplar, bireyin üyesi olduğu grubu değerlendirmesi ve tanımlaması için bir temel oluşturur. Üyesi olunan grubun konumu diğer gruplarla yapılan sosyal karşılaştırma (iç grup-dış grup karşılaştırması) sonucu belirlenir. Bu varsayım da “sosyal karşılaştırma” olarak tanımlanır. 3) “İç grup kayırmacılığı”; birey, olumlu bir sosyal kimlik edinmek ve benlik saygısını yükseltmek için, bu sosyal karşılaştırmayı gerçekleştirirken kendi grubunu kayırıp diğer grubu küçümseyerek yanlı bir algılama içine girer. 4) Bireyin sosyal kimliğinin olumlu olup olmaması büyük oranda üyesi olduğu grubun öznel konumuna, yapısına bağlıdır. İlk üç varsayımda ele alınan süreçler sayesinde, grubun toplumsal konumu çok iyi olmasa da, çoğunlukla sosyal kimlik olumlu olacaktır. Ancak, kimi zaman sosyal karşılaştırma sonucunda, grubun konumunun görmezden gelinemeyecek kadar düşük olması söz konusu olabilir. Bu durumda birey, olumsuz sosyal kimliğe sahip olmanın yarattığı hasarı ortadan kaldırmak için çeşitli stratejiler geliştirir (Madran, 2012a: 76).

Yukarıdaki dört temel varsayımdan ilk üçünde belli bir sosyal kimliğin, o kimliği paylaşanlarca, kimliği paylaşmayanlara karşı ne şekilde dışa dönük ayrımcı bir pratiğe dönüştüğü anlaşılabilir. Birinci maddede tanımlandığı şekilde, birey kendini sosyal olarak bir kimliğe eklemler ve bu sınıflandırmanın desteklenmesi için de dışsal bir olguya ihtiyaç duyar. Burada kendini sosyal olarak sınıflandıran bireyin sınıflandırma halini devam ettirmek için başka gruplara ait kimliklere yönelik anlamlandırmalar yapar. Bu anlamlandırmaların olumsuz olarak yansıdığı dilsel pratikler ‘nefret söylemi’ olarak tanımlanır.

“İnsan, doğasında var olan sosyal bir varlık olma niteliğinin bir uzantısı olarak ‘gruplaşma’ ve ‘kendini bir gruba ait hissetme’ eğilimi içindedir” (Madran, 2012a: 74). Toplumsal grup aidiyetleri içerisinde “biz” olarak kodlanan sınıflandırmanın dışında kalan tüm toplumsal kimlikler nefret söyleminin hedefi olabilmektedir. Bu açıdan, nefret söylemi; “yazılı ve sözlü olarak kullanılan dilsel araçlar içerisinde farklı bir toplumsal kimliğe yönelen nefretin dilsel pratikler

içerisinde yer bulması” şeklinde tanımlanabilir. Nefret söylemi dilin kullanımı sürecinde toplumsal bir kimliğe yönelik “kaba, sert, kışkırtıcı, küfürlü, küçümseyici, argo, alaycı, kural dışı ya da sıra dışı, saldırgan, ayrımcı, öfkeli, kızgın ve etiketleyici sözcük kullanımlarını içermektedir” (Çomu, 2012: 117).

Her ne kadar “nefret söylemi” kavramının anlamını genel çerçevede tanımlamış olsak da nefret söyleminin evrensel olarak kabul gören bir tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte kavrama ilişkin referans olarak kabul edilen tanım metinleri mevcuttur. Bunlardan bir tanesi 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 20 sayılı tavsiye niteliğindeki tanımıdır:

Irkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden, saldırgan milliyetçilik de dâhil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimidir. Hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret, saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezîyetçilik, ayrımcılık ve azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere karşı düşmanlık yoluyla ifade edilen hoşgörüsüzlüğü içermektedir (Weber, 2009: 3).

AIHM de kararlarında⁶ yukarıda belirtilen tavsiye kararına atıf yapmakta ve bu doğrultuda nefret söylemini, “demokratik bir toplumda hoşgörüsüzlüğü tahrik eden, hoşgörüsüzlüğü yayan, savunan veya mazur gösteren her türlü ifade olarak tanımlamıştır” (Karan, 2012: 84). Evrensel düzeyde nefret söylemini tanımlamak amacıyla kullanılan iki metnin de referans noktasını ‘öteki’ne karşı hoşgörüsüzlük ve tahammülsüzlük oluşturmaktadır.

Özetlersek eğer, nefret söylemi “ biz ve onlar’ hakkındaki olumsuz zihinsel temsillerin açığa çıkması, yaygınlaşması ve yeniden üretilmesi, sosyal olarak söylemin dolaşıma girmesi ve etkilemesiyle yakından ilişkilidir” (van Dijk’tan akt. Keneş, 2011: 76). Nefret söylemi, vanDijk’ın vurgulamış olduğu “biz ve onlar”

⁶Bkz: “35071/97 no’lu Gündüz v. Türkiye kararı”, ([http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"fulltext":\["35071/97"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER":\["CHAMBER"\],"itemid":\["001-61522"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/tur#{)), Erişim tarihi: 12.01.2016).

kurgusu çerçevesinde bir grup aidiyetinin tümünü aşağılayan, damgalayan, hakaret eden, ötekileştiren, maruz kaldıkları şiddeti meşru gören dilsel pratiklerin tamamı için yapılan genel bir kavramsallaştırmadır. Başka bir deyişle, ırkçılık, antisemitizm, homofobi, zenofobi vd. gibi ayrımcılığa maruz kalan toplumsal grubun kimliğine göre yapılan ayrımcı tutum kavramsallaştırmalarının dilsel pratiklere yansımaları “nefret söylemi” başlığı altında toplanmaktadır. Eklemek gerekir ki, “Nefret söylemi her zaman nefret duygusunu açıkça dışa vurmaz. Nefret söylemi barındıran pek çok ifade toplum tarafından kanıksanmış olduğu için ilk başta mantıklı ve normal gelebilir bu sebeple bu gibi durumlarda nefret söyleminin açığa çıkarılması daha zor olmaktadır” (Weber, 2009: 5).

Geniş bir alan ve çerçeveye sahip nefret söylemi kavramını, daha iyi açıklayabilmek için nefret söylemi türlerine değinmek gerekmektedir.

2. Nefret Söylemi Türleri

Nefret söylemi türleri yöneldikleri toplumsal grup kimlikleri açısından altı ana başlık altında toplanabilir. Bu altı ana başlık “siyasal nefret söylemi, kadınlara yönelik nefret söylemi, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi, cinsel kimlik temelli nefret söylemi, inanç ve mezhep temelli nefret söylemi, engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemi” şeklinde sıralanabilir (Binark ve Çomu, 2012). Bu başlıklar, örneklerden de yararlanılarak kısaca şu şekilde tanımlanabilir:

Siyasal Nefret Söylemi: “Siyasal bir düşünceyi ve bu düşüncenin takipçilerini hedef alan nefret söylemidir. Bazen bir ideolojinin tamamını bazen yalnızca bir veya birkaç siyasi partiyi, bazen ise çok daha küçük grupları hedef alabilmektedir”

(Binark, Çomu; 2012). Siyasal kutuplaşmanın popülist bir söylemle ikame edildiği durumlarda “siyasal nefret söylemi” örnekleri yoğun olarak görülebilir. Özellikle, “Politik Kürt Hareketi”ni temsil eden partilerin TBMM’de grup olarak temsil edilmeye başlanmasından sonra siyasal polemiklerde “terör örgütü uzantısı” ifadesinin kullanılması, sık görülen bir siyasal nefret söylemi örneğidir.

Kadınlara Yönelik Nefret Söylemi: Temelde kadınlara yönelik cinsiyetçi ifadelerin kullanılmasıdır. Aşağılama amaçlı bu ifadelerde kadının konumunun ikincilleştirildiği bir söylem oluşturulmaktadır (Binark ve Çomu, 2012). Kadınlara yönelik nefret söyleminin en önemli toplumsal dayanağı, ataerkil toplum yapısının söylemsel olarak kullanılan dile yansımalarıdır. Bu bakımdan, yazılı ve görsel medyada kadına yönelik nefret söyleminin üç temeli olduğu vurgulanabilir. (1)Medyanın eril bir dile sahip olması, (2) erkek egemen kültürün hem medya içeriğini hem de medyanın kurumsal yapısını belirlemesi, (3) ticari bir kurum olarak medyanın kadın imgesini bir meta olarak araçsallaştırması (Yılmaz, 2013: 46). Medyada kadınlara yönelik nefret söyleminin en yoğun yaşandığı alanlardan biri futbol kültürüdür. Emre Gökalp (2007) *Türk Milliyetçiliği Söylemlerinin Spor Basınında Yeniden İnşası* başlıklı makalede futbol basınında “milliyetçilik, militarizm ve erkeklik” kavramlarının birbirine eklemlendiğini vurgular ve “devirmek, oymak, gömmek, geçirmek” vb. kelimelerin metaforlar aracılığıyla cinsel ilişkiye işaret edecek şekilde, kazanan takımın ‘erkek’, kaybeden takımın ise ‘kadın’a ait özelliklerle kategorize edildiğini belirtir.

Yabancılarla ve Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi: “Bir ülkede yaşayan yabancıları, göçmenleri ve/veya farklı etnik grupları hedef alır. Bunun yanında farklı etnik grupları; toplumda korku/kaygı kaynağı olarak konumlandırmakta ve 'düşman'

olarak işaretlemektedir” (Binark ve Çomu, 2012). Savaşlar, işsizlik, eğitim, doğal afetler vd. gibi sebeplerden dolayı kaçınılmaz olarak bütün dünyada kitlesel göçler yaşanmaktadır. Bu göçlerin kaçınılmaz bir sonucu olarak farklı coğrafi bölgelerden ve etnik kökenden gelen insanlar aynı kentlerde yaşamakta ve kültürel olarak kendinden farklı bir ‘öteki’ ile ilk defa muhatap olmaya başlamaktadır.

Türkiye’de Suriye savaşının başlangıcından beri yaşanan göçler sonucunda medyanın yoğun olarak gündemine giren Suriyeliler de nefret söyleminin hedefi olabilmektedir.⁷ Haberlerde suç içerikli haberlerin faili eğer Suriyeli ise bunun belirtilmesi yakın dönemde Suriyelilere yönelik en yaygın nefret söylemi biçimlerinden biridir. Örneğin 1 Kasım 2015 tarihinde, *Ensonhaber* sitesinde yayınlanan bir haberde, evlendiği kişi tarafından dolandırılan bir kişinin haberi “Suriyeli altınları alıp kaçtı” ifadesiyle başlıklandırılmıştır. Bu başlık formatıyla tüm Suriyeliler dolandırıcı olarak etiketlenmektedir ve olayın failinin Suriyeli olması haberin asıl içeriğini oluşturan dolandırıcılık fiilinin önüne geçmektedir.⁸

Avrupa’da aşırı sağ görüşlü liderlerin ve siyasal partilerin güçlenmesi ve seçmen tabanını genişletmesi ile birlikte yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söyleminde artış yaşanmıştır. Hollanda’da aşırı sağcı görüşleri ile ön plana çıkan Özgürlük Partisi lideri Wilders, seçimi kazandığı gün kendi taraftar kitlesine 'bu kentte daha mı çok yoksa daha mı az Faslı istiyorsunuz?' sorusunu sormuş ve buna karşılık kalabalıktan 'Daha az! Daha az!' şeklinde tezahürat yapılması üzerine 'bu

⁷ Konuyla ilgili detaylı bir analiz için Ülkü Doğanay ve Hatice Çoban Keneş’in (2016) "Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası" başlıklı makalesine bakılabilir.

⁸Bkz: “*Suriyeli altınları alıp kaçtı*” başlıklı haber: (<http://www.ensonhaber.com/suriyeli-gelin-altinlari-alip-kacti-2015-10-01.html>, Erişim tarihi: 10.01.2016)

konuyla ilgileneceğim' ifadesini kullanması, yabancı ve göçmenlere yönelik nefret söylemine verilebilecek örneklerden bir tanesidir (Akpınar, 2015: 60).

Cinsel Kimlik Temelli Nefret Söylemi: “Heteroseksüel cinsel kimlik dışındaki cinsel kimliklere sahip kişileri hedef alan nefret söylemidir. Temel olarak geyleri, lezbiyenleri, biseksüelleri, trans-seks işçisi ve transseksüelleri hedef alarak, bu cinsel kimlikleri ‘sapkın’, ‘iğrenç’ olarak etiketler” (Binark ve Çomu: 2012). Bu tür nefret söylemi “[...]Eşcinsellikle ahlaksızlığı açıkça özdeşleştirmekte, çoğunluğun cinsel kimliğine uymayan bireyleri sapkın olarak etiketlemektedir” (Doğanay ve Köker, 2009: 57). Bu, özellikle homofobinin yaygın olduğu toplumlarda daha sık rastlanan bir nefret söylemi türüdür. Aynı zamanda bu nefret söylemi çeşidi, nefret söylemi ve nefret suçu arasındaki mesafenin en yakın olduğu nefret söylemi türüdür (Ördek, 2012). Pek çok örnek çalışmada⁹ gösterildiği gibi eşcinsellere yönelik nefret söyleminin diğer nefret söylemi türlerinden bir diğer farkı ülke gündeminden bağımsız olarak sürekli toplumda ve medyada mevcut olmasıdır.

Örneğin, Kaos GL Derneği tarafından 2009-2015 yılları arasında yayımlanan “LGBT Medya İzleme Raporu” unda eşcinsel kimliğinin tema olarak kullanıldığı haberler incelenmiş ve Şubat-2015 raporunda aşağıdaki tablodaki haber kategorizasyonu yapılmıştır.¹⁰

⁹ Kapsamlı bir çalışma için bkz. Türkiye’de İnternetin Genel Durumu Raporu. (2013) Alternatif Bilişim Derneği: İstanbul, https://www.alternatifbilisim.org/wiki/T%C3%BCrkiye%E2%80%99de_%C4%B0internet%E2%80%99in_Durumu_2015_Raporu, (Erişim tarihi: 26.11.2016)

¹⁰ Veriler *Ajans Press* tarafından tüm ulusal ve yerel basında yapılan araştırma sonucunda elde edilmiş ve *Kaos GL Derneği*’ne sunulmuştur.

Tablo 2. 2015 Şubat ayı LGBT medya izleme raporu (Kaos GL)

Stereotipleştirme	55
LGBT'ler cinsel obje olarak sunuluyor	6
LGBT'ler ve yaşadıkları kriminalize ediliyor	20
LGBT'ler karikatürize ediliyor	0
Hastalık /Sapkınlık/Günah	9
Kişinin kimlik adı kullanılıyor	12
LGBT varoluş magazinleştiriliyor	3
Haberde yanlış bilgiler kullanılıyor	4
Nefret söylemi	17
LGBT'lere yönelik şiddet meşrulaştırılıyor	9
LGBT örgütleri hedef gösteriliyor	4
Haberde sadece saldırganın ifadesine yer veriliyor	1
Başka gruplara ayrımcılık yapmak için LGBT'ler kullanılıyor	3
Görseller	8
Kullanılan görseller önyargıları besliyor	1
Haberde mağduru küçük düşürücü fotoğraf kullanılıyor	0

Tabloda görüldüğü gibi, raporda eşcinsel kimliğinin hem yazılı hem görsel olarak ayrımcı bir formatta işlendiği haberler incelenmiştir. Raporda farklı bir kategori olarak nefret söylemi içeren haberler, şiddetin meşrulaştırıldığı¹¹, eşcinsel bireylerin hedef gösterildiği¹², saldırganın dilinden şiddet ve linç haberlerinin aktarıldığı¹³, farklı toplumsal kesimlere hakaret etmek için eşcinsel kimliğinin kullanıldığı haberler¹⁴ alt başlıkları altında toplanmıştır.

İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi: Toplumdaki farklı inanç ve mezhepleri hedef alır. Türkiye'de ve dünyada, heterojen dini kimlikleri barındıran toplumlarda sık sık rastlanmaktadır. Günümüzde özellikle Ortadoğu coğrafyasında

¹¹ Örneğin: “*Travestiyi sokak ortasında öldüresiye dövdüler*” başlıklı haber, <http://linetv.com.tr/travestiyi-sokak-ortasinda-olduresiye-dovduler>, (Erişim tarihi:23.08.2016)

¹² “*Rüzgar Erkoçlar*” bir dizi oyuncusu olarak medya oyunculuğu ve özel yaşamı ile medyada gündeme gelirken 2013 yılında cinsiyet değiştirme ameliyatı olduktan sonra cinsel kimliği ile ilgili çıkan haberlerle sürekli hedef gösterilmiştir, https://tr.wikipedia.org/wiki/R%C3%BCzgar_Erko%C3%A7lar, (Erişim tarihi:23.08.2016)

¹³ Örneğin: “*Mahallelinin travesti isyanı*” başlıklı haber, <http://www.haberturk.com/polemik/haber/841302-mahallelinin-travesti-isyani>, (Erişim tarihi:23.08.2016).

¹⁴ Örneğin: “*HDP sapkın aşığı*” başlıklı haber, <http://www.habervaktim.com/haber/405084/hdp-sapkin-asigi.html>, (Erişim tarihi:23.08.2016).

yaşanan çatışmaların ve anlaşmazlıkların önemli bir kısmı dinsel ve mezhepsel çerçevede yaşanan kimliksel farklılıklardan güdülenmektedir. Bu bakımdan din ve mezhep farklılıklarının ‘toplumsal çatışmalara ve hoşgörüsüzlüğe’ yol açması açıkça gözlemlenebilmektedir.

Yakın Türkiye tarihinde, Trakya olayları (1934), 6-7 Eylül Olayları (1955), Maraş katliamı (1978), Çorum katliamı (1980), Madımak katliamı (1993) vd. gibi dinsel ve mezhepsel farklılıklar sebebiyle yaşanan sürgün, kıyım ve iç çatışmalar mevcuttur. Tanıl Bora, toplumdaki linç rejiminin bir sonucu olarak yaşanan bu olayların meşruluk zemininin “milli öfke, milli refleks, haklı öfke” ifadeleriyle medya tarafından sağlandığını ifade ederek; farklı bir toplumsal kesimi “linç ve yok etme” fiilini masumlaştıran söylemi “hakaret, küfür, aşağılama ve benzerlerinden güya arındırılmış bir caniyane nefret söylemi” olarak tanımlar (2016: 60).

Engellilere ve Çeşitli Hastalıklara Yönelik Nefret Söylemi: Engellilere ya da bazı hastalıklara sahip kişilere yönelik üretilen nefret söylemidir. Kaynağı, sosyal ve/veya ekonomik olabildiği gibi bunlardan tamamen bağımsız da olabilmektedir (Binark ve Çomu, 2012). Günlük haber kuşağında yayımlanan ‘sahte dilenci’ temalı haberlerde dilencinin engelli taklidi yapması tüm engellileri zan altında bırakacak şekilde bir algı yaratmaktadır. Bu konuda 19 Ocak 2015 tarihinde *haberay* sitesinde yayınlanan “Sahte dilenci böyle ayaklandı” başlıklı haber, engelli bireylere yönelik nefret söylemi için somut bir örnek teşkil etmektedir.¹⁵ Bu bakımdan bir insanın engelini suç aracı olarak etiketleyen haberler, engelli bireyleri nefret söyleminin hedefi haline getirebilmekte ve toplumdan dışlanmalarına neden olmaktadır. Belli bir hastalığı veya engellilik durumunu hedef alan nefret söylemi örneklerine AIDS

¹⁵ Bkz: “Sahte dilenci böyle ayaklandı” başlıklı haber, <http://www.haberay.com.tr/sahte-dilenci-boyle-ayaklandi-175v.htm>, (Erişim tarihi:12.01.2016).

hastalarını konu alan haberlerde de sık sık rastlanmaktadır. “Uyuşturucu bağımlılığı ve fuhuş” konulu, kriminal bir temayı işleyen haberlerde, suçu işleyen kişilerin HIV taşıyıcısı olmaları halinde, bu özelliğinin vurgulanması sebebiyle tüm AIDS hastaları toplumdan dışlanmakta ve nefret söylemine maruz kalmaktadırlar. Yani, HIV taşıyıcıları kendilerine yönelik nefret söylemi içerikli haberler sebebiyle toplum tarafından damgalanmakta ve ötekileştirilmektedirler (Yeğen, 2014).

3. Nefret Söylemini Destekleyen Bilişsel Kavramlar: Stigma, Önyargı,

Kalıpyargı

Pek çok çalışmada *stigma*, *önyargı* ve *kalıpyargı* kavramları nefret söyleminin bilişsel sebepleri arasında gösterilir (Göregenli, 2012; Aygöl, 2013). Nefret söyleminin bilişsel temellerinin anlaşılabilmesi için bu kavramların açıklanması gerekmektedir.

Stigma (Damga): Erving Goffman, *Stigma* başlıklı kitabında damgalamayı anlatırken eski bir mahkûmun şu sözlerini aktarır: [...] “eskiden, arada bir yaşadığım yere yakın bir kütüphaneye gittiğimi ve bilfiil içeri girmeden önce beni tanıyan birilerinin oralarda olup da beni kütüphaneye girerken görmediğinden emin olmak için birkaç kere omzumdan arkama baktığımı şimdi hatırlayabiliyorum” (1963: 32). Goffman, bu duyguyu yaşayan birinin eski bir mahkûm olması sebebiyle toplum tarafından kendisine takınılan olumsuz, etiketleyici ve dışlayıcı tutumu *Stigma (damgalama)* olarak tanımlıyor. “Damgalama ile damgalanan kişi ya da grubun farklı olduğu vurgulanır ve bu farklılık nedeniyle de damgalanmış kişilere birçok olumsuz özellik atfedilir” (Çam ve Çuhadar, 2011: 136).). Goffman, tanımın devamında

damgalayıcı tutumun üç tipinden bahseder: (1) Bedensel deformasyonlar,¹⁶ (2) doğal olmayan tutkular, ahlaksızlık olarak algılanan bireysel karakter bozuklukları,¹⁷ (3) ırk, ulus ve din gibi etnolojik damgalar¹⁸ (33).

Önyargı: Önyargı kavramı için yapılan tanımlardan bir tanesi; “Bir insan grubuna karşı temelsiz bir inanç ya da fikir olarak tanımlanabilecek bir kalıp yargı ve buna eşlik eden güçlü bir duygulanım”dır (Paker, 2012: 42). Genel olarak bu tanım belli bir insan grubuna karşı yönelik tüm genellemeleri içine almaktadır ama “ayrımcılık literatüründe olumlu bir önyargıdan söz edilemez” (Göregenli, 2012: 22). Bu bakımdan nefret söylemi bağlamında ele alınan önyargıların sadece olumsuz içerikli olanları önyargı kavramına dâhil edilebilir.

Yeni İrkçiliğin “Kirli” Ötekileri başlıklı kitabında Hatice Çoban Keneş’in (2015: 105) görüşme tekniği ile yaptığı araştırmada, görüşme yapılan kişilerden bir tanesinin ifadeleri şu şekildedir:

Yüksel: Antalya dışarıdan gelen insanlara çok güzel, tatil için. Ama yaşanacak yer değil. İklimi çok kötü. Bir de ne bileyim çok göç alıyor, çok fena hep Siirtli. Ne konuşmayı biliyorlar ne yaşamayı. Ben gittiğim gezdiğim yerlerde düzgün nezih insanların olmasını isterim. Ankara’da Recep Usta var, Diyarbakır Liceli onların sahibi... Kavurma bilmem ne kebab yapıyorlarmış, beni götürdüler. Efendim beyaz önlük giymiş, ellerinde eldiven var. Eldiven taksa ne olacak ki.. Ben yemem,istemem..Benim müşteri olarak talebim bu olamaz mı?

Yukarıdaki ifadenin sahibinin tutumu, önyargı kavramını anlamak açısından bir örnek sunmaktadır. İfade sahibi, Siirtlilerin yoğun olarak Antalya’ya göç etmesiyle “Antalya’nın yaşanacak bir yer olmaması” arasında bir neden-sonuç ilişkisi kurmuştur. İfadenin devamında ise Diyarbakır/Liceli bir işletme sahibinden

¹⁶ Görme engelli bireylere “kör”, yürüme engelli bireylere “sakat” denmesi, bedensel deformasyonla ilgili damgalamalara örnek olarak verilebilir.

¹⁷ Örneğin ruh bozukluğu, hapis yatmak, bağımlılık, alkolizm, eşcinsellik, işsizlik, intihara girişim ve radikal siyasi davranışlar

¹⁸ Bu tip damgalamalar, her toplumun kendine özgü şartlarından beslenmektedir. Örneğin, Türkiye’de bir kişinin isminin önüne “Ermeni veya Yahudi” kelimesinin getirilmesi buna örnek olarak verilebilir.

her ne kadar temiz olsa da yemek yemediğini ifade etmiştir. İfadenin bu kısmında önyargılı tutumlarla ilgili iki sonuca varılabilir. Birincisi; kişi “Siirtliler” şeklinde yaptığı genellemeyi Türkiye’nin güneydoğusunda yaşayan tüm insanları kapsayacak şekilde genişletmiştir. İkincisi; Antalya’da Siirtlilere karşı olan önyargısı, Ankara’da Liceli olan farklı bir kişiye karşı ayrımcı bir davranışa neden olmuştur. Örnekteki kişinin ifadelerinden hareketle, önyargılı tutumlarla ayrımcı davranış kalıpları arasındaki ilişki somut olarak gözlemlenebilir.

Kalıpyargı (Stereotip): “Bir grubun üyelerine yönelik sabit, aşırı basitleştirilmiş, aşırı genelleştirilmiş, genellikle ön yargılı bir kanı, bir grubun tüm üyelerinin paylaştığı düşünülen olumlu veya olumsuz özellikleri taşıyan bilişsel bir şemadır” (Koç & Tutkun, 2008: 261). İnsanoğlu gördüğü her bir nesneyi tek tek değerlendirmeye almak yerine, daha önce gördüğü, tanıdığı nesneleri belirli ölçütler çerçevesinde sınıflandırarak algılama yolunu seçer. Uyarıcıları belirli ortak özellikleri çerçevesinde aynı grup ya da sınıf içinde değerlendirmek bilgi işlem yükünü azaltır (Tajfel ve Forgas’dan akt. Madran, 2012b: 30). Bu açıdan kalıp yargılar insan zihninin yaşamı anlamlandırabilmek için gereksinim duyduğu bilgileri tektipleştirir ve bütünlüklü bir yapıya çevirir. Kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerine dair bazı kalıpyargılar bu duruma örnek olarak verilebilir (Schneider, 2005:438).

Tablo 3. Kadın ve Erkeğe ait karakteristik kalıpyargılar

KADIN	ERKEK
Şefkatli	Cesur
Bağımlı	Başarı odaklı
Duygusal	Çevik
Nazik	Hırslı
Konuşkan	Durağan
Hassas	Güçlü

Kalıpyargıların tektipleştirici ve bütüncül yönü; dil, yaş, cinsiyet, din, ırk gibi toplumsal kimliklerin hiyerarşik olarak birbirini baskıladığı bir alanda nefret söylemi üretimine neden olmaktadır.¹⁹ Bu bakımdan Türkiye’de nefret söyleminin yayılmasına neden olan kalıpyargılara şu örnekler verilebilir; cimri Yahudi, hain Ermeni, bölücü Kürt, pis Çingene vd.

Yaşamın gerçekliği içerisinde hiçbir toplumsal grup homojen değildir ama kalıpyargıların bu durumun aksine homojenleştirici işlevi vardır. Yaşamın gerçekliğinin ve kalıp yargıların çatıştığı noktada ise bazı problemler başlayabilmektedir. “[...]damgalanmış gruplar kendileri ile ilgili kalıpyargılara uygun rollere talip oldukça sorun olmaz. “Türkiye’de bir eşcinsel şarkıcı ya da modacı olabilir. Sorun, örneğin bir eşcinselin siyasetçi olmak istediğinde, yani kendi kalıpyargısı ile uygun olmayan bir role talip olduğunda ortaya çıkar” (Çayır, 2010: 49). Örneğin, 2009 yılında, başarılı bir şekilde hakemlik mesleğini icra eden İbrahim

¹⁹ Şerife Çam (2009) “Televizyon Dizilerinin Kadına Yönelik Şiddet Temsillerinde Ataerkil Rejimin İdeolojisi” başlıklı makalede, kadına yönelik şiddet sahneleri içeren dizilerdeki kadın kimliğine ait kalıpyargıların, ataerkil rejimin dilsel işleyişini mümkün kılan yapısalcı ikili karşıtlıkları kullandığını belirtir. Genel olarak bu ikili karşıtlıklar içerisinde kadın karakterler vamp (kötü kadın), bakire ve fahişe kalıpyargılarıyla sınırlandırılmaktadır.

Dinçdağ'ın cinsel kimliğini açıklaması sonrasında Türkiye Futbol Federasyonu tarafından mesleğinden ihraç edilmiş ve sonrasında bunun yazılı ve görsel basında 'ötekileştirici' bir biçimde gündeme gelmesi sebebiyle 6 yıl boyunca hiç bir sektörde iş bulamamıştır.²⁰ İbrahim Dinçdağ'ın yaşadığı bu süreç, cinsiyet temelli kalıpyargıların, insanları ne kadar katı bir biçimde sınırlandırdığını ve sınıflandırdığını göstermektedir.

4. Nefret Söyleminin Yayılma Alanları

4.1. Popüler Kültür Öğelerinde Nefret Söylemi

Popüler kültür ürünleri, televizyondaki eğlence içerikli programlardan romanlara kadar çok geniş bir yelpazede, değişik formatlarda hazırlanmış içerikleri kapsamaktadır. Bu kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan sunuş formatı içeriğinin, ayrımcı ve ötekileştirici söylemler açısından incelenmesi, toplum tarafından benimsenen ötekileştirici pratiklerin anlaşılması ve sorgulanması adına önemli bir gerekliliktir.

Günümüz ırkçılığının, popüler kültür ürünleri vasıtasıyla yayılırken söylemsel pratikler içerisinde sinsi bir yönü olduğu savunulabilir. Başka bir deyişle 'ırkçı ifadeler' yasalar tarafından 'cezalandırma', bu mümkün değilse 'hedef gösterilen toplumsal kesim tarafından tepki görme' gibi sonuçlar doğurduğu için günlük konuşma dili pratikleri içerisinde göze batmayan ayrımcı kalıpyargıların arkasına saklanır (van Dijk'tan akt Doğanay, 2013: 155). "Popüler kültürde baskın bir kültürün varlığı söz konusu değildir. Çünkü popüler kültür, toplumun genelinin zevk

²⁰ Bkz: "6 yılda tam 150 işe başvurdum, işsizim" başlıklı haber, <http://www.hurriyet.com.tr/halil-ibrahim-dincdag-6-yilda-tam-150-ise-basvurdum-issizim-40033765>, (Erişim tarihi:09.01.2016).

ve kültürünü içinde barındır” (Fiske, 1999: 42). Bu özelliği bakımından popüler kültür ürünlerinin içeriği izleyici tarafından rahatça kanıksanmakta ve toplumun günlük yaşamına dâhil olmaktadır. Bu durum popüler kültür ürünlerinin van Dijk’in işaret ettiği ‘ırkçılığın sinsice yayılması’ durumuna uygun bir zemin oluşturduğunu göstermektedir.

Popüler kültürün, iktidar ve hegemonya bağlamındaki toplumsal etkilerini anlamlandırmaya yönelik değişik yaklaşımlar mevcuttur.²¹ Popüler kültürün nefret söyleminin bir yayılma alanı olduğu noktasından hareketle John Fiske’nin popüler kültüre dair kuramsal yaklaşımı, popüler kültür ve nefret söylemi ilişkisinin anlamlandırılmasına yardımcı olacaktır. Fiske (1999), popüler kültür ve toplum arasındaki ilişkiyi incelerken toplumun popüler kültür ürünlerini tek yönlü olarak tüketmediğini yani popüler kültürü üretenin kültür endüstrisi değil bizzat toplumun kendisi olduğunu savunur. Başka bir deyişle, Fiske kültür endüstrisinin popüler kültürü üretmediğini sadece ona aracılık ettiğini savunur. Kültür endüstrisi toplumdaki ayrımcı değer yargılarından beslenirken aynı zamanda bunların yeniden üretilmesine de aracılık etmektedir. Fiske’nin yaklaşımından hareketle, toplum tarafından kanıksanmış ayrımcılık kültürünün popüler kültürde yansımalarını gözlemlemek mümkündür.

Bu durum sinema filmlerinde nefret söyleminin üretimi bağlamında şu sözlerle izah edilebilir; “...öğeler her ne kadar yönetmenin seçimi olsa da, yönetmeni sinema endüstrisinden, içinde yaşadığı dönemden, kültürden ve toplumdan bağımsız

²¹M.Bilal Arık’ın (2004), “*Popüler Kültüre Temel Yaklaşımlar*” başlıklı makalesinde popüler kültürün toplumsal işlevleri “Karl Marks ve Yanlış Bilinç Kavramı, Louis Althusser ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Gramsci ve Hegemonya Kuramı, Frankfurt Okulu ve Kültürel Çalışmalar, Kültürel Çalışmalar ve Kitle içindeki bireye vurgu, Carteu ve gerilla taktikleri, John Fiske ve Popüler Kültürde direnme olanakları” başlıkları altında incelenir.

ele almak mümkün değildir, bu nedenle de filmdeki görsel kodların yan anlamları, filmin alt metnini okumaya ve dolayısıyla ideolojik bağlantılarını analiz etmeye imkân verir” (Özarslan, 2013a). Bu açıdan, filmin yaratıcısı ile izleyicisinin kültürel kodları arasındaki eklemli ilişki ön plana çıkmaktadır ve kültür endüstrisinin bir parçası olarak yapımcının misyonu geri planda kalmaktadır. Nefret söylemi pratiğinde ise bu durum sinemanın öyküsel anlatım dili içerisinde ön plana çıkan “negatif stereotipler” aracılığıyla gerçekleşmektedir (Özarslan, 2013a). Eserin metin yazarı tarafından yaratılan “negatif stereotipler” izleyicinin kültürel çerçevesi dâhilinde homofobi, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, anti-semitizm gibi nefret söyleminin temel destekleyici kavramları tarafından formüle edilmektedir. Kısaca, filmde toplumsal kimliği ile ön plana çıkan bir karakterin kimliğine olumsuz bir özellik eklenmektedir. *Kurtlar Vadisi* dizisinde İstanbul Türkçesini abartılı bir Yahudi şivesiyle konuşan İplikçi karakteri, bu duruma örnek verilebilir. Çünkü İplikçi karakterinin, şivesiyle Yahudi kimliği ön plana çıkarken bir iş insanı olarak ticari ve kişisel ilişkilerindeki cimri tavrı ile “zengin-cimri-Yahudi” stereotipini canlandırmaktadır.

Sözlü kültürün bir unsuru olarak fıkralar başlığında daha sonra değinilecek olmakla birlikte sinemanın yanı sıra mizaha ilişkin tanımlamalar ve ötekileştirme konusuna da burada yer vermek gerekir. Mizahın temel argümanını oluşturan ‘Neye güleriz?’ sorusu şu sözlerle yanıtlanabilir:

Farklı bedensel, sınıfsal, davranışsal, cinsel, yaşsal, sosyal ve kültürel yapıdaki insanları neden komik bulur ve söz konusu farklılıklardan eğlence çıkarırız? Kişiler arasındaki kültürel, dilsel, deneyimsel, bedensel, zihinsel/anlayış farklılıkları mizahın üretilebilmesinin temel koşulu gibi görünmektedir; ancak mizah amacıyla işlenen farklılık vurgusu, tonu ve niyetiyle sık sık ayrımcı hatta dışlayıcı bir içerik kazanabilmektedir (Rathke, 2010).

Rathke'nin ifadelerinden hareketle toplumda normatif değerlerin ve sınırların içinde kalan kültürün bu çerçevenin dışında kalanla alay ettiği sonucu çıkarılabilir. Bu bakımdan Freud şakaları 'masum şakalar' ve 'kötü niyetli şakalar' olarak ikiye ayırır. Masum şakalar insanın kıvrak zekâ ile zekice yaptığı ince espiriler ve şakalardır. Diğer yandan, kötü niyetli şakalar ise insanın bilinçaltındaki ayrımcı düşüncelerin dışa vurumudur. Örneğin, cinsel içerik vurgulu bir fıkraya gülen bir erkek bilinçaltındaki kadınlara yönelik kötü niyetli düşüncelerini dışavurmaktadır. Normal yollarla böyle bir düşüncenin ifadesi mümkün değilken, espiri veya şaka kanalıyla bu düşünceler hem gülen hem de gülünen taraf için sıradanlaşmaktadır (Billig, 2005: 161) .

Sermiyan Midyat tarafından 2010 yılında çekilen *Ay lav yu*²² filmi "gülme ve nefret söylemi" arasındaki ilişkiyi anlamak adına somut bir örnek sunmaktadır. Özetle, filmdeki güldürü unsurlarının ana çerçevesini o yörede yaşayan insanlar olarak Kürt toplumunun kültürel farklılıkları belirlemektedir ve Kürt toplumuna ait özgün yöresel ve kültürel özelliklerle alay edilerek kentli sinema izleyicisi için bir güldürü nesnesine indirgenmektedir.²³ Filmden aktarılabilecek aşağıdaki örnek sahneler bu değerlendirmeyi somutlaştıracaktır:

Senaryo gereği ilk defa Güneydoğu Anadolu Bölgesi kırsalına gelen Jessica'nın ailesi bir Amerikan ailesi olarak yörenin kültürüne yabancısıdır ve filmde bu kültürel farklılıklar çerçevesinde yaşanan gerilimlerden güldürü amaçlı olarak

²²*Ay Lav Yu* filmi Mardin'e bağlı Tinni köyünde geçmektedir. Filmin ana karakteri İbrahim (Sermiyan Midyat) köyde tek okuyan kişi olarak büyükşehirde eğitimini tamamladıktan sonra köye geri döner ve evlenmeyi düşündüğü Amerikalı sevgilisi Jessica'yı ailesiyle tanıştırmayı planlar. Köyde ilk defa modern kent yaşamıyla tanışan biri olarak 'İbrahim karakteri' ve köyün yerel taşra kültürü etrafında yaşanan kültürel farklılıklar güldürünün ana temasını oluşturmaktadır.

²²<http://www.sinemalar.com/film/47519/ay-lav-yu>, (Erişim tarihi: 16.10.2016).

²³*Ay lav yu* filminde de genel arka plan itibarıyla Tinn Köyü sakinlerinin kentli sinema izleyicisinin normları dışında kalan davranış kalıpları bir güldürü konusu olarak kullanılmıştır.

yararlanılmıştır. Bu tür güldürü sahnelerinden birinde Jessica'nın babası tuvalete gitmek ister ve alaturka tuvaletlere alışkın olmadığı için İbrahim'den yardım ister. İbrahim de köy kahvesindeki tahta sandalyenin ortasını delerek yardımcı olmaya çalışır. Bu olayın ardından sandalyeyi niye böyle deldiğini soran köylülere şu sözlerle izah etmeye çalışır: "Nazif amca hiç zorlanmıyorsun, oturduğun yerden edeceğini ediyorsun". Diyalogun devamında Nazif amca tuvaleti kullanmasını bilmediği için yere düşer ve alay konusu olur. Genel çerçeve olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi kırsalında yaşayan insanlar 'görgüsüz-cahil' gibi olumsuz özelliklerle nitelenmekte ve insanların kentli yaşam kültürüne ait bir normu bilmemesinin arkasındaki sebepler görmezden gelinmektedir. Tuvalet sahnesindekine paralel bir biçimde filmin tamamında Tinne Köyü sakinleri kentli sinema izleyicisinin değer yargıları penceresinden aşağılanmaktadır. Bu durumun da ötesinde, köylülerin Türkçeyi Kürt aksanıyla konuşmaları sebebiyle filmdeki davranış kalıpları tüm Kürtleri genelleyerek işaretlemektedir.

Popüler kültür ürünlerinde kullanılan nefret söylemi stratejileri 'negatif stereotipleştirme' ve 'mizah kalıpları' ile sınırlı değildir. Bu noktada, Emrah Serbes'in *Her Temas Bir İz Bırakır* başlıklı romanından uyarlanmış olan *Behzat Ç.* isimli polisiye televizyon dizisi farklı bir nefret söylemi stratejisi örneği sunmaktadır. Dizi tema itibarıyla muhalif bir senaryoya sahiptir ve toplumda ırkçılık, nefret cinayetleri, emek bağlamındaki sorunlara değinmekte ve sıradan bir televizyon izleyicisi için bu konularda toplumun muhafazakâr verili kodlarını sorgulayıcı bir yönü bulunmaktadır. Dizinin genel çerçevede 'ayrımcılık karşıtı' bir teması olmasına rağmen dizi leksikalizasyonu itibarıyla nefret söylemi içerikli unsurlar barındırmaktadır. Bunun başlıca sebebi de dizinin ana karakteri olarak Behzat Ç.'nin

karakter özellikleridir. Behzat Ç. cinayet şubede görevli bir komiserdir ve mesleği gereği sürekli şiddetle iç içedir. Behzat Ç. karakterinin mesleği gereği şiddetle iç içeliği ve taşıdığı baskın eril kodlar birleşerek kullandığı dilin söyleminde kadın kimliğine karşı nefret söylemi olarak yansımaktadır. Çünkü Behzat Ç. dizideki diğer karakterlere karşı otoriter bir tutum içindedir ve bu tutumu eril karakter özellikleri ile desteklemektedir. Dizide Behzat Ç.'nin sözlü ve fiziksel şiddet pratiklerine başvurduğu sahnelerde kadınlara yönelik nefret söylemi net bir biçimde görülebilir. Özellikle sorgulama sahnelerinde bu duruma çokça örnek bulunabilir.

Behzat Ç.: Şükrü hocanın karınla ne ilgisi vardı lan?

Şüpheli: Bulursanız anlatsın size.

Behzat Ç.: Olum karı gibi kıvrıp durma anlat işte! (yüksek sesle)

Şüpheli: Bilmiyorum

*Harun(diğer komiser): Yoksa o karı mı zehirledi?*²⁴

Örnekteki sorgulama diyalogunda toplumun ataerkil yapısının sözlü kültürde kadına yönelik nefret söylemi olarak yansıdığı görülebilir. Diyalogda şüphelinin ikircikli ve tutarsız tavrı ‘karı gibi kıvrırmak’ deyimi ile ifade edilmiştir. Kadın yerine aşağılayıcı bir biçimde “karı” kelimesinin hakaret amaçlı kullanılması diyaloglarda oldukça sık rastlanan bir nefret söylemi örneğidir.

Popüler kültürün tüketim toplumu ile kesiştiği ekseninde, popüler kültür ürünlerinin bir meta olarak ekonomik yönü önem kazanmaktadır. Çünkü bir popüler kültür ürününün üretiminin devamı, yeterli miktarda izleyici tarafından izlenmesine

²⁴<https://www.youtube.com/watch?v=SaRedId6sUw>, (Erişim tarihi:16.10.2016).

ve bu sayede popüler kültür ürününün ekonomik olarak desteklenmesine bağlıdır. Ekonomik bağlamda Behzat Ç. dizisinin devamı yeterli izleyici tarafından izlenmesine bağlıdır. Bu sebeple dizi, izleyici sayısını korumak için izleyici ile ‘duygudaşlık ilişkisi’ni güçlendirmelidir. Behzat Ç. dizisi farklı etnik ve dinsel kimlikler, homoseksüeller, hak arayıcı gruplar çerçevesinde çizdiği ‘sorgulayıcı çerçeve’ ile izleyici ile arasındaki duygudaşlığa zarar vermiştir. Bu nedenle, dizi bu kimliklere yönelik ayrımcılığı sorgularken izleyici nezdinde kaybettiği “duygudaşlığı” toplumun ataerkil dil pratiklerine sarılarak geri kazanmaya çalışmaktadır. Bu noktada kadına yönelik nefret söyleminin izleyici ile bir duygudaşlık kurmak için bir araç olarak kullanıldığı iddia edilebilir. Sonuç olarak, her ne kadar bir popüler kültür ürünü kendini ‘ayrımcılık karşıtı’ olarak tanımlasa da toplumun verili değer yargılarının çizdiği sınırların dışına çıkamamaktadır.

Popüler kültür terimi çok geniş bir yelpazede değişik formatta öğeleri içinde barındırmaktadır. Popüler kültürün bir ögesi olarak mizah dergileri de ırkçı söylemlerin rahatlıkla yayılabildiği bir platformdur. Yetvart Danzikyan (2014) “Değişmeyen Öteki Ermeniler” başlıklı kitap bölümünde, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanmış olan, 6-7 Eylül, Varlık vergisi vd. gibi gayrimüslimleri hedef alan olayların mizah ve karikatür dergileri tarafından meşruluk zemininin hazırlanma şeklini inceler. Çalışmada, karikatürlerdeki güldürü unsurları ile çok büyük insani felaketlere yol açan olayların karikatürize edilerek toplumun gözünde nasıl sıradanlaştırıldığı incelenir. Böylelikle Danzikyan çalışmasında, ırkçı motivasyonla kitlesel olarak ölümlere ve göçlere sebep olan bu vakaların o günün şartları içerisinde toplumun gözünde nasıl meşrulaştırıldığı açıklanmaktadır. Herkül Milas, *Türk ve Yunan Romanlarında ‘Öteki’ ve Kimlik* başlıklı kitapta, 1870-1998 yılları arasında

yayınlanmış 511 adet edebiyat yapıtını incelediği çalışmasında romanların anlatım dili içerisinde yaratılan karakterlerin kimliksel imgelemine araştırmıştır. Roman yazarlarının karakter yaratımını ve bu karakterlerin kimlikleri çerçevesinde ötekileştirme yaklaşımını “Osmanlıcı, Ulusçu, İslamcı, Sınıfsal ve İnsancıl” başlıkları altında ayrı ayrı değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeler içerisinde ötekileştirici ve ayrımcı yönüyle en çok öne çıkan karakterler Ulusçu yaklaşım başlığı altında değerlendirilen Irkçı /dinsel eğilimli edebiyat eserlerinde bulunmaktadır. Nihat Atsız ve Tarık Buğra tarafından yazılan romanlar bu başlık altında değerlendirilmiş ve karakterler arasında Türk olanlar ve Türk olmayanlar arasındaki kişilik farklılıklarının, istisnaya yer bırakmayacak şekilde tüm Türkleri olumlu, Türk olmayan karakterlerin de olumsuz karakter özellikleriyle resmedildiğini belirtir. Türklük imgelemine de “ulusun özel alinyazısını, ruhunu, dünyadaki üstün yerini” anımsatan metafizik bir söylem olarak tasvir edildiği tespitini yapar.

4.2. Sözlü Gelenek ve Nefret Söylemi

İnsan türü (Homo sapiens) yaklaşık olarak 60.000 yıldan beri dünyada varlığını sürdürmektedir. Bu süre zarfında sözlü iletişim, sosyal bir canlı olan insanla birlikte hep varolmuştur. İnsanlığın 'okuma ve yazma' ile ilk tanışması ise yaklaşık olarak 5000 yıl önce gerçekleşmiştir. Bu sürecin başlangıcı ile beraber sesli iletişim formu, yazılı karakterlere dönüşmüş ve dil ediminin sınırları çizilmiştir. Çünkü dilin sesle olan bağı zayıflamış ve dil yazılı enstrümanlara dayanan bir fenomen haline gelmiştir. Bu ayrımın yaşandığı noktada ise “sözlü kültür” bir dönüşüm geçirmiştir. Yazılı iletişimin icadından önce sözlü gelenek dolaysız olarak kişiler arasında yayılarak varlığını sürdürürken, yazılı iletişim formlarının yaygınlık

kazanması ile sözlü kültür sesten metne aktarıldığı için ‘gerçek’ sözlü iletişim kültürü olma özelliğini kaybetmiştir. Bu sebeple, yazılı iletişim öncesindeki sözlü kültür “birincil sözlü kültür”, yazılı iletişim sonrasındaki sözlü kültür ise “ikincil sözlü kültür” olarak tanımlanır (Ong, 2007).

Ayrımcılığın, toplumsal kültürün bir parçası olması sebebiyle sözlü kültür unsurları da nefret söyleminin toplum tarafından benimsenmesine ve yayılmasına aracılık etmektedir. Bu kapsamda incelenecek olan atasözleri, deyimler ve fıkralar daha çok “birincil sözlü kültür” tanımına girmektedir. Destan, öykü, türkü ve şiir gibi sözlü kültür unsurları ise ağırlıklı olarak yazılı metinlerde yayılma imkânı bulduğu için “ikincil sözlü kültür” tanımına uymaktadır. Atasözleri, deyimler ve fıkraların; kısa ve öz olmaları, spontan ve dolayimsız olarak yayılmaları sebebiyle nefret söylemini yayarken somut bir engelle karşılaşmamaktadır. Bu sebeple nefret söylemi ve sözlü kültür ilişkisinin anlaşılabilmesi için “birincil sözlü kültür” unsurları olarak atasözleri, deyimler ve fıkraların incelenmesi gereklidir.

4.2.1. Atasözleri ve Deyimler:

Sözlü kültür unsurlarının ‘biz ve onlar’ temelinde ürettiği ötekileştirme yöntemi bir halk bilimi uzmanı olan Abrahams’ın şu sözleriyle ifade edilebilir:

... basitçe ifade etmeye çalıştığım şey halk biliminin, kadın ve erkek arasında ya da toplumun genç ve yaşlı üyeleri arasında grup tarafından yansıtılmış bir zıtlık olan bir tarif etme yöntemi içinde yer aldığıdır. Ve öyle görünüyor ki burada en önemli olan nokta, ilim bakımından; birisinin grubun üyesi olmadığını açık şekilde fark etmeye başlayan birisi; onları düşman, yabancı ya da hakir görülenler olarak tarif etmektedir. Bu kişi aynı zamanda, yarı üyelerin, asimile olmuş insanlar, moronlar, suçlular, alkolikler ya da uyuşturucu müptelaları olduğuna değinmektedir (Abrahams, 2010: 50).

Sözlü kültür unsurlarında ayrımcı ifadeler ikili zıtlıklar üzerinden inşa edilmektedir. Türkçede nefret söylemi içeren atasözlerinde de bu şekilde düalist dilsel bir strateji kullanılmaktadır. Örneğin “Arnavut’a sormuşlar Cehenneme gider misin diye aylık kaç? demiş” (Aksoy, 1988: 153). Bu atasözü, Arnavutları genelleştirici bir biçimde cimrilikle özdeş göstermektedir. İkili zıtlığın görünmeyen diğer tarafında ise atasözünü kullanan baskın kültür olarak Türkleri “cimri olmayan-cömert” sıfatlarıyla kodlamaktadır. Bu bakımdan nefret söylemi içerikli atasözlerinde ‘biz ve onlar’ kurgusu ile ayrımcı sıfatlar kimliklere atfedilmektedir. Doğal olarak ‘onlar’ nitelemesine işaret eden tüm olumsuzlukların karşısında olumlu ‘biz’ konumlandırılmaktadır.

Kadınlara yönelik cinsiyet odaklı nefret söylemi içeren atasözleri ve deyimlerde halk dilinde kadın kelimesinin aşağılayıcı bir biçimde eş anlamlısı olarak kullanılan ‘avrat’ ve ‘karı’ sözcükleri kullanılmaktadır. Bunun yanında, kadın kimliğini hedef alan nefret içerikli atasözlerinde aile, evlilik, eş seçimi, vd. temalar vurgulanır. Genel olarak bu atasözleri aile miti bağlamında kadının bir eş olarak görevlerini tanımlar ve iyi eş tanımını kadının eşine karşı olan görevlerini ne ölçüde yaptığına indirger (Akbalık, 2013). Örneğin: “Avrat var, arpa unundan aş yapar, avrat var buğday unundan keş yapar./ Avradı eri saklar peyniri deri. Avrat malı, kapı mandalı” (Aksoy, 1988: 166). “Kadınlar hamamına dönmek” (896). “Tarlayı düz al, kadını kız al” (442). On beşindeki kız, ya erde gerek ya yerde” (400) vd.

Eklemek gerekir ki, atasözleri ve deyimlerde taciz veya aldatma gibi toplumun değer yargıları tarafından dışlanan eylemlerde tüm suç ve sorumluluk kadına yüklenmektedir. Bu yönüyle erkekler tarafından işlenen cinsel suçlara da

atasözleri tarafından bir meşruluk zemini hazırlanmaktadır. Örneğin, “Dişi yalanmazsa erkek dolanmaz” (243). “Erkeğin şeytanı karıdır” (269) vd.

Ayşe Gunindi Ersöz , *Türk Atasözler ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Roller* başlıklı makalede cinsiyet ayrımcılığı içeren atasözlerinde kadının uğursuz, şeytan, güvenilmez, eğlenceye ve para harcamaya düşkün kişiler olarak gösterildiğini belirterek şu örnekleri sıralar:

Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca, erkek köpek ardına düşmez. Avradın kazdığı kuyudan su çıkmaz. Babaya dayanma, karıya güvenme. Kadında vefa, borçluda sefa aranmaz. Kırkta bir karı sözü dinlemek iyi olur Gökyüzünde düğün var deseler, kadınlar merdiven dayamaya kalkar. Adamın derdi öküz, kadının derdi sakız.

Bunun yanında kadına karşı şiddeti hem teşvik eden hem de meşru gören atasözlerine de şu örnekleri ekler:

Pişmiş aştan, dövülmüş karıdan zarar gelmez. Dövülmeyen kadın, tımarsız ata benzer. Kızını dövmeyen dizini döver. İyi ipek kendini kırdırmaz, iyi kadın kendini dövdürmez. Erkektir; hem sever, hem döver. Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin. Kadın dediğin, taktın mı koluna; vurdun mu duvara yapışmalı. Kadının gemini gevşek bırakmayacaksın.

Kadınlara karşı her tür şiddetin toplumda artarak yayıldığı düşünülecek²⁵ olursa, kadına karşı şiddet pratiklerinin toplumca yadsınmasında veya meşru görülmesinde bu tarz atasözleri ve deyimlerin önemi daha dikkat çekici olmaktadır. “Kadına şiddet” suçlamasıyla karşılaşan bir erkek, bilişsel olarak suçluluk duygusunu bu tür sözlü kültür öğeleri ile aşmakta ve mazeretini bu yolla üretmektedir. Bu açıdan, kadına yönelik şiddetin bir iktidar pratiği olduğu

²⁵ Kadınlara uygulanan şiddetin artışı ile ilgili bkz. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması-2014 yılı raporu, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf, (Erişim tarihi: 18.12.2016)

düşünüldüğünde, “ataerkil iktidar” kadına karşı şiddeti söylemsel olarak savunan atasözleri ve deyimlerde açıkça görülebilir.

Atasözleri ve deyimlerde kadınların yanı sıra gayrimüslimleri de hedef alan pek çok örnek mevcuttur. Gayrimüslimleri hedef alan nefret söylemi içerikli atasözleri ve deyimler hem düz anlamıyla hem de yan anlamıyla birlikte kullanılır. “Gâvur” ifadesi hem Gayrimüslimleri aşağılamak için kullanılırken hem de cümlenin bütünü itibarıyla öğüt verici ve uyarıcı bir yan anlamı da barındırır. Örneğin; “Gâvura kızıp oruç yenmez (283), gâvurun ekmeğini yiyen gâvurun kılıcını çalar (283), gâvur inadı” (788). Senin bu yaptığını Yunan gâvuru yapmaz, gâvurun tembeli keşiş. gâvur icadı vd. (Halis, 2013).

Gayrimüslimleri ötekileştiren atasözleri ve deyimler gâvur kelimesi ile sınırlı değildir, ayrımcılık yapılan toplumsal kesimin özgün ismi ile de atasözleri ve deyimlerde ırkçılık yapılmaktadır.

Rum hatunu yatakta, Ermeni hatunu mutfakta yapmak.(Her iki azınlık mensubu kadınları da sadece cinsel obje nesnesi olarak gören bu ifade, her şeyi yerli yerinde yapmak manasında kullanılır). Yahudi züğürtleyince eski defterleri açarmış. Senin bu yaptığını Yunan gavuru yapmaz.Rum tohumu. Ermeni feneri gibi dönmek. Ermeni dölü. Ermeni gelini gibi kıvırmak. Şarabı dökülmüş Ermeni gibi susmak (susup kalmak). Yahudi pazarlığı yapmak. Papazı kaçırmak(Eğlencenin dozunu kaçırıp rezalet çıkarmak). Papaza gitmek (Tuvalette gitmek). Papaza borcunu ödemek (Tuvaletini yapmak) (Karadağlı, 2015).

Çingenelere yönelik ırkçı nitelermeler içeren atasözü ve deyimler ise diğerlerinden farklı olarak öğüt verici bir yan anlam barındırmadan direkt olarak tüm Romanları ‘açgözlü, pis, bencil, vurdumduymaz’ vb. olumsuz özelliklerle niteler.

Çingene ciğer pişirir, yemeden karnını şişirir. Herkes sakız çiğner ama Çingene kızı tadını çıkarır. Çingeneye beylik vermişler, önce babasını asmış. Çingen beygire binmiş, paşa oldum sanmış. Çingen çalar, Kürt oynar. Çingen eşeği önden gider. Çingen hesabı yapmak. Çingen takımı. Çingene borcu. Çingene çadırı. Çingene çergesinde (çadırında) musandıra ne arar? Çingene çingeneden köy kıskanır. Çingene çorbası. Çingene çingeneye çatmadıkça kasnak

(eleği) boynuna geçmez. Çingene düğünü. Çingene erişemediği harmanı, zekâtına sayarmış. Çingene göçü. Çingene ile evlenince tuğla eriyinceye kadar yıkanılma cünüplük çıkmaz. Çingene kavgası. Çingene kızı hatun olmaz, dilenmezse karnı doymaz. Çingenenin ekmeği rüyasına girer. Çingene parası. Çingeneyle ahbap olanın mükâfatı kalbur olur. Çingeneye saray vermişler, bahçesinde çadır kurup oturmuş. Sen bir garip çingenesin, telli (gümüşlü) zurna nene gerek. Çingeneyi paşa yapmışlar, "Şu ağaçlardan ne güzel kasnak olur?" demiş.²⁶

Bu ifadeler Çingenelerin toplumdaki sosyal statülerinden kaynaklanan önyargılardan destek almaktadır. Diğer taraftan ise atasözleri ve deyimler anonim unsurlar olmaları sebebiyle ayrımcı kalıpyargıları yeniden üretmekte ve toplumsal bellekte canlı tutmaktadır.

4.2.2. Fıkralar

Fıkralar da atasözleri ve deyimler gibi sözlü kültürün taşıyıcı araçlarından biridir. Sözlü kültür geleneğindeki diğer unsurlardan farklı olarak fıkraların toplum içerisinde yayılma gücü içerdiği güldürü unsurlarından gelmektedir. William Bascom (1954) bir kültür antropoloğu olarak Afrika'daki kabilelerde sözlü geleneğin işlevleri konusunda yaptığı araştırmada sözlü folklorik unsurların dört temel toplumsal işlevi olduğunu savunur. Bunlar sırasıyla "eğlendirme işlevi, toplumsal kuralları destekleme işlevi, eğitim ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılması işlevi, toplumsal baskılardan kurtulma işlevidir" (Bascom'dan akt. Bars, 2015). Fıkralar da, sözlü kültürün bir parçası olarak eğlenme ve eğlendirme işlevi diğer üç işlevi baskılamaktadır. Bu yönüyle fıkralar nefret söyleminin sözlü kültürde yayılması açısından işlevsel bir konuma sahiptir.

Ayrımcılık ve mizah arasındaki ilişki şu sözlerle ifade edilebilir: "komedi güç ve iktidar ile ilgili bir kavramdır çünkü 'gülenler' ve 'gülünenler' farklı toplumsal

²⁶ <https://onedio.com/haber/romanlara-karsi-kullanilan-ayrimci-deyis-deyim-ve-atasozleri-hay-dilinizi-esek-arisi-soksun-528244>, (Erişim tarihi: 16.12.2016).

kesimlerdir” (Medhurst’tan akt. Weaver, 2011: 250) Bu yönüyle fıkralarda hem içerik olarak hem de tematik olarak ırk, din, mezhep ve engellilik bağlamında farklı toplumsal kesimleri etiketleyici nefret söylemine taşıyıcılık etmektedir. Örneğin: “Bir Yahudi akşam yemeğinde hanımıyla sohbet ediyordu. Bugün otobüse bindiğimde; şoför sanki bilet atmamışım gibi bana ters ters baktı. Şoför sana öyle baktı. Peki, sen ne yaptın? Ben de ona ters ters baktım tabii ki! Sanki bilet atmışım gibi”.²⁷ Fıkroda toplum tarafından dürüst kabul edilmeyen bir fiil, eylemin öznesinin dinsel kimliğini ile özdeşleştirilmektedir. Yani Yahudileri ‘paragöz-cimri’ olarak etiketlemektedir. Fıkra bilişsel olarak da ‘cimri Yahudi’ kalıpyargısı tarafından desteklenmektedir. Türkiye’de daha çok “Laz fıkraları” Karadeniz Bölgesi’nde yaşayan insanlara karşı ürettiği olumsuz kalıpyargılarla ön plana çıkmaktadır. Genel olarak, Laz fıkralarında kullanılan *Temel* karakterinin gülünç davranışları, Lazları “aptal, salak” gibi hakaret kabul edilen özelliklerle etiketlemektedir. Fıkradaki yazım ve dil yanlışları Karadeniz şivesine yapılan abartılı vurgudan kaynaklanmaktadır ve bu yönüyle de ayrımcı bir özellik taşımaktadır.

Temel’in küçük takası, on kişilik tayfasıyla Karadeniz’in engin sularında yol almaktadır. Temel tayfalarını yanına çağırır.

Onlara şöyle der:-Uyy uşaklar, ha purada pi teneke altinumuz olsa idu ne ederduk?

Uşaklar:-Uyyy paylaşırduk onlari...

Temel öneriyi kabul eder ve altınları paylaştırmaya başlar:

-Uyy... on peş altin bağa, pi altin size, on peş altin bağa, pi altin size...

Tayfalar buna itiraz ederler ve aralarında müthiş bir kavga başlar. Kıyasıya dövüşürler. Neden sonra Rize’ye geldiklerinde durumu mahkemeye intikal ettirirler. Mahkemede yargıç olayı anlatır. Hem Temel, hem de tayfaları olduğu gibi olayı anlatırlar.

Bunun üzerine yargıç:-Peki getirin altınları, dediğinde, hepsi bir ağızdan:

-Uyy haçim bey, pizum altinumuz falan yok, olacağınu farz edeyduk.²⁸

²⁷www.sihirlihikeye.com, (Erişim tarihi: 22.08.2016).

²⁸http://www.fikralarim.com/altinlar.html, (Erişim tarihi: 16.12.2016).

Türk sözlü kültür geleneğinde, toplumun baskın dinsel kimliğinden farklı bir kimlik olması sebebiyle Alevi-Bektaşî kimliği de ayrımcı fıkralarla nefret söylemine maruz kalmaktadır. Aşağıdaki örnekte Bektaşî karakteri “aç gözlü ve bencil” nitelenmesi ile etiketlenmekte ve toplumda alevilere karşı önyargılı tutumları yeniden üretmektedir.

Umumi harpte Kayseri’nin askeri misafirhanesine perakende asker arasında Kırşehir’den, ensesi kalın, kalıbı yerinde bir de Bektaşî dervîşi nefer gelir. Bir gün çavuşun biri zabıtime gelerek, “Efendim” demiş, “Bu dedeyi hiçbir manga istemiyor. Emretseniz de başka tabura yollasak. Ne versek karnım doymadı, diyor.” “Adamcağıza bolca yemek verin de doysun.” “Aman efendim! Ne yapsak nafi. Geçen gün önüne doysun diye bir karavanayı koyduk, sildi süpürdü, doydu zannettik. Dedem, haydi bari bir dua et, dedik. Ne cevap verse beğenirsiniz?” “Ne dedi?” “Zeytinyağlı bulgur pilavı verdi diye Allaha yalvarmam. Bir kuzu ile bir tepsî baklava ihsan etsin ki ona her akşam bir hatim indireyim” dedi.²⁹

Temasal açıdan ise fıkraların kategorizasyonu da baskın sosyal kültürün dışında kalan aidiyetleri bir güldürü unsuru olarak konumlandırmaktadır. Weaver’ın (2011) vurguladığı “gülen” ve “gülünen” arasındaki iktidar ilişkileri fıkra kategorizasyonlarında açıkça görülebilir. Örneğin deli fıkraları, sarışın fıkraları, Yahudi fıkraları, Laz fıkraları, Bektaşî fıkraları vd.³⁰

Edward Sapir, dil ve kültür arasındaki ilişki için “dil toplumsal gerçeğin bir kılavuzudur” der (2014: 115). Bu bakımdan, örneklerde incelenen atasözleri ve deyimler dil içerisinde kalıplaşmış ifadelerle ayrımcı kültürü net bir biçimde yansıtırlar. Bununla birlikte toplumdaki ayrımcılık kültürünü yeniden üretirler ve sorgulanmasını engelleyerek toplumda hoşgörüsüzlüğün ve nefretin meşruluk zeminini de sağlarlar. Bu sebeple sözlü kültürün ırkçı, ayrımcı ve ötekileştirici ifadelerle taşıyıcılık etmelerine engel olmak için iki şekilde harekete geçilebilir.

²⁹http://turkleronline.net/fikralar/bektasi_fikralari/bektasi_fikralari_sayfa4.htm, (Erişim tarihi: 17.01.2017).

³⁰<http://www.fikralarim.com/>, (Erişim tarihi: 14.01.2016).

Birincisi bu alanda yapılan akademik çalışmaların sayısı artırılarak sorunun teşhisi için ve ‘derinlikli bir söylem ve ardaalan analizi’ adına adımlar atılabilir. Fakat bu konuda yapılan çalışmalar istisnalar³¹ haricinde köşe yazısı veya blog sayfasından öteye geçememektedir. İkincisi ise sözlü kültür öğelerinin yazılı olarak derlendiği kitaplar, bu konuda yetkili olan kurumlar ve uzmanlar tarafından taranarak nefret söylemi içeren tüm ifadelerden arındırılmalıdır. Bu doğrultuda, Türk Dil Kurumu, kadınlara karşı dışlayıcı ve aşağılayıcı ifadeler içeren atasözleri ve deyimleri sözlüklerden kaldırmıştır. Bu sebeple burada incelemeye alınan atasözleri ve deyimler Türk Dili Kurumu sözlüğünde bulunmamakla birlikte halk dilinde anonim olarak varlığını sürdürmektedir (Akbalık, 2013: 7). Bu çabalar sözlü kültürde ayrımcılığı tamamen kaldırmak için yetersiz olsa da, kadınlara yönelik toplumsal dışlayıcılığı önlemek ve Türk dilinin itibarını korumak adına kayda değer çabalar olarak değerlendirilmelidir. Fakat şu bilgiyi de eklemek gerekir ki, Türk Dil Kurumu, cinsiyetçiliğin sözlüklerden arındırılması noktasında takındığı olumlu tavır, ayrımcılık içeren ve halen Türk Dil Kurumu sözlüklerinde mevcut olan ırkçı deyimler ve atasözlerin kaldırılması noktasında pasifleşmektedir.³²

4.3. Geleneksel ve Yeni Medyada Nefret Söylemi

II. Dünya Savaşı sonrasında, kapitalizmin değişen ekonomi politığıne bağlı olarak, teknolojik anlamda “sayısallaşma (dijitalleşme), mikro-işlemci teknolojisi,

³¹ Bu konuda Esra Akbalık (2013) tarafından kaleme alınan “Türk Atasözlerinde Cinsiyet Algısı” ve Sakine Selin Daldaban (2011) tarafından kaleme alınan “*Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinin Kişilerce Algılanma Biçimleri Ve Şekilleri Üzerine Bir Çalışma*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması başlıca örneklerdir.

³² Bu konuda 2007 yılında Türk Dil Kurumu başkanı Prof.Dr.Haluk Akalın, sözlüklerdeki ırkçı atasözleri ve deyimlere yönelik eleştirilere şu cevabı vermiştir: Türklerin Ermenileri aşağılayan, onları küçük gösteren, onlara hakaret eden bir deymi yok, sözlüklerimizde de yok. Türk Dil Kurumunun sözlüğüne alınmış olan 'Ermeni gelini gibi kırmak' deyiminde de hakaret, küçük görme, hor görme, alaya alma gibi bir ifade bulunmuyor. (<http://www.hurriyet.com.tr/tdk-sozlugunde-irkci-ifade-yok-5868180>, Erişim tarihi: 19.12.2016).

uydu teknolojisi, veri sıkıştırma-saklama ve fiber optik kablo teknolojileri” alanında yaşanan gelişmeler sonucunda, iletişim araçları büyük bir değişimden geçmiştir (Törenli, 2005: 98). Teknolojik anlamda yaşanan bu değişimler genel olarak dijital devrim ifadesiyle kavramsallaştırılmaktadır. Yaşanan dönüşüm, iletişim araçlarının sınıflandırılması adına, geleneksel medya ve yeni medya ayrımını beraberinde getirmiştir. “Zamansal olarak ortaya çıkan her iletişim teknolojisi yenidir” (Geray, 1994: 5) Ancak günümüzde yeni ve geleneksel medya ayrımının başlıca özelliği web tabanlı yeni medya araçlarının gazete, televizyon, radyo gibi geleneksel medya araçlarına eklenmesidir. Diğer bir deyişle, teknolojik değişimlere rağmen geleneksel medya araçları varlığını sürdürmekle birlikte işlevini yeni medya araçları ile de sürdürmektedir. Bu bakımdan, “ ‘yeni medya’ terimi, geleneksel medyadan (kitap, gazete ve radyo) farklı olarak, sayısal medyayı, özellikle etkileşimsel medyayı, internet ağlarını ve sosyal iletişim medyasını nitelemek için kullanılmaktadır” (Binark, 2014: 15).

Nefret söyleminin görünürlük kazanması açısından yeni ve geleneksel medya iki farklı iletişim organı olarak işlev görmektedir. Nefret söylemi bağlamında geleneksel ve yeni medyanın farkları iki yönlü olarak ortaya çıkmaktadır. Birincisi, nefret söyleminin niteliği ve içeriği açısından görülen farklılıklar; ikincisi ise, yeni ve geleneksel medyanın teknolojik olarak farklı işlevsel özellikleri sebebiyle görülen farklılıklardır. Medya içerikleri ile ilgili nefret söylemi çözümlemelerinin daha derinlikli ve nitelikli olarak yapılabilmesi için yeni ve geleneksel medya uygulama ve araçlarına ait özgün yönlerin gözetilmesi ve araştırmaların ayrı ayrı yapılması gerekmektedir.

4.3.1. Geleneksel Medyada Nefret Söylemi

Geleneksel medya, mesajları ve sembolleri insanlara ileten bir sistem olarak hizmet verir. Bu sistemin içeriğinin belirlenimi aşamasında, “medya kuruluşunun mülkiyeti ve kar yönelimi, reklam veren kuruluşların yönelimi, haber ve bilgi kaynaklarının yapısı, izleyici tarafından geliştirilen tepkiler ve Komünizim karşıtı ideoloji”³³ medya metinlerinin belirlenimi açısından belirleyici bir işleve sahiptir (Chomsky, 2006: 81-113). Toplumdaki egemen yapılar bu beş kavramı medya araçları aracılığıyla iktidarlarını sürdürmek için bir süzgeç şeklinde kullanır. Başka bir deyişle, “İktidarda bulunan egemen yapı toplumu denetim altında tutmak ve hegemonyasını sürekli olarak yeniden üretmek için tüm olanakları kullanır. Yönetilen kitleler muhalif, farklı düşünen ve yaşamaya çalışanları düşman gören bir bilinç yapısına sahip kılınmak üzere işlenir. Toplumsal bütünlük ötekiler aleyhine bozulur” (Çoban, 2009: 63). Bu noktada medya, egemen sınıfın toplumsal denetimi sağlamak için kullandığı ideolojik bir aygıta dönüşmektedir (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 53)

“Toplumsal iktidarın uygulanması ve korunması ideolojik bir çerçeveyi gerektirir. Toplumsal olarak müşterek bir grubun ve üyelerinin çıkarla ilgili temel bilişlerinden oluşan bu çerçeve, esasen iletişim ve söylem yoluyla kazanılır, onaylanır ya da değiştirilir.” (van Dijk’tan akt Gençalp, 2011: 335) Bu açıdan, geleneksel medya metinlerinin kullandığı söylem toplumdaki iktidar ilişkilerinin bir parçasını oluşturmaktadır. Geleneksel medya içeriklerinde toplumsal iktidar sınırlarının dışında kalan “öteki” aleyhine üretilen nefret söylemi, iktidar ilişkilerinin

³³ Noam Chomsky, ABD’nin 1947-1954 yılları arasında Guatemala’ya ve 1981-1987 yılları arasında da Nikaragua’ya yaptığı saldırılarda kamuoyu oluşturulması için yaratılan düşman algısını Anti-Komünizm kavramıyla açıklar. Ama geleneksel medyanın işleyişinin anlaşılabilmesi için Anti-Komünizm kavramı toplumdaki tüm ‘öteki’ gruplar için de kullanılabilir.

medya içeriklerinde yer bulması sonucu üretilir. Başka bir deyişle, “İletişimsel alanda kullanılan ırkçı söylemler temel olarak egemen yapının ideolojisinin bir yansımasıdır, dildeki milliyetçiliğin özünde iletişim, hatta kültür sorunları değil, iktidar, statü, politika ve ideoloji sorunları yatar” (Çoban, 2009: 53).

Nefret söyleminin kendini yeniden üretmesinde ve toplumda aktif olarak var olmasında, geleneksel medya araçları sıradanlaştırıcı ve kanıksatıcı etkileri ile ön plana çıkmaktadır (Doğanay ve Karaaslan Şanlı, 2011). “Medya gündelik yaşantımızda ne konuşacağımıza karar veren bir araç olarak, insanların sohbetlerindeki gündemi belirler. Gündelik konuşmalar gündelik popüler ırkçılığın doğal olarak yayıldığı alanlardır... etnik stereotipler ve önyargılar, söylentiler gibi, böylelikle daha hızlı yayılırlar” (Çoban, 2009: 71). Medyada yer alan yorumlar ve kullanılan ifadelerin çok hızlı ve çok yaygın bir biçimde dolaşıma giriyor olması, yapılan ayrımcılığın çok daha geniş kitlelere taşınmasını da mümkün kılar (Çelenk, 2010: 222). Bunun sonucunda gazete, televizyon ve radyoda yapılan yayınlarda ideolojik yaklaşımla üretilen nefret söylemi, toplumsal barışa zarar vermekte ve toplumda ötekileştirici/kutuplaştırıcı sonuçlar yaratmaktadır. Bu yönüyle nefret söylemi içerikli yayınlar ayrımcılık temelli suçlarında önünü açmaktadır. Bu sebeple “televizyon ya da diğer medyayı basitçe ‘ticari faaliyet’ biçiminde tanımlayarak, bu mecralarda süregiden ayrımcılığın etik sorumluluk alanının dışında kaldığını öne sürme imkanı yoktur” (Çelenk, 2010: 223). Günlük yaşamda bireysel önyargılı davranışlar, kitlesel ayrımcılık, önyargı saiki ile şiddete başvurma ve soykırıma varan ayrımcılık temelli suçlarda geleneksel medya araçlarının meşrulaştırıcı ve teşvik edici bir işlevi mevcuttur. Bu konuda yakın tarihte pek çok örnek bulunmaktadır. Örneğin 1955 yılında 6-7 Eylül olayları öncesinde, Kıbrıs sorunu

sebebiyle Yunanistan ve Türkiye arasında yaşanan siyasal gerilimin, dönemin gazetelerinde Türkiye’de yaşayan Rumlara karşı nefret söylemine dönüşmesinin, 6-7 Eylül olayları öncesinde toplumun kışkırtılmasında çok büyük payı vardır (Çelenk, 2010: 227).

Geleneksel medya içeriklerinde nefret söyleminin ve ötekileştirmenin incelendiği pek çok örnek çalışma mevcuttur. Bunun yanında medya içeriklerinin sayısal verilerle raporlaştırıldığı çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Özlem Doruk tarafından yazılan *Disiplin Toplumu ve Haber Söylemi: Gökkuşuğu Derneği’nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellemesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi* başlıklı makalede 2006 yılında Bursa’da Gökkuşuğu derneği tarafından LGBT bireylerin haklarını ve özgürlüklerini savunmak amacıyla düzenlenen yürüyüşün taraftar gruplarınca şiddet kullanılarak engellenmesi ile ilgili haberler çözümlenmiştir. Makalede “geleneksel medya içerikleri” modern toplumlarda birey üzerinde iktidarını kurgulayan bir tahakküm organı olarak incelenmiş ve LGBT bireylerin hak arama amaçlı yaptığı bir gösteriye karşı gösterilen tehdit içerikli tepkilerin ve eylemcilere şiddet uygulanmasının "haklı tepki" olarak meşru bir zemine oturtulması sorunsallaştırılmıştır. Haber içeriklerinde fotoğraflar, sayısal veriler, alıntılar vb. pek çok unsurun haberlerin inandırıcılığını artırmak ve okuyucunun haber anlatısıyla verilen ana temayı içselleştirmesini sağlamak amacıyla kullanıldığı belirtilmektedir.

Geleneksel medyada nefret söyleminin en çok ön plana çıktığı alanlardan biri de siyasettir. Bu bakımdan S. Hakan Yılmaz (2013) tarafından kaleme alınan *Siyasal Nefret Söylemi ve Medya* başlıklı kitap Sözcü ve Vakit gazetesinde yayınlanan nefret söylemi içerikli haberleri karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Çalışmada, Sözcü

gazetesinde yayınlanan nefret söylemi içerikli haberlerin Ulusalçı, Vakit gazetesinin ise siyasal İslamcı ideolojisi, nefret söylemi üzerinden karşılaştırılmakta ve ortak yönleri ele alınmaktadır. Her ne kadar Vakit ve Sözcü gazeteleri siyasal söylem itibariyle karşıt kutupları temsil etseler de haber anlayışları göstermektedir ki; Yahudilere, Ermenilere, Kadınlara yönelik nefret söylemi üretiminde pek çok yönden benzeşmektedirler.

Geleneksel medya içeriklerinin taranarak rapor edildiği çalışmalar da nefret söyleminin engellenmesi adına atılan önemli adımlardan biridir. *Hrant Dink Vakfı* tarafından iki ayda bir yayınlanan *Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Dil* başlıklı rapor, bu konuda yapılmış örnek çalışmalardan bir tanesidir. Raporda taranacak gazeteler raporun konusu belirlendikten sonra seçilmektedir. Örneğin, 2014 yılı Ocak ve Şubat ayı raporunda “BDP ve HDK temsilcilerinin Karadeniz turu” başlığı altında “Bizim Karadeniz, Taka, Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Zaman” gazeteleri taranarak haberler, (1)küfür/hakaret/aşağılama, (2) Düşmanlık / Savaş Söylemi, (3) Abartma / Yükleme / Çarpıtma, alt başlıkları altında toplanmıştır.

Kaos GL Derneği tarafından 3 ayda bir yayınlanan medya izleme raporu da geleneksel medyada nefret söyleminin açığa çıkarılması ve raporlanması adına yapılmış az sayıda çalışmadan biridir. Raporun içeriğini oluşturan haberler Ajans Press tarafından taranmakta ve LGBT bireyleri ve kurumları konu alan haberler tasnif edilmektedir. Çalışmanın devamında haberler olumlu/olumsuz olarak ikiye ayrılmaktadır. Taranan haberlerde, LGBT bireylerin cinsel obje olarak sunulduğu, LGBTİ bireylerin ve ilgili olayların kriminalize edildiği/suç olarak gösterildiği, LGBT bireylerin karikatürize edildiği, LGBT bireylerin hasta/sapkın/günahkâr olarak gösterildiği, kimlik adı kullanılan, magazinleştiren, yanlış bilgiler içeren,

LGBT bireylere yönelik şiddeti meşrulaştıran, LGBT örgütlerini hedef gösteren, sadece saldırganın ifadesiyle yapılan haberler, başka gruplara ayrımcılık yapmak için eşcinselliği kullanan haberler, önyargıyı besleyen görseli kullanan haberler ve mağduru küçük düşürücü fotoğrafın kullanıldığı haberler “olumsuz haber” kategorisine dâhil edilmiştir.³⁴

4.3.2. Yeni Medyada Nefret Söylemi

Yeni medyada *yeni* olan nedir? Diğer bir deyişle, yeni medyayı geleneksel medyadan ayıran özellikler nelerdir? Sorusu şu şekilde yanıtlanabilir: (1) verileri taşıma hızı ve kapasitesi (coğrafi ve demografik anlamda) karşılaştırılamayacak kadar öndedir. (2) Geri bildirim (*feedback*) özelliği, etkileşimsellik. (3) Ses, görüntü ve metni tek bir platformda taşıyabilmesi, multimedya, çoklu ortam (Törenli, 2005: 154). “Yeni medya ortamları”nı yeni kılan bu bileşenler, etkileşimsellikten, kullanıcı türevli içerik üretimine, hipermetinsellikten, orada bulunma hissine ve ağ tabanlı yayılıma değin uzanmaktadır. Yeni medya ortamlarının, yeni olarak tarif edilmesinin bir diğer sebebi medya içeriklerinin üretim aşamasında kurumsallaşmayı, profesyonelleşmeyi, izler-kitlenin pasifliğini ve tüketiciliğini ortadan kaldırmasıdır (Binark, 2015: 10). Bu noktada, geleneksel medya araçlarının gelişimi ile birlikte ortaya çıkan “kitle iletişimi” kavramı, yeni medya tarafından yaratılan medya ortamından farklılık göstermektedir. Çünkü geleneksel medya çerçevesi içerisindeki “kitle” kavramı homojen ve tek düze alımlayıcıları ifade etmektedir. Başka bir deyişle, geleneksel medyadaki pasif izler kitle, yeni medyada yerini içeriği hem üreten hem de tüketen aktif bir kitleye bırakmıştır.

³⁴http://www.kaosgldernegi.org/resim/yayin/dl/medya_izleme_raporu_ocak_haziran_2016.pdf, (Erişim tarihi:20.12.2016).

Nefret söyleminin yayılma aşamasında, yeni medyanın geleneksel medyadan en önemli farkı daha katılımcı ve görece özgür bir platform olmasıdır. Yeni medyanın bu özelliği sebebiyle ortak bir fikirde birleşen insanlar, mesafe sorunu olmadan yeni medya uygulamalarında düşüncelerini paylaşarak harekete geçebilmektedir. Bu açıdan yeni medya; sanal bir uzamda ortak çıkar, bilinç ve deneyimler etrafında toplanan “sanal cemaatler”in³⁵ bulunduğu bir alan olarak tanımlanabilir (Aygül, 2013: 69). Yeni medyanın bu özelliği *etkileşimsellik* ifadesiyle kavramsallaştırılmaktadır. Bu yönüyle, toplumda anonim olarak var olan ayrımcı ve ırkçı düşünceler; gruplar, paylaşılan yazılar ve okuyucu yorumları aracılığıyla, kitlesel görünürlük kazanabilmektedir. Örneğin, Facebook sosyal paylaşım sitesinde “Suriyeli istemiyorum” başlığı ile yapılan aramalarda pek çok grup ortaya çıkmaktadır. Bu örnekteki gibi nefret söylemi örneklerinin yanı sıra kişisel sosyal medya hesaplarında yapılan okuyucu yorumlarında, blog sayfalarında, mikrobloglarda, sözlüklerde, video paylaşım ağlarında nefret söylemi içerikli ifadelerin açıkça ve herhangi bir engelle karşılaşmadan yayıldığı açıkça gözlemlenebilir.

İçerik olarak ise yeni medyada dolaşıma giren nefret söylemi, geleneksel medyadaki nefret söylemi örneklerinden farklı olarak hedef aldığı kesimi doğrudan hedef göstermektedir. Geleneksel medyada anlaşılması güç (dolaylı, üstü örtük) olan nefret söylemi örnekleri, yeni medyada yerini direkt olarak bir toplumsal kesime hakaret eden, aşağılayan, hatta yok edilmesini savunan nefret söylemi örneklerine

³⁵ Howard Rheingold tarafından geliştirilen “Sanal Cemaat” kavramı insan ve teknolojinin şaşırtıcı bir biçimde bir araya gelmesinden doğmuştur. Sanal cemaatlerde geleneksel cemaatlerde olduğu gibi, coğrafi/fiziki bir mekândan bahsetmek mümkün değildir. Bu bakımdan sanal cemaat kavramı internet platformunda bir duygudaşlık çerçevesinde bir araya gelen grup aidiyetlerine işaret eder. (<http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5433/sanal-cemaatler#.WDV1gdKLQdU>, Erişim tarihi: 23.11.2016).

bırakmıştır. Örneğin, şekil.2’de *Youtube* video paylaşım sitesinde yapılan bir paylaşımda, toplumda dinsel bir kanaat önderi olarak kabul gören Ahmet Mahmut Ünlü, PKK sempatanlarına hakaret etmek isterken “Ermeni” kelimesini hakaret anlamında kullanmaktadır. Yahudi kimliğini İsrail devleti tarafından işlenen savaş suçları ile; Ermeni kimliğini de “vatan hainliği” etiketi ile özdeş görmekte ve “Ermeni dölü” ifadesiyle nefret söyleminin aşağılayıcı ve küçültücü yönünü daha da vurgulamaktadır. Ama nefret söylemini kullanırken tüm Ermenilerin vatan haini olmayacağını eklemekte ve bunu da ancak bir istisna olarak görmektedir. Bu gibi örneklerde yeni medyadaki nefret söyleminin açıkça ve ima etmeden paylaşımına sokulduğu görülebilir.

Nefret söylemi içerikli bu videoya yazılan yorumların tamamına yakını da Ermenilere ve Yahudilere yönelik bu tür dışlama, hakaret ve aşağılama pratiklerini desteklemektedir. Bu yönüyle yeni medya uygulamalarının etkileşimsel yönünün de, nefret söyleminin dolaşıma sokulmasında önemli bir payı vardır. Geleneksel medya araçlarından farklı olarak yeni medyada kullanıcıların pasif bir izleyici olmaktan çıkarak, bizzat içerik oluşturan bireylere dönüşmeleri “web 1,0’dan web 2.0’a geçiş” olarak tanımlanmaktadır.³⁶ İnternet kullanıcılarının web 1.0 teknolojisinde içeriğe katılımları kısıtlı olduğu için nefret söyleminin dolaşıma sokulması da kısıtlı olarak gerçekleşmektedir.

³⁶ Tim O’Reilly tarafından geliştirilen web 1.0 ve web 2.0 ayrımı, internet içeriğinin üretiminde kullanıcının işlevine işaret eder. Web 1.0 ifadesi internetin ilk dönemleri için kullanılır. Web 1.0’da kullanıcının internetle ilişkisi web sitesine girip bilgi almaktan ibarettir. Web 2.0 teknolojisinde ise internetin kullanıcı ile etkileşimi gelişmiştir. Youtube ve Wikipedia örneklerindeki gibi insanlar aynı zamanda bir üretici haline gelmiştir (Lister vd.,2009: 204).



Şekil 2. Youtube video paylaşım sitesinde "Cübbeli Ahmet Hoca Pkk'ya Ermeni Dölü Sözünden Rahatsız Olan Ermeni" başlıklı videodan bir kare^{37 38}

Web 2.0 teknolojisinde ise kullanıcıların hem "içerik üreten" konumuna gelmeleri hem de bu içeriğin anonim³⁹ bir yönü bulunması sebebiyle nefret içerikli ifadeler pervasızca ve toplumsal yaşam bilincinden uzak bir şekilde görünürleşmektedir. Televizyonda veya günlük yaşam içerisinde görünmeyen ama bilişsel olarak toplumun hafızasında varolan ayrımcı düşünceler yeni medyada rahatlıkla dolaşıma girmekte ve taraftar toplamaktadır. Bu yönüyle web 2.0 teknolojisinin nefret söylemine taşıyıcılık etmesine verilebilecek somut örneklerden biri internet gazetelerindeki haberlerin altına yapılan okuyucu yorumlarıdır. Bu açıdan, *Ensonhaber* sitesinde okuyucu yorumlarındaki "ölçsüz ve uç noktada"

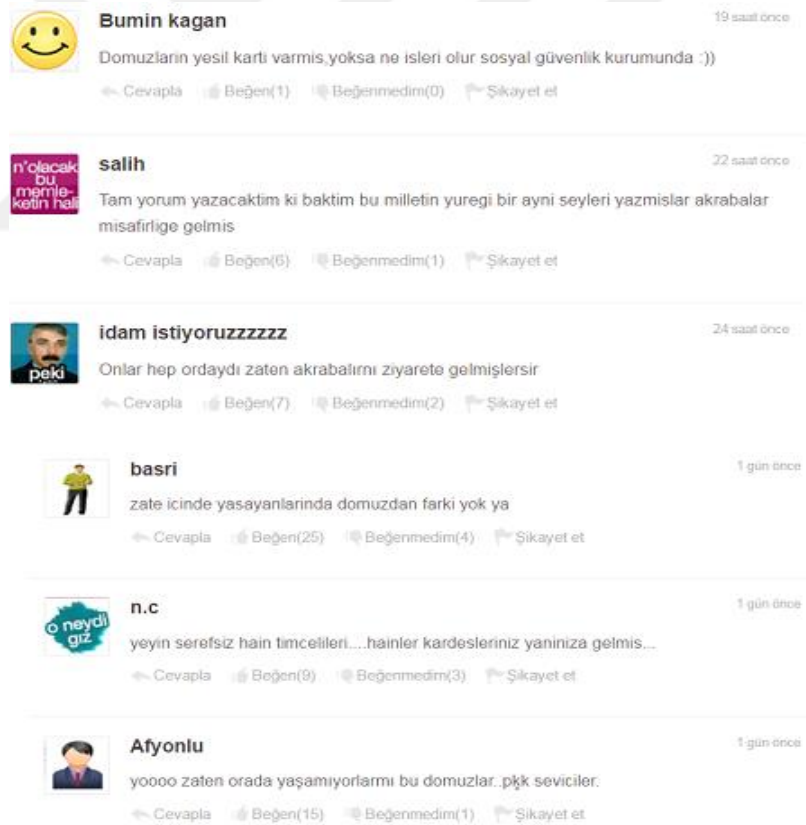
³⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=yGMchwXP4zE>, (Erişim tarihi: 18.12.2016)

³⁸ Videonun deşifresi: Mesela her Yahudi Siyonist midir? Değildir. Öyle Yahudiler var ki İsrail'i protesto için Amerika'da toplanıyorlar. ve gösteri yürüyüş yapıyorlar Filistin'i haklı buluyorlar. Öyle Yahudiler var. Şimdi her Yahudi Siyonist midir? Değildir. Her Ermeni vatan haini midir? Değildir. Ben şimdi bu Pkk'ya ne diyorum. Ermeni dölleri diyorum. Epey doğrudur o laf. Ermeni'nin biri mesaj atmış siteye, ne demiş. Hocam biz seni dinliyoruz. Çok rahatsız oluyoruz. Biz vatan haini değiliz. Türkiye'ninde bölünmesini de istemiyoruz. Neden Pkk'ya Ermeni dölleri diyorsun. Ermeni bile rahatsız oldu Pkk'dan.

³⁹ Daha detaylı bilgi için bkz. Sarphan Uzunoğlu'nun(2014) Resistance From Within Hegemony: Rise of Semi-Anonymous Resistance in Turkey's New Media Environment

kabul edilebilecek okuyucu yorumlarına sayısız örnek bulmak mümkündür. Örneğin, “Tunceli’de aç kalan domuzlar şehre indi” başlıklı haberin⁴⁰ altına yazılan yorumlar, internet gazetelerinde okuyucu yorumlarının, nefret söylemini ne şekilde ürettiğini açıkça göstermektedir.

Haberin konusu, “doğa şartları gereği yiyecek bulmak isteyen domuzların kent sakinlerini rahatsız etmesi” cümlesiyle özetlenebilir. Ama okuyucu haberin konusundan bağımsız olarak “Tunceli-dağdan şehre inmek-domuz” kelimelerinin yaptığı tüm çağrışımları ırkçı yorumlarda bulunmak için kullanmaktadır. Eklemek gerekir ki, okuyucular yaptıkları yorumlarda sadece habere yorum yazmamakta aynı



zamanda birbirleri ile de etkilesime geçmektedir. Şekil.3’te de görüldüğü gibi
Şekil 3. “Tunceli’de aç kalan domuzlar şehre indi” başlıklı habere yapılan yorumlar
dır.

⁴⁰<http://www.ensonhaber.com/tuncelide-ac-kalan-domuzlar-sehre-indi-2016-12-19-yorumlari#2>, (Erişim tarihi: 20.12.2016).

Haberin altına yorum yapan kişiler, gerçek kimliklerini rumuz isimlerle saklamaları sebebiyle hedef aldıkları toplumsal gruplardan gelebilecek bir tepkiden ve yasal olarak uygulanabilecek müeyyidelerden çekinmemektedir.

5. Nefret Söyleminin Hukuksal Boyutu

Ayrımcılık, tarihin başlangıcından beri hep var olagelmıştır. Ayrımcılığın, hem toplumsal ilişkilerde hem de devletlerin sürdürdükleri siyaset anlayışındaki etkisi sebebiyle ayrımcılığa maruz kalan kesimler için çok ağır sonuçları olmuştur. İnsanlık tarihinde yarattığı sonuçlar itibariyle, ayrımcılığın en uç örnekleri, Amerikan köleciliği, Afrika sömürgeciliği ve Yahudi soykırımıdır (Çelenk, 2010: 211-212). Bu üç örneğinde ortak özelliği dönemleri itibariyle yasalar tarafından onaylanmaları hatta bu uygulamalara yapılan itirazların yasalarca cezalandırılmasıdır. Çağın değişen şartları gereği modern devlet pratiğinde hukuk nosyonunun gelişmesi ile birlikte ayrımcılığa maruz kalan toplumsal gruplar haklarını arama yoluna gitmişler⁴¹ ve bu alanda ciddi mesafe kaydetmişlerdir.

Hukuksal açıdan ayrımcılık kavramı, soykırıma kadar varabilecek çok geniş bir suç segmentini içinde barındırmaktadır. Bu açıdan nefret söylemi en alt katmandaki ayrımcılık suçlarından biri olarak kabul edilebilir. Bu sebeple nefret söyleminin öncelikli olarak yasalar tarafından tanımının yapılması ve ardından gerekli cezai işlemlerin uygulanması, bu konuda alınabilecek öncelikli tedbirlerden bazılarıdır.

⁴¹ Bu konuda tarihte en dikkat çeken örneklerden biri Amerikan sivil haklar hareketidir. Hareketin en büyük başarılarından biri, Martin Luther King ve Rosa Parks gibi sembol kişilerin önderliğinde Afro-amerikanları dışlayan yasaların kaldırılmasını sağlamalarıdır.

5.1. Türk Hukukunda Nefret Söylemi İle İlgili Düzenlemeler

Türk hukuk sisteminde nefret söylemini ve nefret suçunu direkt olarak cezalandıran veya tanımlayan bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bunun yerine daha kapsayıcı bir şekilde “ayrımcılık” kavramını bir suç olarak temel alan yasalar bulunmaktadır. Her ne kadar nefret söylemi, nefret suçu ve ayrımcılık birbirinden farklı kavramlar olsalar da birbirlerini tetikleyen olgulardır. Ulaş Karan (2008) *Türk Hukukunda Ayrımcılık Yasağı ve Türk Ceza Kanunu’nun 122. Maddesinin Uygulanabilirliği* başlıklı makalesinde Türk Ceza Kanunu’nda⁴² *Ayrımcılık* başlığı altında yer alan 122. maddeyi⁴³ Türk hukukunda ayrımcılık yasağının en önemli dayanaklarından biri olarak sayar. Bunun yanında kanunlar hiyerarşisinde en yüksek konumda bulunan Anayasa’nın *Kanun Önünde Eşitlik* başlığı altındaki 10.maddesi⁴⁴ usul hukuku bağlamında yasaların uygulanışını eşitlik prensibine bağlar ve teorik düzeyde ayrımcılığı yasaklar.

Öncelikle “bir eylemin suç sayılabilmesi için hukuka aykırı olması gerekmektedir. Suçun var olması için hukuk düzenince yasaklanmış bir eylemin

⁴² Metnin bundan sonraki kısmında Türk Ceza Kanunu yerine TCK kısaltması tercih edilecektir.

⁴³ MADDE 122. - (1) Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak;

a) Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hâllerden birine bağlayan,

b) Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden,

c) Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen,

Kimse hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir. ,

(<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>, Erişim tarihi: 03.10.2016).

⁴⁴ MADDE 10- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar. (https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, Erişim tarihi:03.10.2016).

varlığı ve yasaklanan bu eylemi bazı şartların gerçekleşmesi halinde hukuka uygun hale getiren bir hukuka uygunluk sebebinin bulunmaması lazımdır” (Orak, 2009: 298). Ayrımcılığın toplumsal hayatın her alanında yadsınamayacak bir sorun olması sebebiyle toplumsal yaşamda hukuk kuralları ile düzenlenmiş alanların hemen hemen hepsinde ayrımcılığın önlenmesi ile ilgili düzenlemeler mevcuttur. Türk hukuk sisteminde devlet memurlarının devletle ve diğer personellerle ilişkilerini düzenlemek amacıyla çıkarılmış 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 7. maddesi⁴⁵ ve işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen 4857 sayılı İş Kanunu’nun 5. maddesinde⁴⁶ yer alan ayrımcılığı önleyici kısımlar bu duruma örnek olarak verilebilir (Karan, 2008).

Türk hukuk sistemindeki yasal düzenlemelerin tamamına yakınında bulunan ayrımcılık karşıtı düzenlemeler nefret söylemine ve nefret suçlarına engel olmaktan çok uzaktır. Bu durumun sebebi ayrımcılığı önleyici olarak değerlendirilebilecek yasal düzenlemelerin tamamının kamusal alanın düzenlenmesiyle ilgili olması ve vatandaşların bazı haklardan yararlanma konusunda eşit oldukları varsayımından yola çıkmasıdır. Anayasadaki kanun önünde eşitlik ilkesinin bir sonucu olan bu maddeler, aynı hukuksal pozisyonda olanların aynı muameleye tabi tutulmaları gerektiğini savunur. Oysaki nefret söylemi ve nefret suçlarının önlenmesi için

⁴⁵ MADDE 7 – (Değişik: 12/5/1982 - 2670/2 md.) Devlet memurları siyasi partiye üye olamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef tutan bir davranışta bulunamazlar; görevlerini yerine getirirlerken dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar; hiçbir şekilde siyasi ve ideolojik amaçlı beyanda ve eylemde bulunamazlar ve bu eylemlere katılamazlar. 4182-1 Devlet memurları her durumda Devletin menfaatlerini korumak mecburiyetindedirler. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına aykırı olan, memleketin bağımsızlığını ve bütünlüğünü bozan Türkiye Cumhuriyetinin güvenliğini tehlikeye düşüren herhangi bir faaliyette bulunamazlar. Aynı nitelikte faaliyet gösteren herhangi bir harekete, gruplaşmaya, teşekküle veya derneğe katılamazlar, bunlara yardım edemezler, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf>, (Erişim tarihi: 03.10.2016)

⁴⁶ Madde 5 – İş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz., <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>, (Erişim tarihi: 03.10.2016).

toplumun farklı kesimlerinden gelenlerin haklarının bir üst organ tarafından garanti altına alınması gerekmektedir (Kaymak, 2010: 268).

Toplumsal barışın korunması adına, nefret söyleminin yargı organları tarafından engellenmesine yönelik yapılan düzenlemeler içerisinde TCK'nın 216. maddesi ön plana çıkmaktadır:

(1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Halkın bir kesiminin benimsediği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.⁴⁷

Üç fıkradan oluşan yasanın her bir fıkrasında farklı bir suç tipine vurgu yapılmıştır. İlk fıkroda, “halkı kin ve düşmanlığa tahrik” şeklinde bir suç tipi tanımlanırken, diğer fıkralarda “halkın bir kesimini aşağılama” ve “halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri aşağılama” şeklinde suç tiplerine yer verilmiştir (Ersan, 2014: 79). Yasadaki suç tanımlarından hareketle Türk hukukunda nefret söylemini önlemeye yönelik en yakın düzenlemenin 216. madde olduğu söylenebilir. Ancak yasanın gerekçesinden farklı olarak ‘halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçu’ nefret söylemine karşı cezalandırıcı bir unsur olarak kullanılmak yerine tam tersine ‘ırkçılığa ve ayrımcılığa’ karşı tepki gösteren kurum ve kişileri cezalandırmak amacıyla kullanılmaktadır. Baskın Oran ve İbrahim Kaboğlu’nun 2004 yılında hazırladıkları *Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar* başlıklı rapor sonrasında *halkı kin ve düşmanlığa tahrik* suçundan yargılanmaları, bu yasanın lafzına aykırı bir biçimde

⁴⁷<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> (Erişim tarihi: 03.0.2016)

yorumlanmasına verilebilecek en bariz örneklerden biridir.⁴⁸ Çünkü bu sorun resmi devlet ideolojisinin yargı pratiğinde oluşturduğu gelenekten kaynaklanmaktadır. Yargı organlarının üstlendiği *devletin bekasını koruma* misyonu sebebiyle, yargı organları *Türklüğü* veya *devletin bekasını korumayı* öncelikli bir amaç olarak görürken, nefret söylemi veya nefret suçu işlenmesi sebebiyle faillere gerekli cezaların verilmesini ikincil bir görev olarak görmektedir. Çünkü yasanın gerekçesinin aksine korunan değerlerin toplumdaki farklılıklar değil yine *Türklük* olduğu varsayılıyor (Kaymak, 2010: 268).

TCK'nın 216. maddesinin özüne uygun olarak yorumlandığı üç tane istisnadan bahsedilebilir:

1. Erzurum'da bir sağlık ocağında bir doktor kavga eden hastalara, "pis Kürtler! Hepiniz PKK'sınız! Hepinizi öldürmek gerekir" dediği için mahkûm oldu. (2004)
2. İzmir'de Türkçü Toplumcu Budun Derneği "Kürt nüfusu azaltılsın, Kürtler kısırlaştırılsın" kampanyası başlatınca savcılık tarafından şikâyet üzerine dava açıldı (2007)
3. Denizli Çivril'de, bir grup "Kürtler çoğalıyor, biz kovmazsak köyü ele geçirecekler" diye harekete geçince savcılık tarafından re'sen kamu davası açıldı (2008) (Oran, 2010: 42).

TCK'nın 8. bölümünde *Şerefe Karşı Suçlar* bahsinde *hakaret* başlığı altındaki 125. maddesi, nefret söylemini cezalandırıcı bir biçimde yorumlanabilecek bir düzenleme olarak kabul edilebilir:

- (1) Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden (...) veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır. Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.
- (2) Fiilin, mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkra da belirtilen cezaya hükmolunur.

⁴⁸<http://bianet.org/bianet/siyaset/101842-yargitay-in-oran-ve-kaboglu-karari-cadi-av,i> (Erişim tarihi: 03.10.2016).

(3) Hakaret suçunun;

a) Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı,

b) Dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı,

c) Kişinin mensup bulunduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle, İşlenmesi halinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.

(4) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.) Hakaretin alenen işlenmesi halinde ceza altıda biri oranında artırılır.

(5) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.) Kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde suç, kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılır. Ancak, bu durumda zincirleme suça ilişkin madde hükümleri uygulanır.

Kanun genel itibarıyla hakaret suçuna yönelik bir düzenlemedir. Hakaret suçunun cezalandırılması 1. fıkra da en az üç kişinin tanıklığına bağlanmaktadır. Bu da suçun aleni olarak işlenmesi anlamına gelir. 125/3. maddenin (b) ve (c) bendlerinde hakaretin, mağdurun *dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı, kişinin mensup bulunduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle işlenmesi* durumunda cezası ağırlaştırılmaktadır. Bu yönüyle TCK'nın 125. maddesi, hakaret suçunun bir kişinin toplumsal kimliği sebebiyle işlenmesi durumunda öngördüğü cezayı ağırlaştırması sebebiyle nefret söylemine karşı önleyici bir düzenleme olarak kabul edilebilir (Karan, 2013: 113). 13 Haziran 2016 tarihinde TRT-1'de yayımlanan Ramazan Sevinci Programına konuk olarak katılan Mustafa Aşkar'ın “namaz kılmayan hayvandır” sözü için başlatılan soruşturma, TCK'nın 125. maddesinin nefret söylemini cezalandırıcı bir biçimde kullanılmasına örnek olarak verilebilir.⁴⁹

⁴⁹<http://www.haberturk.com/gundem/haber/1253948-namaz-kilmayan-hayvandır-diyen-mustafa-askara-sorusturma>, (Erişim tarihi: 03.10.2016).

Yasemin Aytekin İnceoğlu ise, 125. maddede yapılan tanımlamanın, önyargı saiki ile işlenmiş bir hakaret suçu olduğunu bu sebeple nefret söylemi değil, bir nefret suçu tanımı olduğunu varsayar. Çünkü (b) ve (c) bendlerinde vurgulanan “önyargı saiki” olmasa dahi failin işlediği hakaret suçu sebebiyle üç aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası alması söz konusudur (2012: 116).

TCK’da 125/3. maddenin, 216. maddeden başlıca farkı, 125. madde tarafından tanımlanan mağdur bir “gerçek kişi” iken, 216. maddede tanımlanan mağdurun soyut olarak toplumsal kimliğine işaret edilmesidir (Ersan, 2014: 90).

5.2. Uluslararası Hukukta Nefret Söylemi

5.2.1. Birleşmiş Milletler

5.2.1.1. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

BM Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır, 49. madde uyarınca 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme toplam 53 maddeden oluşmaktadır ve giriş kısmında *Birleşmiş Milletler Şartına ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*’ne atıfta bulunmaktadır.⁵⁰ Sözleşme metni, genel tema itibariyle medeni ve siyasi haklardan herkesin eşit bir biçimde yararlanması amaçlamaktadır. Sözleşmenin 19. ve 20. maddeleri nefret söylemini önleyici bir biçimde yorumlanabilmektedir (Karadeniz, 2012: 20).

⁵⁰<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/81204--Medeni-ve-Siyasi-Haklara-Iliskin-Uluslararası-Sozlesme.pdf>, (Erişim tarihi: 06.10.2016).

19/1. Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkına sahiptir.

19/2. Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.

19/3. Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla, bunlara bazı sınırlamalar da konulabilir; ancak, bu sınırlamaların yasalarda öngörülmüş olması ve;

(a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve;

(b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığı ve genel ahlakın korunması bakımlarından gerekli olması zorunlu olmalıdır.

20/2. Ulusal, ırksal ya da dinsel nefretin ayrımcılık, düşmanlık ya da şiddete kışkırtma şeklini alacak biçimde savunulması yasalarla yasaklanır.

Sözleşmenin 19. maddesi genel itibariyle ifade özgürlüğünü koruma amaçlı düzenlenmiştir. Üçüncü fıkranın (a) bendi ise ifade özgürlüğü “başkalarının haklarına ve şöhretine saygı” kavramıyla sınırlandırılmaktadır. Her ne kadar *nefret söylemi* ifadesi sözleşme metninde direkt olarak kullanılmasa da toplumun başka bir kesiminin “haklarının ve şöhretinin korunması ilkesi” nefret söyleminin önlenmesine yönelik yorumlanabilir (Ersan, 2014: 90).

5.2.1.2. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme

BM Genel Kurulunun 21 Aralık 1965 tarihli ve 2106 A (XX) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır. İki bölüm ve 24 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmenin amacı ırklar arasında anlayış ortamını desteklemek ve her

türlü ırkçı dışlamadan ve ırk ayrımcılığından arınmış bir uluslararası toplum inşa etmek amacıyla, ırk ayrımcılığının her şekil ve oluşumunu süratle ortadan kaldırmak için gerekli tüm önlemleri almaktır (Karadeniz, 2012: 24).

Sözleşme nefretin ve ırkçı şiddetin kısıktırılması karşısında koruma sağlayacak çeşitli tedbirler alınmasını tavsiye etmektedir; özellikle de *İrkçı Propaganda ve Faaliyetlerin Yasaklanması* başlığı altındaki 4. madde ayrımcı nefret içeren ifadeleri önleme amaçlı yapılmış en somut düzenleme olarak kabul edilebilir (Karan, 2012: 90).

İrkçı Propaganda ve Faaliyetlerin Yasaklanması başlığı altındaki 4. madde: Taraf Devletler, bir renk veya etnik kökenden olan bir ırkın veya bir kişi grubunun üstünlüğüne dayanan veya her hangi bir biçimde ırk düşmanlığını veya ayrımcılığını meşru göstermeye teşebbüs eden fikirlere veya teorilere dayanan bütün propagandaları ve örgütleri yasaklar ve mahkum eder; İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile bu Sözleşmenin beşinci maddesinde yer alan prensipleri göz önünde bulundurarak, bu tür ayrımcılık tahriklerini ve eylemlerini ortadan kaldırmak için tasarlanmış, başka tür tedbirlerle birlikte, hiç zaman geçirmeden aşağıdaki pozitif tedbirleri almayı taahhüt eder:

- a) İrk üstünlüğüne veya düşmanlığına dayanan, ırk ayrımcılığını teşvik eden fikirlerin yayılmasının, ve ayrıca bir ırka veya başka bir renk veya etnik kökenden olan kişilere karşı her türlü şiddet ve tahrik eylemlerinin, mali yardımlar da dâhil ırkçı faaliyetlere her hangi bir yardım öngören bir antlaşma yapılmasının kanunen cezalandırılacak bir suç olduğunu beyan eder;
- b) İrk ayrımcılığını ilerleten ve tahrik eden örgütleri ve ayrıca örgütlü ve her türlü propaganda faaliyetlerini yasadışı ilan eder ve yasaklar, ve bu tür örgütlere ve faaliyetlere katılmayı hukuken cezalandırarak bir suç olduğunu beyan eder;
- c) Ulusal veya yerel kamu makam veya kuruluşların ırk ayrımcılığını ilerletmelerine veya teşvik etmelerine izin vermez.

Dördüncü madde, sözleşmeye taraf olan devletlerin renk, etnik kökene vd. dayanan her türlü ırkçı nefreti ve ayrımcılığı meşru göstermeye çalışan fikir ve teorileri, tüm propaganda ve örgütleri yasaklamaktadır. Bunun yanında, ırksal nefret içerikli eylemin gerçekleşmesi durumunda acilen bazı önlemler alınmasını öngörür. Bu önlemler; ırkçılığa dayalı fikirleri yaymanın cezalandırılması, ırkçı düşünceleri savunan örgütlerin yasadışı ilan edilmesi, bu örgütlere ya da faaliyetlere katılımın

cezalandırılması, kamu kurumlarının ırk ayrımcılığını desteklemesine izin verilmemesi şeklinde sıralanabilir.

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin 35 no'lu genel tavsiye kararında 4. maddede suç niteliğinin açık bir şekilde belirtilmemesi sebebiyle nefret söyleminin teşhisinde aşağıdaki bağlamsal faktörlerin göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmektedir:

- 1) Nefret söyleminin içerik ve biçim bakımından toplumsal grupları doğrudan hedef alması
- 2) Nefret söylemin ne tür bir bağlamda dile getirildiği ve yayıldığı: Bu açıdan nefret söyleminin mevcut olduğu toplumlardaki, her toplumun kendine özgü ayrımcı kalıpyargıları göz önünde bulundurulmalıdır.
- 3) Konuşmacının toplumdaki pozisyonu ya da statüsü: Nefret söylemi içerikli ifadeler kullanan bir kişinin toplum tarafından bilinen bir kişi olması durumunda doğabilecek sonuçların ağırlığı sebebiyle bu da ele alınması gereken önemli bir faktördür.
- 4) Söylemin yayıldığı alan ve söylemin ne şekilde yayıldığı: Bu açıdan nefret söyleminin medya araçları kanalıyla yayılması düşünülmesi gereken en önemli nokta olarak kabul edilebilir (Akdeniz, 2016: 115).

5.2.2. Avrupa Konseyi

5.2.2.1. Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme

Sözleşme 10 Kasım 1994'te Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından onaylanmış ve 1 Şubat 1995 tarihinde üye ülkelerin imzasına açılmıştır. Sözleşme metninin önsözünden hareketle, 'azınlıkların korunmasının', Avrupa kıtasının

ekonomik, siyasal güvencesinin ve istikrarının korunması adına gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanında azınlığa mensup her ferдин kültürel, dilsel ve dinsel kimliğine saygı göstermeyi ve bu kimliklerin gelişimi için elverişli şartların sağlanmasını, gerçekten demokratik bir toplumun en önemli gerekliliklerinden biri olarak kabul etmektedir.⁵¹

Azınlık, “bir ülkede o ülkenin yurttaşı olmakla birlikte soyu, dili ve dini yönünden ülkenin sayıca baskın ögesi olan halktan az olan topluluk”⁵² anlamına gelir. Bu yönüyle ‘azınlıklar’ bir ülkenin sınırları içerisinde yaşayan baskın toplumsal kimliğin dışında kalan bireyler olarak, nefret içerikli ifadelere maruz kalmaya daha yatkın toplumsal gruplardır. Sözleşme, azınlıkları hedef alan nefret söyleminin önlenmesi için *emredici* bir hüküm içermemektedir. Sözleşmenin 5/2. maddesi⁵³ ‘azınlıkları sindirme’ye yönelik tüm politika ve uygulamaların sakıncalarına dair yükümlülüklerin yerine getirilmesinin yanı sıra sindirmeye yönelik faaliyetlere karşı da koruma yükümlülüğü getirmiştir. Bu açıdan nefret içerikli ifadelerin kullanımı bir sindirme aracı olarak görülebilir. 6/1. madde⁵⁴ ise 5/2.maddede vurgulanan ‘azınlıkları sindirme’ eylemine yönelik hoşgörü ve kültürler

⁵¹ Bkz: Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme, (https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/6_Resources/PDF_brochure_Turkish.pdf, Erişim tarihi:16.10.2016)

⁵² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5803de03410c93.55375312, (Erişim tarihi: 16,10.2016).

⁵³ 5/2. madde: Bütünleşme genel politikaları çerçevesinde alınan tedbirlerden başka taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertlerin isteklerinin tersine, sindirmeye yönelik her politika veya uygulamadan sakınmalı ve bu fertleri, bu tür sindirmeye yönelik her faaliyete karşı korumalıdır.

6/1. madde: Taraflar, toprakları üzerinde yaşayan ve etnik,kültürel, dilbilimsel veya dinsel kimlikleri ne olursa olsun tüm fertler arasında, hoşgörü ve kültürler arası diyalogu teşvik edecekler ve karşılıklı saygı ve anlayışı, işbirliğini kolaylaştırmak için özellikle eğitim, kültür ve medya alanlarında etkili tedbirler alacaklardır.

⁵⁴6/1.madde: Taraflar, toprakları üzerinde yaşayan tüm fertler arasında etnik, kültürel, dilbilimsel veya dinsel kimliklerine bakılmaksızın hoşgörü ve kültürler arası diyalogu teşvik edecekler ve karşılıklı saygı ve anlayışı ve işbirliğini teşvik etmek için özellikle eğitim, kültür ve medya alanlarında etkili tedbirler alacaklardır.

arası diyalogu geliştirmek adına eğitim, kültür, medya alanında gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmektedir. 6/1. maddede sözü edilen ‘eğitim, medya ve kültür’ nefret söyleminin yayılma imkânı bulduğu alanlardır. Her ne kadar yasa metninde direkt olarak ‘nefret söylemi’ ifadesi kullanılmasa da toplumsal barışın sağlanması adına ‘eğitim, kültür ve medya’ alanında nefret söylemine karşı yasal tedbirlerin alınması 6/2. maddenin⁵⁵ kapsamına girmektedir (Karadeniz, 2012: 36-38).

5.2.2.2. Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Irkçı Ve Yabancı Düşmanlığı Ek Protokolü

İnternetin uluslararası alanda önemli bir iletişim platformu olması ile birlikte kişiler arası ilişkilerin var olduğu tüm alanlarda var olan hukuksal düzenlemelerin, siber uzama da taşınması gerekliliği doğmuştur. Bu gereklilik doğrultusunda Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan *Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi* 23 Kasım 2001 tarihinde Budapeşte’de imzaya açılmıştır. Bu sözleşmeye ek olarak 28 Ocak 2003 tarihinde Avrupa Parlamentosu, 1543 sayılı ‘Siber Uzamda Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı zerine Tavsiye Kararı’nda (2001) ‘ırkçılığın bir kanaat olmadığını, suç olduğunu’ belirtmiş ve Siber Suç Sözleşmesi’ne bir ek protokol⁵⁶ hazırlanmıştır (Çomu, 2012: 126). Söz konusu protokol, bilgisayar sistemleri aracılığıyla dolaşıma sokulan ırkçılığı ve yabancı düşmanlığını savunan ve yayan yazılı metin veya görsellerin ceza yasalarınca suç olarak kabul edilmesini amaçlamaktadır.

⁵⁵ 6/2. madde: Taraflar, etnik, kültürel, dilbilimsel veya dinsel kimlikleri nedeniyle tehdit veya ayrımcılık, düşmanlık veya şiddet eylemlerine maruz kalabilecek herhangi bir ulusal azınlığa mensup fertleri korumak için uygun tedbirler almayı taahhüt ederler.

⁵⁶ “Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi” tam metni için bkz.

(<http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm>, Erişim tarihi:15.10.2016)

Protokolün 4. 5. ve 6. maddelerinde⁵⁷ nefret söylemi kapsamına girecek suç tipleri şu şekilde sıralanmaktadır: ırkçı ve zenofonibik saik ile tehdit etmek/ hakaret etmek, soykırımın inkarı/ küçümsenmesi/ meşrulaştırılması veya onaylanması.

⁵⁷Madde 4 – ırkçı ve yabancı düşmanlığı kaynaklı tehdit

Bütün taraflar aşağıdaki eylemin kasti ve haksız olarak işlenmesi durumunda bunun kendi iç hukukunda ceza gerektiren suçlar kapsamına girmesi için gerekli olan tedbirleri yasama yoluyla alır: (i) kişileri bir grup, ırk, renk, soy, ulusal veya etnik köken ile bu faktörler için bahane olarak kullanılması halinde bir dine mensup olmaları sebebiyle veya (ii) bu özelliklerden herhangi biriyle ayırt edilen bir grup insanı, bir bilgisayar sistemi yoluyla, kendi iç hukukunda tanımlanmış ceza gerektiren ciddi bir suçu işlemekle tehdit etmek.

Madde 5 – ırkçı ve yabancı düşmanlığı kaynaklı hakaret

Bütün taraflar aşağıdaki eylemin kasti ve haksız olarak işlenmesi durumunda bunun kendi iç hukukunda ceza gerektiren suçlar kapsamına girmesi için gerekli olan tedbirleri yasama yoluyla alır:

i) kişilere bir grup, ırk, renk, soy, ulusal veya etnik köken ile bu faktörler için bahane olarak kullanılması halinde bir dine mensup olmaları sebebiyle veya (ii) bu özelliklerden herhangi biriyle ayırt edilen bir grup insana, bir bilgisayar sistemi yoluyla hakaret etmek.

Taraflar, (a) bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun 1. fıkrada belirtilen kişi veya grubun nefret, aşağılama veya alaya maruz kalmasıyla sonuçlandığı yönünde hüküm verebilir veya (b) bu maddenin 1. fıkrasındaki başvuru hakkını tamamen veya kısmen saklı tutabilir.

Madde 6 – Soykırım veya insanlığa karşı işlenmiş suçların inkârı, ağır şekilde küçük görülmesi, onaylanması veya haklı gösterilmesi

Bütün taraflar aşağıdaki eylemin kasti ve haksız olarak işlenmesi durumunda bunun kendi iç hukukunda ceza gerektiren suçlar kapsamına girmesi için gerekli olan tedbirleri yasama yoluyla alır:

Uluslararası hukuk ve 8 Ağustos 1945 Londra Anlaşması'yla kurulmuş Uluslararası Askeri Mahkeme veya ilgili uluslararası araçlarla kurularak yetkili alanı o Taraf tarafından tanınmış diğer herhangi bir uluslararası mahkeme tarafından kesin ve bağlayıcı kararlarla suç olarak tanımlanmış soykırım veya insanlığa karşı işlenmiş suçlar barındıran eylemleri inkâr eden, ağır şekilde küçük gören, onaylayan veya haklı gösteren malzemeleri kamuya bir bilgisayar sistemi yoluyla dağıtmak veya açmak.

Taraflar, bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen küçük görme eyleminin herhangi bir birey veya bir grup bireye karşı ırk, renk, soy, ulusal veya etnik köken ile bu faktörler için bahane olarak kullanılması halinde din üzerinden nefret, ayrımcılık ve şiddeti tetiklemek amacıyla işlendiğine hüküm verebilir veya (b) bu maddenin 1. fıkrasındaki başvuru hakkını tamamen veya kısmen saklı tutabilir.

5.2.3. Avrupa Birliği

5.2.3.1 Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Avrupa Birliği'nin kuruluşu ve gelişimi 2. Dünya Savaşı'ndan sonra devletler arasında yapılan sözleşmelere dayanmaktadır. Bu sözleşmeler genel olarak Avrupa halkları arasındaki daha yakın ilişkiler/değerler kurmak ve bu noktada barışçıl bir geleceği inşa etmeyi amaçlar. Birlik, bu ortak barışçıl gelecek merkezli amacına ulaşmak için Avrupa halklarının kültürlerinin ve geleneklerinin çeşitliliğinin yanı sıra üye devletlerin ulusal kimliklerine ve bunların ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki kendi kamu kurumlarının düzenlemelerine saygı gösterir.⁵⁸ Bu noktada Avrupa Birliği bütünleşme sürecini güçlendirmek için 3-4 Haziran 1999 tarihinde Köln'de Avrupa düzeyinde geçerli temel hakları bir şart bünyesinde toplamak ve bu haklara daha geniş bir vizibilite tanımak gerektiği yönünde bir karar alınmıştır. Nihai olarak 7-8 Aralık tarihinde toplanan Nice zirvesinde 54 maddelik Avrupa Birliği Temel Şartı⁵⁹ Kabul edilmiş ve resmi bir belge olarak deklare edilmiştir (Karadeniz, 2012: 54).

Şartın 3. bölümünde *ayrımcılık yapmama* başlıklı 21. maddesi nefret içerikli ifadelerin kullanımını suç kapsamına alacak şekilde bir ayrımcılık yasağı öngörmektedir:

21/1. Cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya diğher her türlü düşünce, bir ulusal azınlığa mensubiyet, servet, doğum, sakatlık, yaş veya cinsel eğilime dayalı her türlü, ayrımcılık yasaktır.

21/2. Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın ve Avrupa Birliği Antlaşmasının uygulama alanı kapsamında ve bu Antlaşmaların özel hükümlerine hâlel gelmemek kaydıyla, milliyet esasına dayalı her türlü ayrımcılık yasaktır.

⁵⁸ Bkz: A.g.e.

⁵⁹ Şart, Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesinin C serisinin 364. sayısında, 18 Aralık 2000 tarihinde yayımlanmıştır (18.12.2000). Şartın tercümesi, İngilizce ve Fransızca metinlerin karşılaştırılması suretiyle yapılmıştır.

Ayrımcılık yasağı bağlamında 21. maddenin diğer yasa metinlerinden farkı ayrımcılığa maruz kalan kesimleri daha geniş bir perspektifle ele almasıdır. 21/1. maddede belirtilen, ‘*cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya diğer her türlü, düşünce, bir ulusal azınlığa mensubiyet, servet, doğum, sakatlık, yaş veya cinsel eğilim*’ durumlarının somut olarak belirtilmesi, ayrımcı bir eylemde bulunmak isteyen kişilere karşı, mağdurun kimliği açısından herhangi bir yasal boşluğa yer bırakmamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

İNTERNET GAZETECİLİĞİ: YENİ OLANAKLAR VE SINIRLAR

Bu bölümde, internet kavramı ele alındıktan sonra, gazeteciliğin teknolojik olarak tarih içinde geçirdiği dönüşüm irdelenerek, gazeteciliğin son aşamada geldiği nokta üzerinde durulacaktır. Bunun yanında, internetin, yaşamın her noktasına eklemlenmesi ile birlikte doğan internet gazeteciliği ve geleneksel gazetecilik ayrımının yarattığı farklar karşılaştırılacak ve internet gazeteciliğinin özgün yönleri somut örneklerle çözümlenecektir. Son olarak, internet gazetelerinin ziyaretçi sayılarını artırmak için kullandıkları haber sunumu stratejileri çözümlenecektir.

1. Bir İletişim Mecrası Olarak İnternet

İnternet, bilgisayar sistemlerini TCP/IP⁶⁰ protokolü ile tüm dünyada birbirine bağlayarak veri iletimini sağlayan ağ yapısıdır. İnternet'in ilk hali 1968 yılında ABD Savunma Bakanlığı'nın desteği ile Kaliforniya Üniversite'nde Arpanet adı altında geliştirilmiştir. 1960'lı yılların şartlarında ABD Savunma Bakanlığı'nın bu projeye destek vermesinin sebebi, Soğuk Savaş şartlarında bilgisayar teknolojilerini askeri teknolojiye adapte etmek istemesidir. 1972 yılında ise DARPA⁶¹ tarafından desteklenen iki mühendis TCP/IP protokolünü kurmuş ve bu protokol ilerleyen yıllarda dünyadaki tüm bilgisayarların standart veri iletimi protokolü haline

⁶⁰ TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol), bilgisayarlar arası veri iletişiminin kurallarını koyan genel internet protokolüdür.

⁶¹ The Defense Advanced Research Projects Agency(Defansif İleri Araştırma Projeleri Ajansı), ordu tarafından kullanılmak üzere, yeni teknolojiler üretmekle sorumlu ABD Savunma Bakanlığı'na bağlı bir ajanstır.

gelmiştir. 1982 yılında, bir ABD şirketi IBM tarafından ilk kişisel bilgisayarların piyasaya çıkması ile birlikte “İnternet” sanayi, akademi ve kamu kurumlarında veri iletim ve paylaşım alt yapısı olarak kullanılmaya başlanmıştır. İlerleyen yıllarda TCP/IP protokolü Avrupa’da da bir standart haline gelmiş ve Avrupa kıtası da bu internet protokolüne dâhil olmuştur (Başaran, 2010). Bu noktada, internet’in dünyada yaygınlaşması, telekomünikasyon altyapısının yaygınlaşmasından çok, bu teknolojinin taşıyıcılığını yapan kurumların geliştirdiği protokollere uyulması ile ilgili bir durumdur.

İletişim tarihi kronolojik olarak incelendiğinde, iletişim araçlarında yapılan her yeniliğin, toplumsal açıdan da büyük değişimleri beraberinde getirdiği görülecektir. Her ne kadar internet, iletişim tarihinde kısa bir süreyi işgal etse de yaratmış olduğu değişimlerin büyüklüğü bakımından geçmişte icad edilen iletişim araçlarını geride bırakmıştır. İletişim araçlarının toplumlar üzerindeki belirleyici yönüne işaret eden Marshall McLuhan, iletişim araçlarının taşıdığı verilere değil teknik yönüne odaklanarak; matbaanın egemen olduğu toplumlar için *yazı toplumu*, kitle iletişim araçlarının egemen olduğu toplumlar için sanayi *toplumu*, elektronik iletişim araçlarının egemen olduğu toplumlar için de *enformasyon toplumu* tanımlamasını yapmıştır (Törenli, 2005: 112). Bu açıdan bakıldığında, internet teknolojileri, 21. yüzyıl enformasyon toplumunda, yaşamın her alanında belirleyici bir unsur olmuştur. Bürokratik yapılanmanın e-devlet’e, bankacılık altyapısının internet bankacılığına, örgün eğitim sisteminin uzaktan eğitime dönüşmesi, internetin belirleyici bir fenomen olmasına verilebilecek örneklerden bazılarıdır. İnternet teknolojilerinin belirleyiciliğinin arkasında yatan sebepler şu şekilde sıralanabilir: maliyeti düşük hızı yüksektir, teknolojik bütünleşme-yöndeşme özelliği (geleneksel

iletişim araçları internetle birleşerek yeni medya platformunda var olmaya devam etmektedir), taşınabilirlik özelliği yaygınlaşmaktadır (akıllı telefon, dizüstü bilgisayar gibi aygıtlarla İnternet’in portatif yönü gelişmektedir), kullanımı kolaylaşmaktadır (herhangi bir uzmanlık gerektirmeden kullanılabilir), sistemin şebekeleşme ve ağ yetenekleri (ift eksenli kablo, fiber optik kablo, uydu ya da telefon hatlarındaki gelişmeler), hedefleme yeteneği artmaktadır (bu durum web 3.0 teknolojisi olarak da kavramsallaştırılır. Web 3.0 internet’in kullanıcı için kişiselleşmesidir. Örneğin, Google’da yapılan bir arama sonrasında arama yapılan kelime ile ilgili reklamların gelmesi (Yıldırım, 2010).

Sonuç itibariyle, 21. yüzyılda insanlığın bir iletişim aracı olarak internetle ilişkisi geçmişteki ilişkisinden farklı olarak daha eklemli bir ilişki türüdür. Bu noktada, insan ve internet’in birleşerek oluşturduğu toplumsal yapı; enformasyon toplumu, bilişim toplumu, veri toplumu, ağ toplumu gibi değişik kavramlarla ifade edilmektedir.

2. Basılı Gazetecilikten İnternet Gazeteciliğine

Matbaa makinesi, 15. yüzyılda Almanya’da icat edilmiş ve ilerleyen dönemde Kıta Avrupa’sının genelinde kullanıma sokulmuştur. Bu tarihten önce de dünyanın farklı bölgelerinde matbaa benzeri makineler kullanılmıştır ama Johannes Gutenberg tarafından icad edilen matbaa makinası, metal harflerle kâğıt üzerine tipografik baskı yapan ilk baskı makinesi olması sebebiyle modern matbaacılığın öncülü olarak kabul edilir (Öcal, 2014). Matbaanın yayılmasıyla birlikte yazılı olarak kitlesel iletişim imkânı da gelişmiş ve “modern gazete”nin öncülü olarak kabul edilen “haber mektupları” kitlesel iletişim aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. 15. ve 16. yüzyıl

Avrupa’ında, pazar yerleri ve çarşı gibi insanların yoğun olarak bulunduğu alanlarda o günün şartlarında popüler ve dramatik kabul edilen (Kralın tahta çıkışı, cadıların yakılışı, salgın hastalıklar vd.) olaylar duyurulur ve düşük bir ücret karşılığı satılırdı (Tokgöz, 2012). Haber mektupları, o dönemin şartlarında düzenli aralıklarla yayınlanmamaları, düzenli bir formata sahip olmamaları ve yorumsuz olarak sadece bilgi verme amacıyla basıldıkları için “gazete” olarak tanımlanmamaktadır (Thompson, 2004: 106). Basın tarihinde ilk defa “sürelî yayın” olarak gazetenin çıktığı tarih bilinmemekle beraber 1605-1610 yılları arasında, günümüzdeki anlamıyla ilk “gazete” örneklerine rastlamak mümkündür. Bu bakımdan, 1605 yılında Hollanda’da ticari bir bülten olarak yayınlanan *Nieuwe Tijdingen* gazetesinin ve 1609 yılında Almanya’da yayınlanan *Avis Relation Oder Zeitung* gazetesinin, basın tarihinin ilk gazeteleri olduğu düşünülmektedir (Tokgöz, 2009: 66). 1620’lerde yayınlanan gazeteler haftalık, tek yaprak halinde ve gravürlerle resimlenmiş olarak hazırlanmışlardır. Günlük olarak basılan ilk gazete 1660 yılında Leipzig’de T. Ritsch tarafından *Leipziger Zeitung* isimli gazetedir (Toruk, 2008: 66).

Basın tarihinde en önemli dönüm noktalarından biri 19. yüzyılda gazetelerin kitlesel bir orta sınıf okuyucu kitlesine kavuşarak, ülke genelinde gündem belirleme gücünü ellerine almaları ile gerçekleşmiştir. İngiltere’de *Morning Post* (1772) ve *Morning Chronichle* (1769) gazeteleri bu duruma verilebilecek ilk örneklerdendir. ABD’de *Daily Mail*, İngiltere’de *The Telegraph* o dönemde yayına başlamış ve ulusal kitle gazetesi olma özelliğini kazanmışlardır (Toruk, 2008: 67). 19. yüzyılda, gazeteciliğin gelişmesinin temelinde, sanayi toplumu olmanın getirdiği değişimler, teknolojik ve ekonomik anlamda yaşanan dönüşümler yatmaktadır. Telgraf hatlarının yaygınlık kazanması sonucu “bilginin akışının kolaylaşması”, fotoğraf ve daktilo gibi

gereçlerin icat edilmesiyle “gazete içeriğinin kalitesinin artması” bu durumun başlıca nedenlerindendir. Ekonomik açıdan ise bu dönemde sanayi toplumunun bir gereği olarak şirketlerin büyüyüp gelişmesi sebebiyle gazete basımı küçük ölçekli matbaaların elinden çıkarak ülke çapında büyük sermaye sahiplerinin kontrolüne geçmiştir. Bunun bir sonucu olarak gazeteler de endüstriyel kurumlar haline gelmiştir. Gazetelerin endüstriyelleşmesi ile birlikte gazetelerin haber maliyetleri de artmıştır. Haber maliyeti ve endüstriyelleşme faktörlerinin bir sonucu olarak 19. yüzyılda haber ajansları kurularak haber alma ve satma işi kurumsallaştırılmıştır. Bu yönüyle, haber ajanslarının kurulması gazetecilik tarihindeki dönüm noktalarından biridir. 1835'te Charles Havas tarafından Fransa'da *Havas* haber ajansı, 1857'te İngiltere'de kurulan *Reuters* ve 1855'te Almanya'da kurulan *Wolff* dünyada kurulan ilk haber ajanslarıdır (Taş, 2012: 67).

“Haber/habercilik” kavramı insanların merak duygusuna, bilme isteğine ve öğrenme güdüsüne karşılık gelişmiştir. Bu sebeple, bir meta olarak gazeteler zamanın değişen şartlarına göre form ve mecra değiştirse de insanların bilgi alma isteği sabit kaldığı için hep varlığını sürdürmüştür. Bu noktada, 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar (önce radyonun ve sonrasında televizyonun kitle iletişim aracı olarak kullanıldığı döneme kadar) “gazete” haber iletme misyonunun “başat organı” olarak bu işlevi yerine getirmiştir. 19.yüzyılın ilk yarısında radyonun, ikinci yarısında ise televizyonun haber iletme misyonunu üstlenmesi ile birlikte gazete yayıncılığı haber iletiminde başat pozisyonunu kaybetmekle beraber “habercilik” işlevini devam ettirmiştir (Tokgöz, 2012: 68-69).

20. yüzyılda gazete/gazeteciliğin dönüşümünü gerçekleştirecek asıl gelişme internetin ortaya çıkışıyla başlamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren yayılan internet

kullanımı ile birlikte yaşanan ekonomik ve teknolojik dönüşüm gazeteciliğin internete aktarılmasını mümkün kılmıştır (Kuyucu, 2013: 62). Bu sebeple, ortaya çıktığı günden beri yazılı olarak yayın yapan gazete mecrası, çağın şartlarına uyarak internet platformuna taşınmış ve varlığını hem yazılı olarak hem de internette sanal olarak sürdürmeye başlamıştır. İnternet gazeteleri ilk olarak 1995 yılında ABD’de *The Washington Post* ve *New York Times* gibi gazetelerin haber içeriklerini online olarak internette paylaşımları ile ortaya çıkmıştır. Aynı yıl İngiltere’de *International Herald Tribune* ve *Daily Mirror* sanal platforma taşındı (Çakır, 2007: 138). Türk yazılı basını da bu akıma ayak uydurdu ve 1995 yılında *Aktüel* dergisi, *Leman* dergisi ve *Zaman* gazetesi birer web sitesi açtılar. İlerleyen dönemde tüm ulusal ve yerel gazeteler birer web sitesi açma yoluna gittiler. Şekil 4.’te rakamsal olarak görüldüğü gibi “İnternet” yazılı basın üzerindeki belirleyici konumunu sürekli güçlendirmiştir. Bu bakımdan 2016 yılı itibariyle Türkiye’de günlük olarak basılan gazetelerin internetteki haber portallarına yapılan ziyaret sayısı, günlük bayi satış rakamlarının çok gerisinde kalmıştır.

Tablo 4. Türkiye’de en yüksek tiraja sahip dört gazetenin satış rakamları ve internet sitelerine yapılan günlük ziyaret sayısı(28.11.2016)

		Günlük Tiraj ⁶²	İnternet Sitesine Yapılan Günlük Ziyaret Sayısı ⁶³
1	Hürriyet	319.099	17.482.502
2	Sabah	302.010	3.140.761
3	Posta	269.840	503.162
4	Sözcü	259.952	3.573.417

İnternet gazeteciliği dönemsel olarak 1995-2000 yılları arası ve 2000 yılı sonrası olarak iki kısma ayrılabilir. İlk dönemde, genel olarak geleneksel gazeteler

⁶² Veriler www.gazetetirajlari.com/ adresinden alınmıştır.

⁶³ Veriler www.website.informer.com/ adresinden alınmıştır.

kendi web sitelerini açarak haber içeriklerini internette de yayınlamışlardır. 2000 yılından sonraki dönemde ise internet gazeteciliği, geleneksel gazetecilik karşısında ikincil konumda bulunan habercilik fonksiyonunu bırakarak öncül haber alma görevini üstlenmiştir (Çakır, 2008: 138). Örneğin, 2007 yılında *Yahoo News* sitesi aylık ortalama 32,6 milyon, *MSNBC* sitesi 29,2 milyon tekil kullanıcı tarafından ziyaret edilmiştir (Geray ve Aydoğan, 2010: 305). İnternet teknolojisinin taşınabilirliğinin artması ve internete ulaşım imkânının gelişmesi ile beraber internet, insanların birbirleri ile iletişime geçtiği sanal bir toplum özelliğini kazanmıştır. Böyle bir platformda “internet gazeteleri” tekil olarak haber verme işlevini de kaybetmiştir. Örneğin, *Twitter* ve *Facebook* gibi sosyal paylaşım ağları gündem takibi amacıyla kullanılmaktadır (Çetin ve Gökmen, 2014). Özellikle aniden gelişen toplumsal olaylar sonrasında ana akım medyada söylenme imkânı olmayan düşünceler sosyal ağlarda kullanıcılar tarafından paylaşılmaktadır. Kamuoyunu ilgilendiren bir konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyen aktif bir sosyal medya kullanıcısının, olayın ardından hemen sosyal ağları takip etmeye başlaması, sıradan bir davranış olarak kabul edilmektedir.

3. İnternet Gazeteciliğini Geleneksel Gazetecilikten Ayıran Özgün Yönler

Gazete\gazeteciliğin, basılı mecradan internet mecrasına girmesiyle birlikte “internet gazeteciliği” kavramı ortaya çıkmıştır. Gazeteciliğin geçirdiği bu dönüşüm; haberin içeriği, dağıtımı, medya ekonomisi, teknolojik yönü ve okuyucu ile ilişkiler bağlamında internet gazeteciliğini geleneksel gazetecilikten özgün yönleriyle ayırmaktadır. Yeni\geleneksel medya ayrımına paralel olarak ilerleyen bu değişimler pek çok çalışmada genel olarak dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, yayılım,

sanallık, multimedya biçimselliği ve kullanıcı türevli içerik üretimi başlıkları altında açıklanmaktadır (Çomu, 2012; Aygöl, 2013)

3.1. Dijitallik

Dijitalin karşısı ‘analog’dur ve kelime anlamı ise ‘benzeşim’dir. Dijital dönem öncesinde tüm metin, ses ve görüntüler için analog saklama ve aktarım teknolojisi kullanılırdı (Gençer, 2006: 48). Örneğin fotoğraf makinelerinde kullanılan filmlerdeki görüntüler bu şekilde saklanırdı. Fotoğraf çekimi esnasında gerçek görüntünün bir “benzeşim”i alınır ve plastik filmin üzerine kaydedilirdi. Genel olarak bu dönemde “ses, görüntü ve yazı gibi iletişim içerikleri farklı altyapılar kullanılarak birbirinden bağımsız bir şekilde taşınıyordu” (Blackman’dan akt. Taş, 2006: 37). 1950’li yıllarda Alan Turing tarafından sadece 0 ve 1 rakamlarının kullanımı ile veri saklamayı ve aktarmayı mümkün kılan ikili sistem geliştirilmiştir. İkili sisteminin icadı “dijitalleşme” için bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu sistem ile her türden veri 0 ve 1 sayı dizileri ile kodlandıktan sonra karasal, kablo, uydu ya da kablosuz şebekeler üzerinde iletilebilir ve bilgisayar ortamında saklanabilir hale gelmiştir (Taş, 2006: 38). Bu yönüyle dijital ve analoğu birbirinden ayıran temel argüman her tür veriyi sayısal olarak ifade etme olanağıdır.

Verilerin sağlıklı bir şekilde korunması ve aktarımı açısından analogdan farklı olarak dijital teknoloji, çevresel faktörlerden minimum düzeyde etkilenmektedir. Örneğin, radyodan dinlenen bir müziğin sesinin aralıklarla gelmesi veya plakçaların iğnesi sebebiyle sesin düşük çıkması analog teknolojinin veri iletimine yönelik dezavantajlarına örnek gösterilebilir. Ama dijital olarak bilgisayarda dinlenen bir müzikte veri kaybı söz konusu değildir. Verilerin

kopyalanması konusunda da aynı sesin birebir kopyası dünyanın her tarafına internet aracılığı ile kayıpsız olarak gönderilebilir. Dijital teknolojinin yarattığı en önemli dönüşümlerden biri de çok büyük miktarda verinin sıkıştırılarak ufak bir alana sığdırılabilmesidir. Örneğin, bir kütüphane dolusu kitap günümüzde 1 terabyte kapasiteye sahip hardiskte saklanabilmekte ve her yere taşınabilmektedir.

Bu çalışmanın konusu açısından vurgulanması gereken durum “dijital teknoloji”nin gazeteciliğin de formunu büyük ölçüde değiştirdiği gerçeğidir. Öncelikli olarak internet gazeteleri içerik olarak video, fotoğraf ve metinsel içerikleri tek bir platformda, zaman ve coğrafi uzaklık problemi olmadan okuyucuya iletme imkânını elde etmiştir. Bunun sonucunda haber içerikleri okuyucu için daha çok görselliğe hitap ederek cazipleşmiş ve bilgiye erişim açısından habere anında ve her yerde erişme imkânı sunulmuştur. Başka bir deyişle, “gelişmiş mobil teknolojinin yanı sıra her yerde bulunan geniş bantlı ve kablosuz internet, geleneksel gazete ve diğer geleneksel haber medyasının etkisini büyük ölçüde azaltmıştır” (Pavlik, 2013: 84).

3.2. Etkileşimsellik

“Etkileşim” özelliği yeni medya uygulamalarını geleneksel medya araçlarından ayırırken, en sık vurgulanan özelliklerden biridir. Bireylerin geleneksel medya iletişim ortamları ile ilişkisi genel olarak sadece alıcı konumundadır ya da bireyler çok sınırlı bir katılım şansına sahiptir. Yeni medya uygulamaları ise bunun aksine kullanıcıların aktif birer özne olarak içerik üretimini sağlamaktadır (Çevikel, 2010: 23). “Dolayısıyla internetten söz ederken, onun bir kitle iletişim aracı değil, daha çok bir “kitle etkileşim aracı” olduğunu düşünmek daha doğru olacaktır”

(Çakır, 2007: 131). İnternet gazeteciliği de geleneksel gazetecilikten “etkileşimsellik” özelliği bakımından farklılaşmaktadır.

Etkileşimsellik özelliği, internet gazetelerinde okuyucu yorumları ile ön plana çıkmaktadır. İnternet gazetelerinin haber formu çoğunlukla okuyucu yorumlarına açıktır ve bu yorumlar haber sitesinin yetkilileri tarafından onaylandıktan sonra haberin altında okuyuculara sunulmaktadır. Yetkililer tarafından getirilen bu kısıtlama sebebiyle sınırsız bir etkileşimselliğin olduğu söylenemez. Genel olarak okuyucu yorumları bölümünde etkileşimsellik iki boyutlu olarak ortaya çıkmaktadır. Birincisi, yorum yazan okuyucular haberin içeriğine karşı bir geri bildirimde bulunmaktadır. Bu geri bildirim genel olarak haber sitesine karşı bir tepki veya haberin işlediği konunun içeriğine yönelik bir tepki de olabilmektedir.⁶⁴ İkincisi, yorum yapan okuyucular haberin konusu çerçevesinde birbirleri ile de etkileşim halindedir. Bu etkileşim şekli okuyucuların birbirlerine verdikleri cevaplarda⁶⁵ ve yapılan yorumları “öne çıkarma ve şikâyet etme” butonları ile mümkün olmaktadır.

⁶⁴ Örneğin şekil.4’te görüldüğü gibi bazı okuyucular askerlerin şehit olmasında sorumluluğu olanlara tepki gösterirken farklı bir okuyucu (Berk Erdemli rumuzlu) sitenin magazinsel formatına tepki göstermiştir.

⁶⁵ Örneğin şekil.4’te “manifatura zuccaciye” rumuzlu okuyucu diğer yorumcuların terörle mücadele önerisine tepki göstermektedir.



Şekil 4. Hürriyet gazetesinin haber sitesinde “Son dakika: Hakkâri Çukurca’da 3 asker şehit” başlıklı habere yapılan yorumlar

3.3. Hipermetinsellik

Hiper kelimesinin İngilizce’deki karşılığı olarak “hyper” sözcüğü, sıfat olarak pek çok kelimenin başına gelmektedir. Bu tür sıfat tamlamalarında “hyper” kelimesi “aşırı, üstün, yüksek ve kitle,” anlamlarında kullanılmaktadır.⁶⁶ Hipermetin kelimesinde ise hiper sözcüğü belli bir metnin başka metinlerle ilişki içinde olması durumuna işaret eder. Bu yönüyle “Hipermetinsellik, ağ üzerinden başka alternatif mecralara kolayca erişimin gerçekleşmesidir” (Binark’tan akt. Çomu, 2012).

⁶⁶<http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/hyper>, (Erişim tarihi:02.12.2016).

“Jeffrey Conklin (1987) hipermetni, bir metinsel parçadan diğerine makine destekli atıflar yolu ile bağlı ve kullanıcının doğrudan etkileşim içine girebildiği bir sistem olarak tanımlamaktadır” (Karadeniz, 2006: 15).

Temel olarak, metin ve hipermetin arasındaki fark geleneksel yazım araçları (kalem, kağıt, daktilo) ile “bilgisayar teknolojisi ile yazım” arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Geleneksel yazım araçları ile yazılan metinler durağan ve doğrusaldır. Yazan ve okuyan arasındaki ilişki sabittir ve metnin anlamı bakımından yazarın belirleyiciliği ağır basmaktadır. Hipermetin ise bunun tam tersidir (Atabek, 2001: 53). Hipermetinlerde okuma ve yazma işlemi için kullanılan tekdüze yazım formatı kullanılmaz. Çünkü, geleneksel iletişim ortamlarındaki gibi doğrusal olarak değil, çok boyutlu bir ağ içerisinde parçalı ve birbirine bağlı olarak örgütlenmektedir. Bu da okuyucu için daha serbest bir okuma platformu yaratır. Okuyucu beğenmediği içeriği bir fare hareketiyle değiştirebilir. Aynı konuda farklı bir metni de okuyabilir. Bu şekilde hipermetinler okuyucuya sınırsız alternatifler sunmaktadır. Başka bir deyişle, “hipermetin” bilgilerin farklı katmanlarının ve parçalarının bulunduğu, okuyucuyu farklı yerlere ve farklı metinlere ulaştıran, içinde gömülü olarak pek çok bağlantı barındıran ana metindir (Çevikel, 2007: 41). Örneğin, internet dilinde sıklıkla kullanılan “link”⁶⁷ kavramı, hipermetinselliğin somutlaştığı güncel uygulamalardan biridir.

İnternette, hipermetinselliğin ön plana çıktığı platformlardan biri de internet gazeteleridir. Haber okuma ve gündemdeki olaylar hakkında bilgi edinme amacıyla internete giren bir internet kullanıcısı, okumak istediği haber türünü sınırsız sayıda

⁶⁷ Kullanıcının okumakta olduğu dokümandan farklı bir doküman ya da kaynağa fare ile tıklamak ya da üzerine gelmek, dokunmak vb. interaksyonlar ile ulaşabileceği referanslardır. (<http://nedir.ileilgili.org/link-nedirnedemek-ileilgili-bilgiler.html>, Erişim tarihi: 02.12.2016).

kaynaktan edinebilir. Bu seçeneklerin genişliği ve okuyucunun seçim serbestliği sebebiyle haber portalları, haber spotlarını ve başlıklarını okuyucular tarafından maksimum sayıda ziyaretçi (tıklama) alacak şekilde tasarlamaktadır. Bu çerçevede en sık uygulanan yöntemler şu şekilde sıralanabilir: Magazinsel bir figür (ünlü bir sanatçı veya futbolcu) ile ilgili bir haber açıldıktan sonra, o kişinin fotoğraf albümünün tıklayarak görülebilmesi, bir haber başlığı tıklandıktan sonra o haber başlığı ile ilgili sayfanın kenarında farklı haber başlıklarının sıralanması, son dakika\flaş\flaş gelişme gibi okuyucuda merak uyandıracak ve dikkatini çekecek haber spotlarının kullanılması.

3.4.Sanalılık

“Sanal kelimesi köken olarak ‘sanmak’ sözcüğünden gelmektedir; fakat sahte, yanlış ya da gerçeğin zıttı olarak düşünülmemelidir. Sanal, gerçekte yeri olmayıp zihinde tasarlanan, mevhum, farazi, tahminî biçiminde tanımlanır” (Ferhat, 2016: 725). Sanal kelimesi, teknolojik dönüşümün toplumsal yaşamda yarattığı büyük değişimleri açıklamak için pek çok kelimenin önüne sıfat olarak kullanılmaktadır. Sanal âlem, sanal dünya, sanal ağ, sanal alışveriş vd. gibi kelimeler bu durumun Türkçe’ye yansıma şeklini göstermektedir.

Yeni medya; dijitalleşme, bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler ve bunların iletişim altyapısı ile birleşmesi sonucu doğmuştur. Bu birleşim sonucunda metin, ses, görüntü video gibi her türlü farklı formattaki dijital içeriğin yanı sıra, kitle iletişiminden yüz yüze iletişime kadar tüm iletişim formlarının üzerinde birleştiği ortak bir platforma dönüşmüştür (Aydoğan, 2011: 244). Bu platform insanların günlük yaşamda bir iletişim aracı olarak kullandığı ses, metin ve görüntüleri,

“arayüz”de ortak teknolojik altyapı aracılığı ile iletimini mümkün kılmaktadır. “Sanallık ise, arayüz ile kullanıcının kurduğu iletişimin niteliğini açıklamaktadır. Sanallık, kullanıcıya orada olma hissini sağlar” (Binark ve Löker, 2011). Sanallık kavramı ile “orada bulunma hissi” arasındaki ilişkinin ön plana çıktığı uygulamalara sayısız örnek verilebilir. Örneğin, *counter-strike* bir savaş oyunu olarak gerçek çatışma halini, oyunu oynayanların gözünde simule ederek orda bulunma duygusunu birebir yaşatmaktadır. Silahla ateş etme, rehine kurtarma, suikast ve bomba imha gibi gerçek bir çatışmada yaşanabilecek durumlar *Counter-strike* oyununda adeta gerçekmiş gibi oynanabilmektedir.



Şekil 5. Counter Strike Oyunu ve Sanallık

Başka bir açıdan ise, “sanallık” insanın biyolojik bir tür olarak barındırdığı beş duyu organının özelliklerini sanal uzama entegre edilmesi ile ilgilidir. Sanallık; “Görme, dokunma, işitme, koku ve tatma gibi çoklu duyuşal kanallar ve teknolojik aygıtlar yardımıyla kullanıcılarının gerçek zaman simülasyonlarıyla etkileşime girerek gerçeğin dışında zihinlerinde ürettikleridir (Kayabaşı’ndan akt. Orhan ve Karaman, 2011). Bu sebeple, “sanallık” gerçeklikten tamamen bir kopuş değildir.

Çünkü gerçek dünya ve sanal dünya arasındaki belirsiz alan “duyu” ve “algı” arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Duyular insanların dış dünyaya ait uyaranları algılama biçimidir. Algılama ise duyuların yorumlanarak anlamlı hâle getirilmesi sonucu gerçekleşmektedir. Genel çerçeve itibariyle duyu fizyolojik, algılama ise psikolojik bir fenomendir. Bu kavramsal ayrım genel olarak “sanal dünya”yı açıklamak için kullanılan çıkış noktalarından biridir (Ferhat, 2016: 726).

Beth Coleman, sanal dünyayı, insanları çevreleyen ve yüksek derecede katılımcı bağlantı biçimi olarak “x-gerçeklik” ifadesiyle tanımlar. X- gerçeklik, çevrimiçi\sanal olan şeyleri gerçek olanlardan ayıran sınırın giderek belirsizleşmesidir. X-gerçekliğin geniş anlamıysa bilgi eklemek, bağlanmak ve gündelik hayattaki mevcudiyeti artırmak için bağlandığımız birden fazla teknik platformu kapsar. Bu platformlar cep telefonu iletişimini, gerçek zamanlı uygulamaları, sosyal medyayı ve lokatif medyayı içerir (Coleman, 2011: 179). Yeni medya iletişim araçlarından ve uygulamalarından uzak bir bireyin gündelik yaşamı tek bir gerçeklik halinde yaşanmaktadır. X-gerçeklik tanımında ise yeni medya araçları ile yapılan her bağlantı farklı bir gerçeklik platformu sunmaktadır. X-gerçeklik kavramındaki “x” belirsizliği ve sınırsızlığı ifade etmektedir. Bu bakımdan “sanal dünya” belirsiz sayıda gerçekliğin toplandığı bir alan olarak da tanımlanabilir.⁶⁸

⁶⁸ Beth Coleman, x-gerçekliğe örnek olarak *alternatif reality game* (ARG) olarak ifade edilen oyunları göstermektedir. Bilgisayar ortamında veya cep telefonu ile oynanan oyunda katılımcılar yüzyüze ve ev telefonu ile de birbirleri iletişim halinde kalmaktadırlar. Çünkü oyuncular devamlı senkronize bir biçimde oyunun başında olmadıkları için birbirlerine telefonla bilgi vermektedirler.

3.5. Multimedya Biçimselliği –Çoklu Ortam

“Yeni medya daha önceden ‘belirli bir teknoloji ve araç gerektiren’ medya içeriğinin formatına bağlı dağıtım süreçlerinin, ‘ortak bir altyapı üzerinden’ medya içeriğinin formatından bağımsız bir dağıtıma evrilmesini açıklamak için kullanılan “yöndeşme” kavramı dolayımı ile kavramsallaştırılmaktadır” (Aydoğan ve Başaran, 2012: 213). Yöndeşme dijitalleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ses, görüntü ve metin sayısal olarak kodlanarak ortak bir platformda bütünleştirilir. Yeni medya yöndeşme sayesinde ses, metin, görüntü ve videoların ortak bir platformda paylaşımını sağlayabilir (Taş, 2006). Bu bakımdan, ses, görüntü, metin ve videoların ortak bir biçimde sunulması, multimedya biçimselliği/çoklu ortam olarak tanımlanır. Örneğin, eskiden kitapları sadece basılı olarak okumak mümkünken, bugün “multimedya biçimselliği” ile bilgisayar veya tablette e-kitap olarak okumak mümkündür. Hatta sesli olarak okumak veya kitabın filme uyarlanmış halini Youtube’da izlemek mümkündür (Özarslan, 2014).

İnternet gazeteleri de geleneksel gazetecilikten multimedya biçimselliği yönünden farklılaşmaktadır. Bir internet haberinde; metin ve başlık, haberle ilgili video galerisi ve haberin videosu ile desteklenmektedir. Bu şekilde haberin içeriği zenginleştirilmekte ve okuyucu için daha cazip hale getirilmektedir.



Şekil 6. İnternet gazetelerinde multimedya biçimselliği/çoklu ortam (haber videoyu, haberin metni ve fotoğraf aynı arayüzde)

4. İnternet Gazeteciliğinde Haber Sunumu: Tık Alma Stratejileri

İnternet gazetesi okuyucuları/takipçileri haber kaynağına ulaşmada sınırsız bir tercih özgürlüğüne sahiptir. Bir internet gazetesi okuyucusu, kamuoyu ile paylaşılan verili bir bilgiyi bilgisayar arayüzünde sınırsız seçenekler içerisinde bir internet sitesini ziyaret ederek öğrenebilir. Hatta geçmişte yayınlanan haberleri, haber arşivlerine bakarak istenen tarihteki istenen haberi inceleyebilir. Tercih zenginliğinin yanı sıra haberin okuyucuya ulaşma süresi de anlıktır. Basılı gazetelerde bir gün sonra okunan haberler, internet gazetelerinde “gerçek zamanlı” olarak internet haber

portalında yayınlanmaktadır. İnternet gazeteciliğinin okuyucu lehine sağladığı bu seçenek genişliği, haber sitelerini ekonomik anlamda rekabete itmektedir. İnternet gazeteleri arasında yaşanan rekabet, genel olarak ziyaretçi sayısını artırarak reklam gelirlerini artırmayı hedeflemektedir. Bu rekabet, haberlerin sunuş şekline açık bir şekilde yansımaktadır. Geleneksel gazetelerin “haberi en basit ve doğru biçimde nasıl okuyucuya ulaştırılabilir?” cümlesiyle özetlenebilecek habercilik stratejisi; internet gazetelerinde yerini “en fazla tık nasıl alınır?” sorusuna yanıt arayan içerik yönetimli bir habercilik pratiğine bırakmıştır (Özyal, 2016:281).



Şekil 7. Tık odaklı habercilik formatı: Hipermetin ile aktarım

Tık haberciliği/tık odaklı habercilik (Özyal, 2016) veya kapan manşet (Dönmez, 2010) ifadeleri ile kavramsallaştırılan bu habercilik pratiğinde, haberin başlığı ve içeriği arasında bir bütünsellik gözetilmemektedir. Haberin içeriği açısından düşük bir haber değeri taşıyan bir metin, başlığında okuyucunun “merak, korku ve heyecan” duygularını uyandıracak şekilde tasarlanmaktadır. Her ne kadar, böyle bir habercilik anlayışı internet gazeteciliği ile özdeşleştirilse de, basılı

gazetecilik geleneği içerisinde “sarı gazetecilik”⁶⁹ olarak tabir edilen, sansasyon ve skandal haberlerin okuyucunun dikkatini çekecek biçim ve içerikle hazırlandığı gazetecilik anlayışı ile bir paralellik kurulabilir.

Okuyucuyu, haberin başlığına tıklatarak içeriğe yönlendirmeyi hedefleyen haber anlayışı, haber başlıklarında söz dizimine (sentaktik) ve gramere odaklanan stratejilerden yoğun bir şekilde yararlanmaktadır. Bu stratejiler şu şekilde sıralanabilir: (1) İşaret zamirlerine vurgu yaparak merak uyandırma, (2) kişi zamirlerine vurgu yaparak merak uyandırma, (3) zarf (belirteç) kullanarak vurgu yapma, (4) belirtme edatı kullanımı, (5) eksilteli cümleler, (6) haber değeri taşıyan bilginin gizlenmesi, (7) içeriğe ilişkin soru edatı kullanımı, (8) emir kipinin şartlı bir kiple desteklenmesi (Blom and Hansen, 2014). *Ensonhaber* sitesinde de sıkça kullanılan bu stratejiler kısaca şöyle açıklanabilir:

1) İşaret zamirlerine vurgu yaparak merak uyandırma: Haber okuyucusunun asıl bilmek istediği bilgileri karşılayan isimlerin çoğunluk itibarıyla ‘o’ ve ‘bu’ zamirleri kullanılarak gizlendiği stratejidir. Başlığı gören kişinin bilinmeyen detayı görebilmesi için başlığın üzerine gelip tıklaması amaçlanır. Haber metninde verilen detay zamir kullanılarak gizlenmemiş olsaydı okuyucunun haber içeriğine girme dürtüsü harekete geçirilmeyecekti.

Bakan açıkladı o ücret kalkıyor (9 Aralık 2016, www.kanalahaber.com). Kanada o ülkeye vizeyi kaldırdı (2 Aralık 2016, www.milliyet.com). Çocuğunuza sakın bunları yapmayın (14

⁶⁹ Sarı gazetecilik, çok az ya da hiçbir dayanağı olmadan yapılmış bir araştırmaya göz alıcı haber başlıkları eklenerek daha çok gazete satılmak için yapılan gazetecilik türüdür. Sarı gazetecilik terimi, 19. yüzyılın sonlarında, New York’ta yayınlanan Joseph Pulitzer’in sahibi olduğu New York World ile William Randolph Hearst’in sahibi olduğu New York Journal gazeteleri arasındaki tiraj savaşları sırasında türetilmiştir.

Terimin tarihsel kullanımı, iki gazete arasındaki çekişmenin tavan yaptığı, İspanyol-Amerikan Savaşı ile sonuçlanan 1895-1898 yılları arasındaki döneme işaret etmektedir. Bu dönemde iki gazete, eleştirmenler tarafından tirajlarını arttırmak için haberleri sansasyonel kılmakla suçlanmıştır. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Sar%C4%B1_gazetecilik, Erişim tarihi:18.12.2016)

Kasım 2016, [www. sabah.com.tr](http://www.sabah.com.tr)). Yıldız Holding o markayı büyütecek! (8 Ağustos 2016, www.borsagundem.com). Q şehirden çarpıcı görüntü (9 Eylül 2014, www.gazetevatan.com). Tüm dünya bu arabayı konuşuyor (19 Eylül 2015, www.milliyet.com.tr). Q açıklama siteye yeniden koyuldu (11 Kasım 2016, www.iyigunler.net).

2) *Kişi zamirleri ile merak uyandırma*: Genel itibariyle “o” zahirinin kullanıldığı okuyucuyu ikna etme stratejisidir. Haberin okuyucu için değeri haberde anlatılan fiili gerçekleştiren kişinin/kişilerin öneminden kaynaklanmaktadır. Özellikle, magazinsel habercilik anlayışında, haberin değeri haberin öznesinin bir ünlü olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple magazinsel haber başlıklarında bahsedilen kişinin ‘o’ zamiri ile gizlenmesi sık kullanılan bir haber başlık formatıdır.

Q futbolcu takımı ile yollarını resmen ayırdı (7 Aralık 2016, www.haber1965.com). Q vali yardımcısı sessizliğini bozdu (25 Ağustos 2016, www.hurriyet.com). Q kaymakam gözaltına alındı (30 Temmuz 2016, www.ahaber.com). Polis her yerde onu arıyor (9 Aralık 2016, www.ahaber.com). Türkiye Q Kişiyi Konuşuyor! (26.06.2016, www.ahaber.com). İşte o ByLock’çu Paşa’nın hikâyesi (21 Kasım 2016, www.odatv.com). Acun Ilıcalı: Ondan ucuz kurtulduk! (8 Aralık 2016, www.hurriyet.com.tr).

3) *Zarf (belirteç) kullanarak vurgulama*: Haber başlıklarında zarf öbekleri vurgulanarak haber değeri olan bilgi okuyucudan gizlenebilmektedir. Genel olarak “uyarı” ve “tavsiye” temalı haberlerde zarflar vurgulanmaktadır.

Bunu yapanlar yandı, ağır ceza geliyor (3 Kasım 2016, www.bursahakimiyet.com). Böyle yapanlar teravih namazına gelmesin! (4 Haziran 2016, www.yeni.akit.com). Gözaltı torbalarından bu şekilde kurtulabilirsiniz (30 Kasım 2016, www.haber7.com). Bütün gün bunu yaparak iki milyonu buldu (9 Aralık 2016, www.hurriyet.com). Bunu yapan yandı (19 Ekim 2016, www.hurriyet.com).

4) *Başlığın sonunda bağlaç kullanımı*: Bağlaçlar aracılığıyla yapılan vurgularda, haber değeri taşıyan bilgi bağlaçtan sonra üç nokta kullanılarak gizlenmektedir. Başlığın ilk kısmında ise ikinci kısımdaki bilginin önemi abartılı bir biçimde ifade edilmektedir. Bağlaç vurgusu ile hazırlanan başlıklarda genellikle “ki”

bağlacı ön plana çıkmakta ve “ki” bağlacı “o derece, o denli” anlamında kullanılmaktadır.

Emre Aydın: Diz çökecektim ama...(7 Aralık 2016, www.milliyet.com). Mahkeme Wilders'ı suçlu buldu ama...(9 Aralık 2016, www.habervaktim.com). "Her şeyin başı eğitim" ama...(9 Aralık 2016). Gökhan öyle bir şey dedi ki salon yıkıldı (7 Aralık 2016, www.milliyet.com). Aykut Erdoğan öyle rakamlar açıkladı ki...(9 Aralık 2016, www.odatv.com). Çaldığı 2 Milyon Lirayla Öyle Bir Şey Almış Ki...(8 Aralık 2016, www.haber3.com). Galatasaray'a büyük şok! Öyle bir isim dava açtı ki...(09.12.2016, www.yenihaber.com). Amazon Öyle Bir Market Açacak ki.. (7 Aralık 2016, www.silikonvadisi.tv). Eski kocası öyle bir instagram hesabı açtı ki...(7 Aralık 2016, www.medyafaresi.com).

5)*Eksilteli cümle kullanımı*: Okuyucunun bilmek istediği asıl bilginin üç nokta ile gizlendiği, yarım bırakılmış cümlelerle hazırlanan başlıklardır. Haber başlığının ilk kısmında haberin konusu ve haberin öznesi belirtilmektedir ama asıl haber değeri taşıyan bilgi tıklamadan sonra görülebilmektedir.

Şirin Payzın: Bahçeli'ye şarkılar okuttursak...(7 Ağustos 2015, www.ensonhaber.com) Mesut Özil: Türkiye'de tuttuğum takım...(8 Temmuz 2012, www.ensonhaber.com). Arınç: Biat etmedim etseydim...(4 Aralık 2011, www.ensonhaber.com). Cumhuriyet döneminde bir ilk: Meclis'ten azınlıklara...(20 Şubat 2012, www.ensonhaber.com).

6) *“Asıl bilgi”nin gizlenerek merak duygusunun uyandırılması*: “Son dakika, Flaş, Şok, Skandal, Flaş iddia” gibi vurgulu haber spotları eşliğinde sadece haberin konusunu veren haber başlıklarıdır. Tık odaklı habercilik anlayışında, okuyucunun haberin başlığını tıklamadan haber metnini görebilmesi mümkün değildir. İnternet gazetelerinde çoğu zaman “başlık ve haberin metni” arasında tutarsızlık ve anlamsal uzaklık okuyucular açısından sık karşılaşılan bir sorundur. Bu sorun internet gazeteciliğinde genel olarak mevcut olmakla birlikte “asıl bilginin gizlenmesi” yoluyla hazırlanan bu tür başlıklarda, habercilik etiği sorunu daha çok plana çıkmaktadır.

Fetö'nün para babalarına operasyon (9 Aralık 2016, www.ensonhaber.com); Yeni anayasada flaş gelişme (9 Aralık 2016, www.hurriyet.com); Ünlülere şok! Görünce darmadağın oldular (9 Aralık 2016, www.milliyet.com); Yüzbinlerce çalışanı ilgilendiren haber! Sona gelindi (9 Aralık 2016, www.posta.com.tr); Aladağ'daki yurt yangını hakkında büyük skandal ortaya çıktı (9 Aralık 2016, www.mynet.com)

7) *İçeriğe ilişkin soru edatı kullanımı*: Başlık ve metin arasındaki ilişki soru/cevap pratiği çerçevesinde oluşturulur. Haber başlığı haberin detayı ile ilgili yüzeysel bir bilgi veya sadece haberin konusunu içerir ve okuyucunun sorulan sorudan hareketle öğrenme güdüsünün harekete geçirilmesi amaçlanır. Diğer tıkl odaklı haber stratejileri ile karşılaştırıldığında “soru soran başlıklar”da haber ve metin arasındaki anlamsal ayrım daha azdır. Çünkü haber okuyucu için sadece başlıkta sorulan “kim, kaç kişi, kimler” gibi somut soruların cevabını vermeyi vaat etmektedir.

Dağ-2 filminden yeni rekor! Dağ 2 filmini kaç kişi izledi?(9 Aralık 2016, www.sabah.com). Beyaz Futbol' ekibinin filmi gişede çakıldı; 'Adam mısın'ı kaç kişi izledi?(6 Aralık 2016, www.t24.com). KPSS'ye kaç kişi girecek? KPSS'de rekor başvuru!(16 Kasım 2016, www.yenisafak.com). Yurtta Sulh Konseyi'nde kimler var?(9 Aralık 2016, www.iyigunler.net). Dolar ne kadar (5 Aralık 2016, www.haberturk.com).

8) *Emir kipi kullanımı*: Okuyucuyu haberin içeriğini bakmaya motive etmek için emir kipinin kullanıldığı ve emir kipinin, spesifik bir özelliği taşıyan bir özne ile desteklendiği haber başlıklandırma şeklidir. Genel olarak sağlık, çocuk bakımı, eğitim, çalışma gibi toplumun geneli için önem taşıyan konular seçilmekte ve bu konularda tavsiyeler içeren “tıklama galerileri”⁷⁰ ile içerik zenginleştirilmektedir.

Çocuğunu seven okusun!(14 Kasım 2016, www.stargazete.com). Enerji İçeceği İçenler Okusun (30 Haziran 2015, www.haberartitürk.com). Göbeğimi nasıl eritirim diyenler okusun (3 Mayıs 2016, www.İnternethaber.com). Tarım çöktü diyenler bu haberi okusun!(8 Nisan 2016, www.yeniakit.com). Evi olan emekli bu haberi okusun (17 Haziran 2014, www.sozcu.com.tr).

⁷⁰ Habere ait çok sayıda görselin sırayla tıklanarak görüldüğü galerilerdir.

5. İnternet Gazeteciliği ile Değişen Gazetecilik Anlayışı ve Etik Sorunlar

Etik, genel olarak insanlar tarafından arzulanan ideal yaşam ilkelerinin anlaşılmasıdır. Daha geniş bir perspektifle etik, bütünsel olarak amaç ve davranışların bir standarda konulması; neyin yapılması ve yapılmaması gerektiği; neyin istenebileceği veya istenemeyeceği; neye sahip olunabileceği ya da olunamayacağına dair ilkelere verilen isimdir. Kısaca etik, insan tutum ve davranışlarının iyi-kötü, doğru-yanlış olarak değerlendirilmesidir (Aydın, 2003: 2) Meslek etiği ise aynı meslek grubu çatısı altında birleşen kişilerin, mesleklerini icra ederken ne yapmaları ve ne yapmamaları gerektiği konusundaki uzlaşımdan doğan evrensel kurallar bütünüdür. Bütün meslek grupları kendi içinde özgün koşullardan hareketle “çalışma ve emeğe” değer yükleyerek bir dizi etik ilkeyi barındırır (Uzun, 2009: 16). Bu bakımdan meslek etiğinin amacı, belli bir meslek bağlamında temel davranış kurallarını oluşturmaktır. Bunun için, “özgürlüğe, özel yaşama saygıya, adil davranışa, zarar vermekten kaçınmaya ve kamu yararına ilişkin hassasiyetlere” önem verilir (Toruk, 2008: 195).

Yeni bir teknolojik gelişmenin toplumun kullanımına açılması, kaçınılmaz olarak bir dizi etik sorunu da beraberinde getirmektedir (Cooper’dan akt. Aydoğan ve Geray, 2010: 311). Bu sorunlar dikkatle incelendikten sonra bir mesleğin etik ilkeleri teknolojinin getirdiği gelişmelerle birlikte düşünülerek yenilenmelidir. Bu bakımdan “İnternet gazeteciliği” gazetecilik meslek etiği bağlamında sorunsal bir alanda yer almaktadır. Sürekli gelişen iletişim teknolojilerinin ve İnternet gazeteciliğinin kesiştiği noktada, etik tartışmaları; İnternet gazetelerinin içeriği ile

ilgili sorunları ve bunların sonuçlarını, bunun yanında herkesin haber üretimine ve sunumuna katılabildiği bir platformda geleneksel gazetecilik etik değerlerinin ne ölçüde geçerli olduğunu, profesyoneller dışında haber üreten ve sunan kişilerinde bu etik kodlarla çalışıp çalışmamaları gerektiği konularını kapsamaktadır (Aydoğan ve Geray, 2010: 310). İnternet gazeteciliğinde etik sorunların araştırılması ve yeni çözümlerin geliştirilebilmesi internet gazeteciliğinde belli standartların getirilebilmesi ve bu konuda çözümler geliştirilebilmesi için çok önemlidir. Bu konuda literatürde bir dizi çalışma mevcuttur (Toruk, 2008; Pavlik, 2001; Uzun, 2007; Deuze ve Yeshua, 2001).

“İnternet gazeteciliğinde etik” bağlamında, geniş ve çok katmanlı bir alana yayılan sorunlar dizisi şu başlıklar altında toplanabilir: Ticari baskılar, hiperlink kullanımı, haberin doğruluğu, haber kaynakları, mahremiyet, yasal düzenlemelerin eksikliği ve haber toplama metodları (Deuze ve Yeshua, 2001).

Ticari baskılar: Bir haber kuruluşunun sahip olduğu en önemli ilişki, okuyucu kitlesiyle kurduğu ilişkidir. Bu ticari basının ekonomik dayanağıdır (Pavlik, 2013: 187). “Geleneksel gazetecilikte gelir girdilerinde fiili satışların önemli yer tutmasına karşın, internet gazeteciliğinin şimdilik tek gelir kaynağı ilan ve reklamlardır. Bir haber sitesinin varlığını sürdürebilmesi, eğer ücretli abonelik sistemi de kullanmıyorsa reklam pastasından alabildiği paya bağlıdır” (Bülbül’den akt. Araslı, 2011: 224). Bu noktada internet gazetelerinin reklam gelirlerini artırma adına iki etik sorun ön plana çıkmaktadır. Birincisi, internet gazetelerinin reklam pastasından aldıkları pay sayfa ziyaret sayısına (tıklanma) göre derecelendirilmektedir. Bu da okuyucuyu aldatma noktasına kadar varabilecek “çarpıcı” haber başlıklarının üretimini teşvik etmektedir. İkincisi ise, genel olarak

internet gazetelerinde okuyucunun karşısına “zorlama” bir şekilde çıkan reklam içerikleridir. Haberin tıklandığı, okunduğu veya sayfanın aşağı kısmına sürüklenme yapıldığı sırada okuyucunun karşısına aniden çıkan ilanlar (pop-up) veya haberin videosu açıldığı sırada okuyucunun karşısına çıkan reklamlar en sık rastlanan “zorlama reklam” çeşitleridir.

Eklemek gerekir ki, internet gazeteciliği geleneksel gazetecilik ile paralel bir şekilde, mülkiyet ve kontrol yapısı arasındaki ilişki açısından da önemli etik sorunlar barındırmaktadır. Çünkü internet gazeteciliğinin reklam veren kuruluşlara karşı bağımlı yapısı, haber içeriklerinin düzenlenmesinde müdahaleci ve otosansürcü bir kurumsal işleyişe sebep olmaktadır. Bu konuda reklam verenlerin editoryal politikalara müdahalesine verilebilecek örneklerden biri 2005 yılında yaşanmıştır. BP ve Morgan Stanley şirketleri hakkında olumsuz yayınlar yapan medya kuruluşlarına reklam vermeme kararı almaları ve bunu bir bildiri ile deklare etmeleri bu duruma verilebilecek somut örneklerden biridir (Adaklı, 2010: 65).

Hiperlink kullanımı: İnternetin hipermetinsellik özelliğinin internet kullanıcıları için getirdiği en büyük avantajlardan biri sayfalar arası geçişi engelsiz ve sınırsız olarak yapma olanağını sunmasıdır. Kullanıcı site içinde farklı sayfalara gidebildiği gibi okuyucuyu farklı sayfalara yönlendiren linkler de mevcuttur. Her ne kadar bu özellik okuyucu için büyük bir avantaj sağlasa da, bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Örneğin, uygunsuz ya da saldırgan bir içerik hiperlink aracılığı ile bilgisayar arayüzünde okuyucunun karşısına çıkabilmektedir. Hiperlink aracılığıyla gelen bu içerik bir reklam veya bir internet oyunu teklifi olabilmektedir (Birsen, 2005: 78). İnternet gazetelerinin çoğunda, haber içeriği ile beraber gelen reklamlar sebebiyle haber ile reklam arasındaki çizgi belirsizleşmektedir. Çünkü

okuyucuya bir seçenek bırakılmaksızın haberle birlikte reklamı da görmeye mecbur edilmektedir (Aydoğan ve Geray, 2010: 314). Başka bir deyişle geleneksel gazetecilik anlayışında reklam ve haber arasındaki çizgi belirginken internet gazeteciliğinde bu ayrım belirsizleşmektedir.



Şekil 8. Hürriyet haber portalında “zorlama reklam” örneği

Haberin doğruluğu: “Haberin doğru olması, genellikle gazetecilerin sorumlu olarak görevlerini yaptıklarının kanıtıdır. ‘Sorumsuz’ gibi kötü bir sıfatla damgalanmayı hiçbir gazeteci istemez” (Tokgöz, 2012: 146). Fakat bir gazeteciye “haber doğruluğu” konusunda çelişkiye düşüren farklı bir sorumluluk da haberin “teslim tarihidir”. Çünkü teslim tarihinden sonra gelen bir hikâye değersizdir. Bu bakımdan teslim tarihi baskısı altındaki gazeteciler haber içeriklerinde yanlış bilgi vermeye zorlanabilirler (Pavlik, 2013: 144). Gazetecinin doğru haber üretimi açısından yaşadığı bu etik sorun internet gazeteciliğinde daha ciddi bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Bir gazeteci, editoryal sorumluluk çerçevesinde haber metninde “ne, nerede, nasıl, niçin ve kim” (5N 1K) sorularını yanıtlayacak bir içerik

hazırlamakla sorumludur. Bir internet gazetesi çalışanı ise “şu an ne oluyor?” sorusuna anında cevap vermeyi internet gazeteciliğinin temel misyonu olarak algılamaktadır (Tosun ve Kurt, 2016: 13) Bunun yanında internet gazeteleri dezenformasyon içerikli bir bilgiyi anında silme ve düzeltme şansına sahiptir. Bu sebeple, geleneksel gazetecilik mantığı içerisinde “haber doğruluğu” evrensel etik bir kuralken, internet gazeteciliğinin yarattığı yapısal dönüşümler sebebiyle bu kural zayıflamıştır.

Haber kaynakları: İnternet gazeteciliğinde haberin kaynakları açısından yaşanan en önemli etik sorun, haberin kaynak gösterilmeden yayınlanmasıdır. Yeni medya araçlarının “yayılım” özelliği her türlü bilginin herhangi bir engelle karşılaşmadan paylaşılmasına olanak sağladığı gibi haberlerin de pürüzsüz bir düzlemde yayılımına imkân tanımaktadır. Bu sebeple haberlerin kaynak belirtilmeden, izinsiz olarak dolaşıma sokulması da sık rastlanan bir gazetecilik etik kuralı ihlalidir. Yeni medya araçlarının “etkileşim ve yayılım” özelliği haber içeriklerinin internette kullanıcılar tarafından rahatça paylaşılmasına olanak tanımaktadır. Bu sebeple internet gazeteciliğinde “intihal” ve “paylaşım” arasında çok ince bir çizgi bulunmaktadır (Deuze, 2009: 280).

İnternet gazeteciliğinde haberin kaynağından izinsiz bir biçimde kullanımı iki şekilde gerçekleşebilir. Birincisi, izinsiz olarak çekilmiş bir video veya görüntü, çekilen kişinin izni dışında haber malzemesi olarak kullanılabilir. Bu konuda sosyal paylaşım sitelerinde paylaşılan bir videonun haberleştirilmesi sık ihlal edilen etik bir kuraldır. İkinci tür izinsiz kaynak kullanımı ise her hangi bir haberin kaynağını göstermeden, internetteki farklı haber kaynaklarından alınarak başka bir sitede yayınlanması şeklindedir. Genel olarak kurumsal bir işleyişe sahip olan haber siteleri

böyle bir yöntemi tercih etmemektir. Ama internet ortamının serbestliğinden yararlanarak sadece kopya-yapıştır yöntemi ile habercilik yapan siteler çok yaygındır.⁷¹ Bu konuda *Anadolu Ajansı* 2013 yılında ürettiği haber, fotoğraf ve görüntüleri izinsiz olarak kullananlara yönelik, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na muhalefet suçundan bin 280 adet dava açmıştır.⁷² Bu durum, haber kaynaklarının etik dışı kullanımının ne kadar önemli boyutlara ulaştığını göstermektedir.

Mahremiyet: Medya Etik Kurulu tarafından yayımlanan “gazetecilik meslek ilkeleri bildirisinin”⁷³ nin 22. maddesi haber üretim ve yayınlanma sürecinde mahremiyet ilkesini şu şekilde düzenler: “Özel yaşamın gizliliği esastır. Üstün bir kamu yararı olmadıkça veya kişinin rızası alınmadıkça özel yaşamın gizliliğini ihlâl eden habercilik yapılmamalıdır”. Bu madde ilke olarak gazeteci ile haberin konusu olabilecek kişi ve kurumlar arasındaki ilişkiyi referans alarak düzenlenmiştir. Yeni medya teknolojilerinin internet gazeteciliği ile birlikte kullanılması ile birlikte “mahremiyet ve gizlilik” tartışmaları farklı bir boyuta taşınmıştır. İnternet kullanımı, kullanıcılarının kendileri ile ilgili pek çok verinin üçüncü şahıslar tarafından görünmesini olanaklı kılmaktadır. Bu açıdan bir internet kullanıcısının ziyaret ettiği sitelerden, üye olduğu gruplardan, coğrafi konumundan, satın aldığı ürünlere kadar değişik kriterlerde bilgi saklanmakta ve pazarlama, ürün geliştirme ve reklamcılık vd. gibi ticari faaliyetleri yönetme amacıyla bu bilgiler kullanılmaktadır. Bu uygulama “veri madenciliği” ifadesiyle kavramsallaştırılmaktadır (Uçkan, 2013).

⁷¹ Örneğin, www.medyagundem.com, www.medyatava.com, www.haber3.com bu konuda ön plana çıkan bazı haber sitesi örnekleridir.

⁷² <http://aa.com.tr/tr/turkiye/anadolu-ajansi-bin-280-izinsiz-kullanimi-savciliga-ilettiler/175983>, (Erişim tarihi: 12.12.2016)

⁷³ Bkz. “Gazetecilik meslek ilkeleri”

(<http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/gazetecilik-meslek-ilkeleri/>, (Erişim tarihi: 19.12.2016)

“Veri madenciliği ve mahremiyet” ilişkisi daha geniş tartışmaları beraberinde getirmektedir. İnternet gazeteciliği açısından ise; bir okuyucu okuduğu haberlerle, internet gazetesinde yaptığı yorumlarla veya izlediği videoların konusu ile ilgili olarak, kendisi ile ilgili pek çok bilgi veri madenine izinsiz olarak aktarılmaktadır. Bu konuda internet sitesi kullanıcılarının mahremiyetlerinin korunması adına bir dizi önlem geliştirilmiştir. Bu önlemler; verilerin şifrelenerek saklanması, karartma yöntemi⁷⁴ ile saklanması ve veri değiştirme yöntemi⁷⁵ ile saklanması şeklinde sıralanabilir (Kavza ve Takçı, 2010: 16). Her ne kadar bu yöntemlerle özel bilgilerinin üçüncü şahıslarca paylaşılmadığı ifade edilse de, bu konuda henüz bir yasal mevzuatın bulunmaması sebebiyle tartışmalar devam etmektedir.

Yasal düzenlemeler: “Devletler bugüne kadar mevcut ulusal kanunlarını internete uygulama eğiliminde olmuştur. Boşluklar görüldüğünde ya da mevcut yasaların etkinliği net olmadığında, çevrimiçi sorunları ele almak için ulusal düzeyde yeni kanunlar geliştirilir” (Akdeniz, 2016: 39). İnternet dönüşümü sonrasında Türkiye’de de gazeteciliğin basılı yayından internet ortamına geçişi yasal olarak önemli boşlukların doğmasına neden olmuştur.

Türkiye’de gazetecilik meslek yasası olarak ifade edilebilecek, basılı gazetecilik mesleği ile ilgili yasal düzenlemeler mevcuttur. Gazetecilerin işçi-işveren ilişkilerinin düzenlemesi, 1961 yılında çıkarılan 10703 sayılı “Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun”⁷⁶

⁷⁴ Veriye gürültü ekleyerek mahrem bilgilerin açığa çıkmasını engellemeye çalışan bir tekniktir. Bu sayede Mahrem veriler değiştirilerek yâda karıştırılarak veri madenciliği uygulamasında kullanılır.

⁷⁵ Farklı veri sağlayıcıların olduğu bir sistemde her veri sağlayıcının kendi verisini diğer veri sağlayıcı ile değiştirilerek veriyi karıştırması şeklinde yerine getirilir. Bu şekilde veri sahibinin gizlenmesi hedef alınır.

⁷⁶Yasanın tam metni için bkz., https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbmmc043/kanunmbkc043/kanunmbkc04300212.pdf, Erişim tarihi: 13.12.2016)

ile düzenlenmektedir. Haber içeriklerinin düzenlenmesi ise 2004 yılında çıkarılan 5187 sayılı “Basın Kanunu”⁷⁷ ile düzenlenmektedir. Bu iki yasal düzenleme ile süreli olarak yayınlanan basılı eserlerin içeriği ve bunları yayına hazırlayan kurumların işleyişi yasal denetim altına alınmaktadır. İnternet gazeteciliği ise Türkiye’de hukuki altyapıdan yoksun olarak işlemektedir. İnternet gazeteleri/gazetecileri için çıkarılmış bir “meslek yasası” bulunmamaktadır. Bu sebepten dolayı çıkan sorunlar ve uzlaşmazlıklar farklı yasalar aracılığı ile çözülmeye çalışılmaktadır. Örneğin, haber içeriğinin izinsiz olarak başka bir gazetede yayınlanması durumunda mağdurlar şikâyetlerini “Fikir ve Sanat Eserleri” kanunu veya “Basın Yasası”nın ilgili hükümleri üzerinden yapmaktadır. Bu konuda, *Anadolu Ajansı* önceden yazılı onay almaksızın haberi kopyalayan, yeniden yayınlayan veya yeniden dağıtan, ajans logosu altında bile olsa link veren sitelere karşı hukuki mücadelesini sürdürmektedir (Uzun, 2005: 87). Sonuç olarak gazetecilik meslek etiğinin internet platformuna uygulanması noktasında, yasal mevzuatlar açısından büyük boşluklar bulunmaktadır. Bunun sebebi, öncelikli olarak internetin ve yeni medya araçlarının sağladığı özgürlüklerdir. İkincisi ise internet gazeteciliği ile ilgilenen kişilerin bir kısmı, hukuki denetimsizlik sebebiyle özgürlüğün bu derece sınırsız kullanımından şikâyetçi iken, bir kısmı bu özgürlükten memnundur ve internet gazeteciliğini ancak bu şekilde devam ettirebileceğini düşünmektedir. İnternet gazeteciliğinin hukuki denetimi konusunda her hangi bir uzlaşma olmadığı için bu konuda yasaların hazırlanması da zorlaşmaktadır (Dilmen, 2012: 100).

Medya Etik Kurulu, internet gazeteciliğinde etik ilkeler konusunda yasal düzenlemelerin eksikliği sebebiyle yaşanan sorunları fark ederek 10 maddelik

⁷⁷ Basın Kanunu’nun tam metni için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html>, (Erişim tarihi: 13.12.2016).

“İnternet Gazeteciliği Deklarasyonu’nu”⁷⁸ yayınlamıştır. Deklarasyonun tavsiye haricinde bir niteliği bulunmamakla beraber internet gazeteciliğinde ortak bir etik anlayışın oluşturulması adına önemli bir adım olarak kabul edilebilir.

Haber toplama metotları: Profesyonel bir gazetecinin görevini bilinçli olarak yapması bakımından haber toplarken uyması gereken temel noktalar şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Haberin kaynağından olabildiğince doğru bir şekilde alınması
 - 2) Haber alınan kurum veya kişilerin korunması
 - 3) Eğer bir bilgi güvenilir olarak tarafımıza iletilmişse bu bilginin saklanması
- (Tokgöz, 2012: 262)

Haberin yazılma sürecine geçmeden önce haberin içeriğini oluşturan bilgiler haber kaynaklarından toplanır. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken en önemli iki etik ilke “kişilik haklarının korunması” ve “özel yaşama saygı”dır (Girgin, 2000: 102). Her ne kadar, bu ilke ve kurallar basılı gazetecilik geleneğinden miras kalsa da ilke olarak değişmeden internet gazeteciliğinde de geçerliliğini sürdürmektedir.

“Haber toplama sürecinde üretim koşulları ve bürokratik örgütlenmenin yarattığı emir-komuta zinciri, gazetecinin sorumluluğunu ve özgürlüğünü ondan alıp bir üst basamağa aktarmaktadır. Sistem içindeki bireylerin sorumluluk duygusu erimektedir, kısaca ‘Ben sadece bana söyleneni yaptım’ argümanı geçerlilik kazanmaktadır” (Çığ ve Çığ, 2011: 27). Bu sebeple internet gazeteciliğinde haber toplama aşamasında “özel yaşam ve kişilik hakları” ile ilgili etik ilkelerin ihlali sık gözlemlenen bir durumdur.

⁷⁸ Bkz. <http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/hakkimizda/internet-gazeteciligi-deklarasyonu/>, (Erişim tarihi: 13.12.2016).

Sonuç olarak gazeteciliğın internet mecrasına taşınması, gazetecilik etik ilkelerinde ciddi bir aşınmaya sebep olmuştur. Bu aşınmanın, gazete içeriklerinde üretilen nefret söylemine etkilerinin daha net anlaşılabilmesi için 3. Bölüm’de seçilen haber örnekleri söylemsel olarak çözümlenecektir.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENSONHABER SİTESİNDE NEFRET SÖYLEMİ

ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma, 2015 yılının ikinci yarısında ve 2016 yılında yayınlanan haberleri kapsamaktadır. Toplam 18 aylık zaman dilimini kapsayan bu dönemde *Ensonhaber* sitesinde yayınlanmış olan 18801 adet haber incelenmiştir.

Çalışma kapsamında *Ensonhaber* sitesinin tercih edilmesi gazetenin ideolojik konumundan kaynaklanmaktadır. Bir internet gazetesi olarak *Ensonhaber* sitesi editoryal içeriğinde iktidar uygulamalarını savunan bir çerçevede hareket etmektedir. Bu çerçevenin dışında kalan tüm toplumsal gruplar nefret söyleminin hedefi olabilmektedir. Bu ideolojik çerçeveyi genel olarak “muhafazakâr, Türk milliyetçisi, cinsiyetçi ve Kemalizm karşıtı” olarak tanımlamak mümkündür. Bu ideolojik çerçeve sabit kalmakla birlikte, araştırmanın yapıldığı dönemde sürekli değişen gündem içerisinde, nefret söylemi içerikli haberlerin odaklandığı toplumsal kesimler de sürekli değişiklik göstermiştir.

Haber örnekleri, birinci bölümde ayrıntılı olarak tanımlandığı şekliyle “siyasal nefret söylemi, kadınlara yönelik nefret söylemi, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi, cinsel kimlik temelli nefret söylemi, inanç ve mezhep temelli nefret söylemi, engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemi” başlıkları altında kategorilendirilmiştir. Bu aşamada belirtmek gerekir ki, bu nefret söylemi kategorileri mutlak olarak yapılabilecek bir sınıflandırma değildir. Çünkü

hedefledikleri toplumsal kimlik itibariyle nefret söylemi türleri pek çok açıdan iç içe geçebilmekte ve eklemli bir niteliğe bürünebilmektedir (Çoban Keneş, 2014).

Tarama aşaması sonrasında haberlerin seçimi yapılırken yukarıda sıralanan başlıkları örnekleyebilecek haberler rastgele örneklem seçimi yöntemiyle belirlenmiştir. Bu aşamada öncelikli olarak başlık spotları, sonrasında haberin ana başlıkları, alt başlıkları ve haber metni temel alınmıştır.

Analiz aşamasında ise “eleştirel söylem analizi” metodu tercih edilmiştir. Söylem analizi; dil bilimi, edebiyat incelemeleri antropoloji, semiyoloji, sosyoloji, psikoloji, gibi sosyal bilimlerin pek çok farklı disiplininden yararlanarak meydana gelmiş disiplinler arası bir yöntemdir. Yöntemin amacı, metin ve konuşmaların yapılarını ve işlevlerini sosyal, politik ve kültürel bağlamlarda incelemektir (Ercan Bilgiç, 2008: 36). “Dili bir pratik olarak gören ve inceleyen söylem analizi; bilgi, sosyal ilişkiler ve kimliklere ilişkin özelliklerle bunların mübadelesini ortaya çıkarmada oldukça etkin rol oynayan bir analiz çeşididir” (Sözen, 1999: 82). Eleştirel bir araştırma türü olarak eleştirel söylem analizi, değişik kuramsal kökenlere dayanmakta ve değişik yaklaşımları ve araştırma yöntemlerini aynı başlık altında toplayan bir yaklaşımdır. Yöntemin kökenlerini Antik Yunan’daki retorik çalışmalarına kadar götürmek mümkün olmakla birlikte, modern anlamda eleştirel söylem analizinin ortaya çıkışı, 1970’lerdeki eleştirel dilbilimi çalışmaları ile başlamaktadır. Bu noktada Teun A. van Dijk, Norman Fairclough ve Ruth Wodak gibi önde gelen kuramcılar ön plana çıkmaktadır (Evre, 2009: 134). Eleştirel söylem analizinde metinsel unsur haber söyleminin çeşitli yapılarını farklı düzeylerde sistematik olarak çözümlerken, bağlamsal unsurda da bu metinsel yapıların bilişsel ve toplumsal özelliklerini, dolaylı olarak içine gömülü olduğu ekonomik, kültürel ve

tarihsel nitelikleri de göz önüne alarak çözümlemektedir (van Dijk, 1988:19). Eleştirel söylem analizinin önde gelen kuramcılarında olan van Dijk'ın kuramında esas itibariyle söylem; biliş ve toplum arasında bağlantı kurarak iktidarın kötüye kullanımının, tahakkümün, eşitsizliğin ve adaletsizliğin toplumsal siyasal bağlamdaki söylemsel boyutlarını incelemektedir (Evre, 2009: 139). Eleştirel söylem analizinin eleştirel, sosyal ve politik çözümlemelere belirli bir katkı sunabilmesi için dilin rolünün ve dilin kullanımının eşitsizliğin yeniden üretimindeki payına odaklanılmalıdır. Toplumsal iktidar, ötekileştirdiği kişilerin iletişim haklarına, iletişimsel olaylara, söylem türlerine, konu, stil veya konuşma eylemlerine ulaşmalarını engelleyerek toplumun “ötekileri”ni denetleyebilir. Bu amaçla tutumları, ideolojileri, toplumsal norm ve değerleri iktidarlara için yönlendirebilirler (van Dijk, 1993: 254).

Van Dijk eleştirel söylem analizinin tek bir yöntemi olmadığını belirtir ve aşağıdaki noktalara dikkat edilmesi gerektiğini savunur:

- a) Bağlamın göz önünde bulundurulması
 - b) Toplumsal gruplar arasındaki iktidar ilişkilerinin açığa kavuşturulması
 - c) Biz ve onlar ayrımı çerçevesinde olumlu ve olumsuz kalıpyargıların niteliği
 - d) Metinde düz anlam itibariyle verilemeyen anlamın ima ile aktarılması
 - e) İncelenen metindeki düşüncelerin biçiminin bütünsel olarak incelenmesi
- (Durna ve Kubilay, 2010: 71).

Van Dijk'ın söylem analizinde çözümlenecek örnekler, makro yapı ve mikro yapı şeklinde iki farklı kısımda incelenmektedir. Makro yapı incelemesi, haber dili içerisinde temayı yansıtan öğelerin şemasının incelenmesidir. Haber metninin üretim aşamasında belli bir şema tarafından organize edilmektedir. Bu bakımdan başlıklar,

spotlar ve haber girişleri, ana olay, ardalın ve bağlam bilgisi makro yapının kapsamına girmektedir. Makro yapı çözümlemesinde haberin başlıklarının, alt başlıklarının, metin ve fotoğrafları arasındaki hiyerarşik organizasyon incelenmektedir. Makro yapı hiyerarşisinde bir üst basamağa çıktıkça metin içerisinde verilen bilgi miktarı da azalmaktadır (van Dijk, 2007: 166).

Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi modelinde diğer kısım ise mikro yapıdır. Mikro yapı, genel olarak haber metninde sözcük tercihlerini, cümlelerin yapısını, cümleler arasındaki ilişkiyi ve haberin retorikini kapsamaktadır. Kurulan cümlelerin etken veya edilgen olması, cümle içerisinde yapılan vurgular ve kelime seçimleri, haberdeki bilgilerin dayandırıldığı kaynaklar, bu kapsamda incelenmektedir (van Dijk, 1993: 251). Van Dijk'ın yöntemi çalışmada haber çözümlemeleri esnasında temel alınacaktır.

Ömer Özer, *Haber Söylem İdeoloji* başlıklı kitabında van Dijk'ın söylem analizi modelini makro-mikro yapı bağlamında incelenmesi gereken kategorileri aşağıdaki gibi tablolastırmıştır (2011: 85).

Tablo 5. van Dijk’ın söylem analizi modeli

A. Makro Yapı
1. Tematik Yapı
a. Başlık/lar
b. Haber Girişi
1. Spot/lar
2. Spot olmadığında haber metninin ilk paragrafı alınmalıdır. Haber tek paragraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak alınabilir.
c. Fotoğraf
2. Şematik Yapı
a. Durum
1. Ana Olayın Sunumu
2. Sonuçlar
3. Ardaan Bilgisi (Önceki olay da dahil)
4. Bağlam Bilgisi
b. Yorum
1. Haber kaynakları
2. Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar
B. Mikro Yapı
1. Sentaktik Çözümleme
a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması
b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması
2. Bölgesel Uyum
a. Nedensel ilişki
b. İşlevsel ilişki
c. Referansal ilişki
3. Kelime Seçimleri
4. Haber Retoriği
a. Fotoğraf
b. İnandırıcı bilgiler
c. Görgü tanıklarının ifadeleri

2. Ensonhaber Sitesinde Nefret Söyleminin Çözümlemesi

2.1. Siyasal Nefret Söylemi

Terör sevici akademisyenler Almanya'ya gidiyor

Almanya, terör sevicilere arka çıkmaya devam ediyor.. Ülkenin ünlü Alexander-von-Humboldt Vakfı, Türkiye'den 21 akademisyeni davet etti.

Haberler » Dünya

f t g+



Almanya, ülkelerindeki savaş ortamı ya da siyasi soruşturmalar nedeniyle kendisinden destek talebinde bulunan **terör** sevicilere kucak açtı.

Merkezi Bonn kentinde olan Alexander-von-Humboldt Vakfı, yaşamı tehlike altında olduğu iddia edilen 46 yabancı bilim insanını Almanya'daki araştırma enstitülerine davet etti.

TÜRKİYE'DEN 21 AKADEMİSYEN

Davet edilenler arasında Türkiye'den terör sevici 21 akademisyenin çağrılması dikkat çekti.

İKİ YIL ALMANYA'DA KALACAKLAR

Vakıftan yapılan açıklamada akademisyenlerin ocak ayından itibaren iki yılılığına Almanya'nın toplam 39 araştırma merkezinde görev yapacağı bildirildi.

• Serbest Biçimli Ekran Alıntısı

SURİYE'DEN 18 KİŞİ GİDİYOR

Çoğunluk 21 kişi ile Türkiye'den geliyor, onu 18 kişi ile Suriye izliyor. Irak'tan üç, Tacikistan, Burundi, Yemen ve Sudan'dan ise birer bursiyer Almanya'ya geliyor.

Haber Örneği.1 5 Aralık 2016 tarihinde yayınlanan “Terör Sevici Akademisyenler Almanya’ya Gidiyor” başlıklı haber

2.1.1. Makro Yapı Çözümlemesi:

Türkiye Cumhuriyeti 1984 yılından beri PKK ile silahlı bir mücadele yürütmektedir. O günden bugüne dek, Türkiye'nin doğu ve güneydoğusu, Türk Silahlı Kuvvetleri ve PKK arasında silahlı çatışmaların yaşandığı bir bölge olarak tarihsel süreç içerisinde var olmaya çalışmaktadır. 2009 yılında, 60. Hükümet tarafından başlatılan “Demokratik açılım” süreci çatışma halinin sonlandırılması adına kayda değer bir girişim olarak kabul edilmekle birlikte, ilerleyen yıllarda “ateşkes hali” sürekli kılınamamış ve çatışma haline geri dönmüştür. 2015 yılının Ağustos ayından itibaren çatışmaların daha önceki yıllara oranla boyut değiştirmesi; çatışmaların Şırnak, Mardin, Diyarbakır, Hakkâri'ye ve bu illere bağlı ilçe merkezlerine taşınması ve sokağa çıkma yasakları sebebiyle o bölgede yaşayan sivil halk ciddi insani mağduriyetler yaşamıştır. Bu sebeple yaşanan maddi ve manevi mağduriyetlerin önüne geçilmesi amacıyla, 10 Ocak 2016 tarihinde “Barış için akademisyenler” inisiyatifi tarafından “Bu suça ortak olmayacağız” başlıklı bir bildiri⁷⁹ yayınlanmıştır ve bildiri 1000'den fazla akademisyen tarafından imzalanmıştır. Bildiri metninde devletin hukuksal ve bürokratik sorumluluğuna yapılan vurgu sebebiyle, Cumhurbaşkanı ve hükümet kanadından gelen eleştirilerin ardından bildiri metnini imzalayan akademisyenler ana akım medyada hedef gösterilmiştir. Bu süreç içerisinde haberlerde “Barış bildirisi” haricinde sırayla şu nitelemeler kullanılmıştır: 14 Ocak 2016/ Yeniakit gazetesi-İhanet Bildirisi, 14 Ocak 2016/ Hürriyet-Bildiri Depremi, 15 Ocak 2016/ Akşam-Skandal Bildiri, 15 Ocak 2016/ Güneş - Hendek bildirisi, 11 Ocak 2016/ Takvim- İhanet bildirisi, 11 Ocak

⁷⁹ Bildirinin tam metni ve sonraki gelişmelerle ilgili ayrıntılar için bkz. <https://barisicinakademisyenler.net/>, (Erişim tarihi: 28.12.2016).

2016/ Sabah- İhanet Gibi Metin... Başlıklardan da anlaşıldığı üzere bildiri, Türkiye Cumhuriyeti'nin yürüttüğü “terörle mücadele” konseptinin normatif değerlerine aykırı bir metin olması sebebiyle bildiriye imzalayan akademisyenler siyasal nefret söyleminin hedefi haline gelmiştir.

Siyasal nefret söylemi kapsamında seçilen örnek haberde de görüldüğü gibi, haber için seçilen ana başlık bildiriye imza atan tüm akademisyenleri “terörizm” ile özdeş göstermekte ve bu özdeşleştirmeyi yaparken “sevici”⁸⁰ kelimesinin kullanılması nefret söylemine cinsiyetçi bir katman eklemektedir. Aşağıdaki örneklerde de görüldüğü gibi “sevici” kelimesi genel olarak *Ensonhaber* sitesinin haber başlıklarında itham etme amaçlı olarak sık kullanılan bir kelimedir.

Aşırı mezhepçi PKK sevici sitede Sabancı reklamı, (28 Kasım 2016); Terör sevici gazetelere resmi ilan verilmeyecek, (6 Kasım 2016); Darbe Sevici sanatçıları Unutma Türkiye, (17 Temmuz 2016); Mizah adı altında terör seviciliği, (23 Ağustos 2016); Aslı Aydıntaşbaş PKK sevicisi kanalda HDP'yi eleştirdi, (23 Aralık 2015); PKK sevici akademisyenlere CHP sahip çıktı, (13 Ocak 2016); Can Dündar darbe seviciliği yapıyor, (18 Temmuz 2016)

Spot başlığının arka planı için seçilen resmin, iki tane istisna haricinde kadınlardan oluşması da “sevici” ifadesini destekleyici niteliktedir. Başlık cümlesinde kullanılan “himaye etmek” kelimesi “koruyuculuk” anlamı taşımakla birlikte daha çok suçlular için kullanılan bir ifade olması sebebiyle haberin temasına suçlayıcı bir anlam katmaktadır. Başlık için tek bir cümle seçilmiş olsa da vurgulamaları artırmak için farklı renk ve yazı stilleri kullanılmıştır. Haberin ana başlığında, haberin temel nefret söylemi ögesi olarak “terör sevici akademisyen” ifadesi kalın puntolarla tekrar kullanılmıştır. Giriş paragrafında “Almanya terör

⁸⁰ Kendi cinsinden kimselerle cinsel ilişkide bulunan kadın, ahlacı, lezbiyen, (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.586392bdab4662.07081550, Erişim tarihi: 28.12.2016)

sevicilere arka çıkmaya devam ediyor” ifadesi ile nefret söylemine ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi katmanlarda eklenmiştir.

Haberin anlatım dili, 21 akademisyenin Alexander-von-Humboldt Vakfı tarafından Almanya’ya davet edilmesini Türkiye’nin çıkarları aleyhine bir eylem olarak işaretlemektedir. Ayrıca başlıkta vakfın ismi yerine “Almanya” ifadesinin kullanılması “iç ve dış düşman” kurgusunu desteklemektedir. Bu bakımdan “dış düşman figürünün iç düşman figürünü desteklemesi” şeklinde özetlenebilecek bir düşünce, şematik yapıda kendini göstermektedir. Almanya’nın geçmişte kabul ettiği mültecilerin siyasi geçmişlerine de atıf yapılarak; yapılan bu davet, Türkiye aleyhine kötü niyetli bir girişim olarak nitelenmektedir. Davet edilen 46 kişinin 20’sinin Türkiye’den olduğu bilgisi de eklenerek bu niteleme desteklenmektedir. Haber metni hazırlanırken kaynak olarak Alexander von Humboldt Vakfı’nın yaptığı resmi açıklamadan yararlanılmıştır. Haberde vakfın verdiği rakamsal verilere sadık kalınmakla birlikte haber nefret söylemi odaklı bir bağlama yerleştirilmiştir. Bu sebeple haber değeri sınırlı olan bir basın açıklaması, haberin ideolojik bağlamı sebebiyle haber değerini artırmıştır.

2.1.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:

Sentaktik açıdan cümlelerin tamamına yakını aktif cümlelerdir. Cümleler kısa ve günlük konuşma dili basitliğinde kurgulanmıştır. Haberin, Almanya’ya ve akademisyenlere karşı suçlayıcı bir haber diline sahip olması sebebiyle suçlanan özneler de cümle yapısı içinde aktif bir konumda bulunmaktadır. “Davet edilenler arasında Türkiye’den terör sevici 21 akademisyenin çağırılması dikkat çekti” cümlesi haberde pasif cümle yapısına sahip tek cümledir.

Cümleler birbirleri ile bölgesel uyum açısından incelendiğinde, haber metninin “ters piramit”⁸¹ tekniği ile yazıldığı görülmektedir. Haberde verilmek istenen tüm bilgi ilk cümlede verilmiştir ve geri kalan bilgiler haberle ilgili detayları aktarmaktadır. Haberde aynı anlama gelen cümlelerin farklı kelimelerle tekrarlanması sebebiyle cümleler arasındaki işlevsel ilişki de zayıftır. Cümleler arasındaki nedensellik ilişkisi ise sadece ilk cümlede görülebilmektedir. Bu cümlede, vakfın davetinin akademisyenlerin “savaş ortamında bulunması ya da siyasi soruşturmalara maruz kalması”na dayandırılması açısından bir nedensellik söz konusudur. Cümleler arasındaki nedensel ve işlevsel ilişkinin zayıflığı cümleler arası referansal ilişki ile tolere edilmektedir. Bu bakımdan haberde “Almanya’nın akademisyenleri davet etmesi” ile “akademisyenlerin teröre destek vermesi” arasında referansal bir ilişki söz konusudur.

Haberi, kelime tercihleri bakımından incelemek gerekirse; haberin spotunda, ana başlıkta, alt başlıkta ve iki kere haber metninde olmak üzere, toplam beş kere “terör sevici” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Ekleme gerekir ki, haberin nefret söylemi vurgusu tamamen “terör sevici” ifadesinin üzerine kurgulanmıştır. Davet edilen kişiler için “yaşamı tehlikede olduğu iddia edilen 46 akademisyen” ifadesinin kullanılması da, davet edilenlerin yaşadıkları ülkelerde bir tehlike altında olmadıklarını ima etmektedir. Çünkü “iddia” kelimesi “doğrulanmamış bilgi” anlamını taşımaktadır. Haber metninde “davet edilmek” anlamına gelecek şekilde “kucak açtı, arka çıktı, himaye etti” kelimelerinin kullanılması kelime tercihleri açısından dikkat çeken hususlardan biridir. “Davet edilmek” ifadesinin eş anlamlısı olarak kullanılan bu kelimeler, yapılan davetin niteliğine olumsuz bir anlam

⁸¹ Bu teknikte, habere yönelik bilgilerin, hedef kitlenin ilgisine göre, en önemliden daha az önemliye doğru sıralanması öngörülür (Çığ, 2010: 6).

katmaktadır. Çünkü bu kelimeler genellikle işlenen bir suç sonrasında “suçluyu korumak” anlamında kullanılmaktadır. Bu sebeple, “kucak açtı, arka çıktı, himaye etti” kelimelerinin kullanımı hem davet eden vakfin hem de davet edilen akademisyenlerin teröre destek verdiğini ima etmektedir. Ayrıca cümlelerde vakfin ismi yerine “Almanya” ifadesinin kullanılması, nefret söylemini “dış düşman söylemi” ile desteklemektedir.

Retorik açıdan ise haberin inandırıcılığını artıracak somut öğeler, haberin ideolojik vurgusunun gerisinde kalmakla birlikte gene de mevcuttur. Haberin, “kurumun yaptığı açıklamaya dayanması”, bunun yanında “Türkiye’den ve dünyadan davet edilen akademisyenlerin sayısının, kalacakları süre ve çalışacakları araştırma merkezlerinin sayılarının belirtilmesi”, haberin inandırıcılığını artıran başlıca retorik unsurlardır. Haberdeki fotoğraf ise “barış için akademisyenler” sitesinden alınmış, haberin içeriğinden bağımsız olarak, bildirinin okunduğu toplantıda çekilmiş bir fotoğraftır.

2.2. Cinsel Kimlik Temelli Nefret Söylemi

Eşcinsel ailelere verilen Türk çocukları için seferberlik

Hollanda'da lezbiyen bir çifte verilen Yunus için Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ talimat verdi.

görsel: [görsel](#)

f t g+





Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, Hollanda'da 9 yıl önce, 6 aylıkken yere düşürüldüğü gerekçesiyle ailesinden alınarak Hristiyan ve lezbiyen bir çiftle verilen Yunus için Yurtdışı Türkler Başkanlığı'na yeni dava açılması talimatı verdi.

BAKAN BOZDAĞ TALİMAT VERDİ

Türkiye, Avrupa ülkelerinde Türk ailelerden alınıp

Hristiyan çiftlere verilen 5 bini aşkın çocuğu geri alma çalışmasını eşcinsel çiftlerden başlattı. Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, Hollanda'da bakıcı aile olarak lezbiyen çiftle verilen Yunus'la ilgili yeni dava açılması için Yurtdışı Türkler Başkanlığı'na talimat verdi ve Hollanda hükümeti nezdinde girişimde bulunacaklarını açıkladı.

"AİLEYE EN YAKIN KÜLTÜRE VERİLMELİ"

İlk olarak yurtdışındaki Türklerden sorumlu Başbakan Yardımcısı Bozdağ'ın gündeme getirdiği konuda Meclis İnsan Hakları Komisyonu da inceleme başlattı. Komisyon, 17 Nisan'da Almanya'dan başlayarak bazı ülkelerde araştırmalar yapacak ve rapor hazırlayacak. *Hürriyet'ten Bülent Sarioğlu'nun haberine göre*, Komisyon Başkanı Ayhan Sefer Üstün, Hollanda'da yaşayan bir Türk ailenin çocuğunun eşcinsel ailede olduğunu belirterek, **"Velayet kutsal bir haktır, idari bir kararla elden alınamaz. Mutlaka yargı kararı gerekir. Biz o kültürü de kınamıyoruz ama yabancı bir kültür olan eşcinsel aileye veriliyor. Çocuk haklı sebeplerden alınsa bile ailenin kültürüne en yakın kültüre verilmeli"** dedi.

RED KARARI: "DİL BİLMİYOR"

Bozdağ da, 2004'te 6 aylıkken çocuğun yere düşürülmesi üzerine Hollanda Gençlik Dairesi'nce Azeroğlu ailesinden alınan ve şimdi 9 yaşında olan Yunus için girişim başlattı. Bozdağ'ın talimatı üzerine Yurtdışı Türkler Başkanlığı ile Türkiye'nin Lahey Büyükelçiliği Azeroğlu çiftiyle görüşerek yeni bir süreç başlattı. Azeroğlu Ailesi'nin, bakıcı aile olan lezbiyen çiftten çocuklarını almak için daha önce mahkemeye yaptıkları başvurunun reddedildiği öğrenildi. Mahkemenin, anne N. Azeroğlu'nun Hollandaca bilmemesini gerekçe gösterdiği belirtildi.

Şimdi Türk makamları, çocuğun psikolojisinin bozulduğu ve insan haklarına aykırı uygulama yapıldığı gerekçesiyle yeni dava açılmasını isteyecek. Bozdağ, diğer yandan Hollanda hükümeti nezdinde girişimlerde bulunacaklarını vurguladı.

Haber örneği 2. 18 Şubat 2016 tarihinde yayınlanan “Eşcinsel Ailelere Verilen Türk Çocukları İçin Seferberlik” başlıklı haber

2.2.1. Makro Yapı Çözümlemesi:

Cinsel kimlik temelli nefret söylemi başlığı altında incelenen haberin konusu, “Hollanda’da yaşayan Türk kökenli Azeroğlu çiftinin, 6 aylıkken çocuklarını yere düşürmeleri sebebiyle çocuğun velayetinin Hollandalı lezbiyen bir aileye verilmesi” şeklinde özetlenebilir. Haberin spotunda “Hollandalı Lezbiyen Çiftten Yunusu Alın” ve “Eşcinsel Ailelere Verilen Türk Çocukları İçin Bakan Talimatı” başlıkları tercih edilmiştir. Spotlarda “enformasyon eksiltimi” yoluna gidilmiş ve haberin detayı ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu sebeple, haberin tematik olarak kurgulanışı, haberin konusunu homofobik bir bağlama yerleştirmiştir. Başlık “emredici” bir anlatım özelliğine sahiptir ve lezbiyen bireylerin koruyucu ailelik yapmalarına karşı çıkmaktadır. Başlığın emredici anlatım dili spottaki diğer başlıkta “Eşcinsel Ailelere Verilen Türk Çocukları İçin Bakan Talimatı” ifadesi ile desteklenmektedir. Bu noktada, haberin spot başlıkları “aile miti”ni temel almakta ve Türk çocuklarının yabancı ve eşcinsel bir çifte verilmesini ulusal bir sorun olarak işaretlemektedir. Cinsiyet temelli nefret söylemi açısından ise lezbiyen bireyleri toplumun heteroseksüel cinsiyet kodlarının dışında kalmaları sebebiyle tüm lezbiyen bireyleri genelleyecek şekilde “güvenilmez” ve “aile kuramaz” sıfatlarıyla etiketlemekte ve çocuklardan uzak tutulması gereken “öteki”ler olarak nitelenmektedir. Başlıkta “lezbiyen çift” kelimesine sıfat olarak eklenen “Hollandalı” kelimesi de, cinsiyet temelli nefret söylemine ırkçı bir katman eklemekte ve toplumun verili heteroseksüel kodlarında “lezbiyen” kelimesinin yaptığı tüm olumsuz çağrışımlar⁸², Hollandalılara atfedilmektedir. Haberin tematik kurgusunda bir alt kategoriye oluşturan ana başlık, “Eşcinsel ailelere verilen Türk çocukları için

⁸² Sapkın, ahlaksız vd.

seferberlik” cümlesi ile oluşturulmuştur. Ana başlıkta kullanılan “seferberlik”⁸³ kelimesi militarist bir anlamı barındırmaktadır ve düz anlamı itibariyle “savaş hali” için kullanılmaktadır. Bu bakımdan metaforik anlam itibariyle lezbiyen bireyleri savaştaki “düşman” olarak işaretlemektedir. “Biz” ve “onlar” kurgusu içerisinde “biz” kategorisinde ise, “Müslüman/Türk ahlaki değerlerini” ortak bir payda olarak benimseyen geniş bir toplumsal çatı bulunmaktadır

Tematik yapı içerisinde en alt unsur olarak kabul edilen alt başlıklar sırasıyla şu şekildedir: “Bakan Bozdağ Talimat Verdi”, “Aileye En Yakın Kültüre Verilmeli”, “Red Kararı: Dil Bilmiyor”. İlk olarak “Bakan Bozdağ Talimat Verdi” başlığı ile yaşanan bu olayın devlet nezdinde önemsendiği vurgulanmakta ve haberin spotundaki “emredici anlatım dili” ile desteklenmektedir. İkinci alt başlıkta “Aileye En Yakın Kültüre Verilmeli” başlığı ile velayeti farklı bir aileye verilen bir çocuğun öz ailesine yakın bir kültür ile yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu noktada, haberdeki cinsiyet temelli nefret söylemine “kültürel ırkçılık”⁸⁴ boyutu da eklenmektedir. Çünkü söylemsel açıdan Müslüman/Türk kültürü diğer kültürlerden daha üstün bir kültür olarak konumlandırılmakta ve çocuğun Müslüman/Türk kültürü ile değil de farklı bir kültürle yetişmesi, kültürel değerlere verilen bir zarar olarak kabul edilmektedir. Son alt başlıkta “Red Kararı: Dil Bilmiyor” ifadesiyle de mahkemenin verdiği kararın dayanağının zayıflığına işaret edilmektedir. Çünkü ret kararının çocuğun yetiştirilmesi ile ilgili bir sorumluluğa değil de ailenin Hollandaca

⁸³ 1. Bir ülkenin silahlı kuvvetlerini savaşa hazır duruma getiren, ülkenin ekonomisini, yönetimini savaş gereklerine uyacak duruma sokan hazırlık ve önlemlerin tümü. 2. Bu durumun ilan edildiği veya savaşın sürdüğü dönem (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&karama=gts&guid=TDK.GTS.58651d20905ee1.52361154, Erişim tarihi: 29.12.2016).

⁸⁴ “Kültürel ırkçılık” kavramlaştırmasında. Fanon, kendi gelenek ve kültürlerinin diğer grupların gelenek ve kültürleri karşısında daha değerli olduğuna olan inancın, tutum ve davranışların bugünkü ırkçılığın devamlılığını sağladığına vurgu yapar (Çoban Keneş, 2012: 15).

bilmemesine dayandırıldığı vurgulanmaktadır. Bu ifade aynı zamanda “onların” kültürel ırkçılık yaptığı imasını da güçlendirmektedir.

Haberin ana olayı, “çocuğun öz ailesinden alınması ve lezbiyen bir çift tarafından evlatlık alınması sonrasında çocuğun öz ailesinin gerekli girişimlerde bulunulması için Türk yetkilileri devreye sokması” şeklinde özetlenebilir. Haber metninde bu durum, Bekir Bozdağ’ın başbakan yardımcısı olarak üstlendiği sorumluluk olarak sunulmaktadır. Sonuç itibariyle haberde eşcinsel bireylerin cinsel kimlikleri sebebiyle, “aile olmak, çocuk büyütmek” gibi toplumsal değerlerin dışında tutulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu amaçla devlet yetkililerinin üstlendiği misyon da değerli girişim olarak nitelendirilmektedir.

Haberin ardaında ise, dünya genelinde LGBT bireylerin hak arama girişimi olarak yürüttükleri “gönüllü ebeveynlik hakkı” mücadelesi bulunmaktadır. Bu konuda her ülkede farklı uygulamalar söz konusu olmakla birlikte, her ülkede kurumlar ve toplumsal kesimler arasında farklı tartışmalar yaşanmaktadır. Hollanda’da yaşanan tartışmaya benzer bir şekilde Roma Katolik Kilisesi de eşcinsel bireylerin “gönüllü ebeveynlik hakkı”na itiraz etmektedir.⁸⁵ Avrupa’da yaşayan 5000 Türk kökenli ailenin çocuklarının alınarak yabancı ailelere evlatlık olarak verilmesi de haberin ardaanı açısından önemli bir bilgidir. Bu bakımdan, haberde Türk yetkililerin tepkisi de “Muhafazakâr dünya görüşünün ve yaşam biçiminin uluslararası ilişkilere yansması” olarak ifade edilebilir.

⁸⁵https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0spanya'da_e%C5%9Fcinsel_evlilik, (Erişim tarihi: 29 .12 .2016)

2.2.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:

Haber metni, “Azeroğlu ailesinin, bakıcı aile olan lezbiyen çiftten çocuklarını almak için daha önce mahkemeye yaptığı başvurunun reddedildiği öğrenildi” ve “mahkemenin, anne N. Azeroğlu'nun Hollandaca bilmemesini gerekçe gösterdiği belirtildi” cümleleri haricinde, öznelere belli olan aktif cümlelerden oluşmaktadır. Haberin metni *Ensonhaber* sitesinin günlük konuşma dili formatındaki haber dilinden farklılık göstermektedir; çünkü haber metninin önemli bir bölümünün resmi açıklamalardan oluşması sebebiyle haber metni ciddi bir anlatım diline sahiptir. Bunun yanında, haber metnindeki cümleler arasındaki nedensel ilişkinin güçlü olduğu görülmektedir. Sırayla ifade edecek olursak; “Yunus’un 6 aylıkken yere düşürülmesi; mahkemenin Yunus’u koruma altına alması; velayetinin başka bir aileye verilmesi; buna karşılık Türk yetkililerin devreye girmesi ve açıklama yapması”, haberde geçen bu olaylar dizisi sağlam bir nedensellik bağı ile birbirine bağlıdır. Cümleler arasındaki ilişki açısından, Meclis İnsan Hakları Komisyonu başkanı Sefer Üstün tarafından yapılan açıklama da göze çarpmaktadır: “Velayet kutsal bir haktır, idari bir kararla elden alınamaz. Mutlaka yargı kararı gerekir. Biz o kültürü de kınamıyoruz ama yabancı bir kültür olan eşcinsel aileye veriliyor. Çocuk haklı sebeplerden alınsa bile ailenin kültürüne en yakın kültüre verilmeli”. İşlevsel açıdan bu açıklama velayet hakkının kutsallığına yaptığı vurgu ile haberin ayrımcı temasını gerekçelendirmektedir. Açıklamada geçen “O kültürü kınamıyoruz ama....” ifadesi ile haberdeki ayrımcı tema söylemsel olarak gizlenmeye çalışılmaktadır. Referansal ilişki açısından, “biz” ve “onlar” ayrımı çerçevesinde Hollanda’da yaşayan eşcinsellerin, farklı bir kültür olduğu vurgulanmaktadır. Bu bakımdan

lezbiyenlerin farklı bir kültür olmaları ile Türk çocuklarına koruyucu ailelik yapmamaları arasında referansal bir ilişki söz konusudur.

Haber metninde nefret söyleminin çözümlenebilmesi için kelime seçimleri ve tekrarları da önemli bir unsurdur. Haberde toplam beş kere “lezbiyen çift” ve “eşcinsel” kelimeleri kullanılmıştır. Bu açıdan sık yapılan bir kelime tekrarı olarak tanımlanabilir. Haberde çocuğun bakımını üstlenen ailenin isimlendirilme şeklinden kaynaklanan kelime tercihleri de ayrımcı temayı desteklemektedir. Bir çocuğun velayetinin farklı bir aileye verilmesi “evlat edinme”, “koruyucu ailelik” veya “gönüllü ebeveynlik” kelimeleri ile ifade edilmektedir. Ama haberde söz konusu bir LGBT bir çift olduğu için “bakıcı aile” kelimesi tercih edilmiştir. Bu yönüyle haberdeki kelime tercihleri de haberin ayrımcı söylemine aracılık etmektedir.

Haberin inandırıcılığını desteklemek için kullanılan retorik unsurlar açısından, haberin tamamına yakınının resmi açıklamalara, raporlara ve rakamlara dayandığı söylenebilir. Bu bakımdan, Bekir Bozdağ’ın açıklaması ve Meclis İnsan Hakları Komisyonu başkanının açıklaması, haberin inandırıcılığını artıran başlıca retorik öğelerdir. Haberin spotunda, iki kadının düğünde/nikâhta ellerinde bir bebekle gülerek poz verdikleri fotoğraf ile haberin içeriği arasında bir ilgi olmamakla birlikte, tematik açıdan haberdeki “koruyucu ailelik yapan lezbiyen çift” temasını desteklemek için kullanılmıştır.

2.3. İnanç Temelli Nefret Söylemi

PKK'nın Cemevi adıyla cephanelik yaptığı bina bombalandı

Terör örgütünün, 'şehitlik' ya da 'cemevi' adı altında eğitim kampı haline getirdiği binalar yerle bir edildi.



Serbest Biçimli Ekran Alıntısı

**Cemevi adı altında
terörist yetiştiriyorlardı
bir sonraki fotoğrafta akıbeti var**



İçişleri Bakanı [Selami Altınok](#) Anadolu Ajansı'nın Editör Masası'na konuk oldu. Buradaki konuşmasında terörle mücadele hakkında bilgi veren altınok yapılan 4 binin üzerinde operasyonda yurtiçi ve yurtdışı dahil olmak üzere 2 bin teröristin etkisiz hale getirildiğini

PKK'NIN TERÖRİST KAMPIYDI, YERLE BİR EDİLDİ

Bakan Altınok ayrıca PKK [terör](#) örgütünün eğitim kampına çevirdiği ve 'şehitlik' ya da 'cemevi' adı altında kutsiyet yüklediği bazı binaların da yerle bir edildiğine dair fotoğraflar gösterdi.

Serbest Biçimli Ekran Alıntısı



MEZARLIĞA DOKUNMADAN YAPILARI YIKIYORUZ

Altınok şöyle konuştu:

"Bu algı operasyonuna biz kesinlikle gelmeyeceğiz. Bu PKK terör örgütünün algı operasyonudur. Türkiye Cumhuriyeti devleti de bizim insanlarımız da töremiz de inancımız da bu işe farklı bakar. Mezarlara kesinlikle dokunmuyoruz. Mezarların etrafındaki yapıları yıkıyoruz. Mezarlık görüntüsü altında tripleks binalar oluşturulmuş. Terör örgütü elemanlarının resimleriyle, flamalarıyla süslenmiş. Vatandaşımızı tehdit eden yapıları kesinlikle yıkacağız ama mezarlara dokunmadan."



Altınok: 2 binin üzerinde terörist etkisiz hale getirildi VIDEO



Haber örneği 3. 5 Kasım 2015 tarihinde yayınlanan “PKK’nın Cemevi Adıyla Cephanelik Yaptığı Bina Bombalandı” başlıklı haber

2.3.1. Makro Yapı Çözümlemesi:

Haberin içeriği, İçişleri Bakanı Selami Altınok'un 5 Kasım 2016 tarihinde Anadolu Ajansı Editör masasında konuk olarak yaptığı açıklamaya dayanmaktadır. Haberin spotu iki farklı başlıktan oluşmaktadır. Birincisi, "Cemevi adı altında terörist yetiştiriyorlardı", ikincisi de "bir sonraki fotoğrafta akıbeti var" cümlelerinden oluşmaktadır. Haberin spot başlıkları "Cemevlerinde terörist yetiştiriliyor, bu yüzden silahlı kuvvetler tarafından bombalandı" önermesini savunacak şekilde düzenlenmiştir. Başlıklar, cemevlerinin Alevilik inancının başlıca ibadet yeri olması sebebiyle Türkiye'de yaşayan Alevileri "terörist" olarak etiketlemekte ve Alevilik inancını terörizmle özdeşleştirmektedir. "Bir sonraki fotoğrafta akıbeti var" başlığı da bombalanan cemevinin fotoğrafına işaret etmektedir. Bu başlıkla haberin tematik kurgusunun en üstüne tehdit edici bir anlatım dilini yerleştirmiştir. Haberde ana başlık olarak "PKK'nın cemevi adıyla cephanelik yaptığı bina bombalandı" cümlesi kullanılmıştır. Başlık, tematik yapı itibarıyla spottaki Alevilere yönelik "tehdit" temalı nefret söylemini desteklemektedir. Cemevlerinin bir ibadethane olarak değil de "silahların saklandığı cephane" olarak nitelenmesi de, haberin nefret söylemi içerikli temasını destekleyen bir başka unsurdur. İkinci alt başlıkta ise "Mezarlığa Dokunmadan Yapıları Yıkıyoruz" ifadesi ile haberin nefret söylemi içerikli temasının meşruluk kazanması amaçlanmaktadır. Haberin alt başlığı aynı zamanda, "devlet terörle mücadele ederken hukuka ve sivil halkın mağdur edilmemesine de özen gösteriyor" cümlesiyle özetlenebilecek, vatandaşa karşı devleti önceleyen bir düşünce yapısını desteklemektedir.

Haberin şematik yapısının daha net anlaşılabilmesi için olayın ardaalan bilgisi ile birlikte incelenmesi yerinde olacaktır. Türkiye'de yaşayan Alevi yurttaşlar,

devletin ve toplumun baskın kimliksel kodları tarafından tanzim edilen “ideal vatandaş” çerçevesinin dışında kalan toplumsal kesimlerden biridir. Türkiye’de yaşayan Alevilerin yaşadıkları sorunlar çeşitli şekillerde görünürlük kazanmaktadır. Genel olarak bu sorunlar “Alevilik İslamiyet’in bir koludur” cümlesiyle özetlenebilecek asimilasyonist bir retorikle perdelenmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda haberin yayınlandığı dönemde “Cemevi ibadethane midir?” konulu tartışmalar, kamuoyunu ciddi ölçüde meşgul etmiştir.⁸⁶Örnekteki haberde “Cemevinde terörist yetiştiriliyor” cümlesiyle özetlenebilecek haberin şeması “Cemevleri ibadethane midir?” sorusuna verilmiş bir cevap niteliği taşımaktadır. Bu bakımdan haberde ana olayın sunumu, Alevileri “teröre destek veren kişiler” olarak etiketlemekte ve terör yatağı olarak işaretlenen cemevlerinin yıkılması, terörle mücadele adına meşru ve haklı bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Haberin şematik yapısı bakımından, nefret söylemi içeriğinin bir diğer özelliği, Alevilere yönelik bu ithamın inanç temelli bir nefret söylemi olmasına rağmen dinsel bir vurgu içermemesi ve "terörle mücadele" bağlamına yerleştirilmesidir. Buna ek olarak “terörist kampıydı” ve “mezarlığa dokunmadan yapıları yıkıyoruz” alt başlıkları ile haberin ayrımcı niteliği gizlenmektedir. Bu şekilde nefret söylemi içerikli öğeler, “biz terörle mücadeleyi meşru bir zeminde yürütüyoruz” şeklinde özetlenebilecek bir bağlama yerleştirilmiştir.

Sonuç olarak, ana akım Türk basınında azınlıkların temsili bakımından, genelde terörizm ve Kürtler birlikte anılmaktadır (Doğanay ve Köker, 2009: 91).

⁸⁶ 16 Ağustos 2015 tarihinde, Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) kararına dayanarak, cemevlerini ibadethane olarak tanıyan bir karara imza atmıştır. Her ne kadar, resmi açıdan böyle bir karar alınmış olsa da özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı, yaptığı açıklamalarda, "Cami"nin müslümanların tek ibadet yeri olduğunu belirtmektedir. (<http://www.hurriyet.com.tr/yargitaydan-cemevi-karari-29834823>, Erişim tarihi: 30.12.2016)

Örnekteki haberde bu birlikteliğin kapsamının genişletilerek Alevilerin de terörizm ile birlikte anıldığı görülmektedir. Bu bakımdan *Ensonhaber* sitesinde farklı tarihlerde yayınlanan pek çok haberde Alevi kimliğinin terörizmle özdeşleştirildiği görülebilir. Aşağıdaki haber başlıkları bu önermeyi destekleyen örneklerden bazılarıdır.

HDP'ye selam gönderen Alevi derneği açıklama yaptı, (14 Kasım 2016);Almanya'daki Alevi mitinginde Öcalan posteri gerginliği,(12 Kasım 2016);İnadına Terör diyen 1100 akademisyene Alevilerden destek bildirisi, (16 Ocak 2016);WSJ'den Türkiye'ye uyarı: Alevilere dikkat edin, (17 Şubat 2015)

2.3.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:

Örnekteki haberde cümle yapılarının kurgulanışının ayrımcı nitelik taşıyan öğelere taşıyıcılık ettiği savunulabilir. Haberde devlet güçleri tarafından gerçekleştirilen operasyonlar pasif cümle yapısı (edilgen) ile aktarılmıştır. Örneğin, “PKK'nın cemevi adıyla cephanelik yaptığı bina bombalandı”, “Terör örgütünün, 'şehitlik' ya da 'cemevi' adı altında eğitim kampı haline getirdiği binalar yerle bir edildi”. Örneklerde de görüldüğü üzere edilgen çatılı fiillerde öznelere belli değildir. Bu şekilde “bombalama ve imha etme” kelimeleri ile bu olayı göstermekle birlikte olayı gerçekleştiren öznelere gizlenmektedir. Haberin ideolojik çerçevesi açısından nefret söylemine meşruluk kazandırmaya çalışan cümlelerde de aktif cümle yapısı tercih edilmiştir. Bu şekilde “olumlu biz” ve “olumsuz onlar” kurgusu desteklenmektedir. “Mezarlara kesinlikle dokunmuyoruz”, “Mezarların etrafındaki yapıları yıkıyoruz”, “Vatandaşımızı tehdit eden yapıları kesinlikle yıkacağız ama mezarlara dokunmadan” cümleleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Nefret söylemi içerikli öğelerin cümle yapısı bakımından çözülmesi adına, haberin spotu da bu konuda verilebilecek somut örneklerden bir tanesidir. Çünkü “Cemevi

adı altında terörist yetiştiriyorlardı” cümlesinin aktif yapıda kurgulanması sebebiyle cümlede özne olarak işaretlenen “Aleviler” suçlayıcı bir tema içerisinde, “terör” ile özdeşleştirilmektedir.

Haberde bölgesel uyum açısından, cümleler arasında güçlü bir nedensel ilişki bulunmaktadır. Örneğin, “PKK terör örgütünün cemevini eğitim kampına çevirmesi” ile “bu binaların yerle bir edilmesi” arasında nedensel bir ilişki kurulmuştur veya son paragrafta bakanın yaptığı açıklamada, “binaların terör örgütü elemanlarının resimleriyle, flamalarıyla süslenmiş olması” ile “vatandaşımızı tehdit eden yapıları kesinlikle yıkacağız” cümleleri arasında da somut bir nedensel ilişki söz konusudur.

Haberdeki ögeler arasında işlevsel bir ilişkinin varlığı da söz konusudur. Haberdeki cümlelerin önemli bir kısmı “imha etme ve bombalama” fiillerini “gerekçelendirici” bir işleve sahiptir. Ayrıca haberdeki fotoğraflarla “gerekçelendirme işlevi” desteklenmektedir. Örneğin bakan tarafından gösterilen resimde, bombalanan yerin bombalanmadan önceki resimlerinde PKK’yı temsil eden sembollerin bulunması, bölgesel uyum açısından “gerekçelendirme işlevini” yerini getirmektedir. Bölgesel uyum açısından referansal ilişkinin bulunduğu da savunulabilir. Aleviler genel olarak, “cemevine ibadethane statüsü kazandırılması” bağlamında ana akım medyada gündeme gelmektedir. Bu sebeple haberde “Alevi” kelimesi hiç kullanılmamasına rağmen, “cemevlerine ibadethane statüsü verilmemesi” ve “cemevlerinin terörist yetiştirmesi” arasında kurulan referansal ilişki devreye girerek, Alevilere yönelik nefret söyleminin üretimine aracılık etmektedir.

Kelime tercihleri açısından haberin en dikkat çeken özelliği “Alevi” kelimesinin hiç kullanılmamış olmasıdır. Haberde Alevilere yönelik nefret söyleminin üretilmesine öncülük eden kelime “cemevi”dir. Bu bakımdan “cemevi” kelimesi haberde dört kere kullanılmıştır. Bunun yanında toplam yedi kere terör/terörist kelimeleri kullanılmıştır. Haberde “Cemevi” ve “terör/terörist” kelimelerinin sık tekrarı sebebiyle “Alevilerin terörizm yanlısı bireyler olduğu” suçlaması ön plana çıkmaktadır.

Retorik açıdan haberin inandırıcılığını artırmak için pek çok öğeye başvurulmuştur. Haberde, açıklamanın İçişleri Bakanı tarafından Anadolu Ajansı aracılığıyla yapılmış olması, haberdeki en güçlü retorik öğedir. Bunun yanında açıklamada anlatılan operasyonların detayının rakamsal verilerle desteklenmesi de haberin inandırıcılığını artırmaktadır. Operasyonlara dair bakanın gösterdiği görseller de operasyonların gerekliliğini kanıtlamak açısından işlevsel bir özelliğe sahiptir.

2.4. Kadınlara Yönelik Nefret Söylemi

Kadınlar Günü yürüyüşünde çirkin pankartlar

Taksim'de düzenlenen Kadınlar Günü yürüyüşünde, terbiye sınırlarını aşan ifadelere yer verilen pankartlar taşındı.



Cumhurbaşkanı [Recep Tayyip Erdoğan](#)'ın eşi [Emine Erdoğan](#)'ın önceki gün 'Harem' ile ilgili yaptığı açıklamalar cımbızlanarak eleştirilmiştir.

TAKSİM'DE KADINLAR GÜNÜ YÜRÜYÜŞÜ

Bu eleştirilerden sonra 8 Mart Dünya [Kadınlar Günü](#) için [Taksim](#)'de düzenlenen yürüyüşte taşınan pankartlar ortaya çıktı.

Taşınan edep yoksunu pankartlarda, "**Erkeğin kalbine giden yola sıçayım**" gibi ifadeler kullanıldı.

İşte o pankartlar:





Haber örneği 4. 10 Mart 2016 tarihinde yayınlanan “Kadınlar Günü Yürüyüşünde Çirkin Pankartlar” başlıklı haber

2.4.1. Makro Yapı Çözümlemesi:

“Kadınlar Günü yürüyüşünde çirkin pankartlar” başlıklı haberde, 8 Mart Dünya Kadınlar gününde Taksim’de düzenlenen gece yürüyüşü ele alınmaktadır. Haber, kadına yönelik nefret söylemi olarak değerlendirilebilecek somut örneklerden bir tanesidir. Haber spotunda, başlıklarda ve resimlerde bütünsel bir biçimde yürüyüşte kadınlar tarafından taşınan bazı pankartlardaki argo ifadeler, “çirkin pankartlar, terbiye sınırını aşan ifadeler ve edep yoksunu” nitelendirmeleri ile haberin temasına taşınmıştır.

Kadınların medyada temsili, kadın araştırmaları açısından önemli bir sorunsal alan olarak kabul edilmektedir. Çünkü ataerkil pratikler, ana akım medyada kadınların temsilini kısıtlı bir çerçeve içine almaktadır. Medyada kadın temsilleri genel olarak üç başlık altında toplanabilir. Birincisi; kadınların anne, ev kadını, eş vd. gibi geleneksel stereotiplerle temsil edildiği rollerdir. Çocuğu, eşi veya ailesi için

fedakârlıkta bulunan, “baş tacı” nitelemesi ile tanımlanan kadınlar bu gruba girmektedir. En ciddi siyasal sorunların bile “şehit annesi” dolayısıyla ele alınması bu kadın stereotipinin en belirgin örneklerden biridir. İkincisi, kadınların erkeklerin bakışlarını tatminine yönelik cinsel bir nesne ve bir haz objesi olarak temsil edildiği stereotiplerdir. Gazetelerin ve televizyonların magazin sayfalarında egemen güzellik kalıpları dâhilinde her kadının güzel olması gerektiğinin anımsatıldığı kadın figürlerinin tamamı bu şekilde görünürleşmektedir. Üçüncü tür stereotiplerde ise kadınlar birer “kurban” olarak medyada temsil edilme şansı bulabilmektedir. Burada genel olarak aldatılan, tecavüze uğrayan bir figür olarak duygu sömürüsü odaklı bir temsil söz konusudur. Bu tarz bir kadın imgesi genel olarak “talihsiz kadın” ifadesi ile haber metinlerinde kendini göstermektedir (Uğur Tanrıöver, 2012: 157). Örnekteki haberde kadınlar normatif erkek kodları tarafından çizilen üç kadın stereotipinin sınırlarının dışında kalmaktadır. Bu sebeple haberdeki kadın aktörler direkt olarak nefret söyleminin hedefi haline gelmiştir. Örneğin, haberin tematik yapısının en önemli unsurunu teşkil eden spotta “Harem’de kadınlara eğitim veriliyordu, bundan bile nefret söylemi çıkaranların eğitimi şekilde görüldüğü gibi” ifadesi ile toplumun ataerkil değer yargılarına itiraz eden pankartları taşıyan kadınlar “eğitimsiz ve terbiye sınırlarının dışında” nitelemesi ile nefret söyleminin hedefi haline gelmişlerdir.

Haberin şematik yapısının en önemli unsurunu teşkil eden ana olayın sunumunda, haberin bağlamı haberin konusundan koparılarak yürüyüşte taşınan iki tane pankarta odaklanılmıştır. Yürüyüş genel tema itibarıyla kadınların yaşadığı sorunlara odaklanan ve kadın haklarını savunan bir etkinlik olmasına karşın, haberde

ana olay, taşınan iki adet pankartın içeriğinden dolayı kadın kimliğini hedef alan bir haber şemasına dönüşmüştür.

Haber spotundaki “Harem’de eğitim veriliyordu, bundan bile nefret söylemi çıkarılanların eğitimi şekilde görüldüğü gibi” cümlesi 9 Mart 2016 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından düzenlenen “Tarihimizde İz Bırakan Valide Sultanlar” programının açılış konuşmasında Emine Erdoğan’ın “harem bir okuldur” sözüne atıf yapmaktadır.⁸⁷ Bu programdan sonra kamuoyu Osmanlı’da haremın işlevi ile uzun süre meşgul edilmiş ve tartışmalar yaşanmıştır. Bu bakımdan haberin şeması, ardaanında yer alan harem tartışmaları etrafında şekillenmektedir. Sonuç olarak haberde suçlayıcı bir retorik ile yürüyüşe katılan kadınlar, genelleyici bir biçimde “edepsiz” ve “terbiyesiz” sıfatlarıyla nitelendirilmektedir.

2.4.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:

Haber metninde kullanılan cümlelerin tamamına yakınında edilgen yapıllı fiiller kullanılmıştır. “Taşındı” ve “kullanıldı” fiilleri ile haber metnindeki öznelar saklanmakta ve bu şekilde cümleler genelleyici bir biçimde kadınları etiketlemektedir. Haberdeki cümlelerin tamamına yakınının birleşik yapıllı olması, göz önünde bulundurulması gereken bir diğler husustur. Çünkü, “Taşınan edep yoksunu pankartlarda” ifadesinde olduğı gibi yan cümlelerdeki nefret söylemi içeren ifadeler ana cümleye eklemlenmiştir.

⁸⁷<http://www.haberturk.com/gundem/haber/1207208-emine-erdogan-tarihimize-iz-birakan-valide-sultanlar-programina-katildi>, (Erişim tarihi:18.01.2017).

Cümleler arasında zayıf bir nedensel ilişkiden söz edilebilir. Cümleler birbirini tamamlamamakta ve tekil olarak kendini göstermektedir. Cümleler arasındaki nedensel ilişkiye paralel bir biçimde işlevsel ilişki de zayıftır. Sadece haberin son cümlesinin diğer cümleleri desteklemek amacıyla “örneklendirici” bir işlevi olduğu söylenebilir. Cümleler arasındaki nedensel ve işlevsel ilişkinin zayıflığı referansal ilişki ile telafi edilmeye çalışılmıştır. “Haremde kadınlara eğitim veriliyordu, bundan bile nefret söylemi çıkaranların eğitimi şekilde görüldüğü gibi cümlesinde görüldüğü üzere, “biz” ve “onlar” ayrımı çerçevesinde, haberdeki cümlelerin tamamı “asıl edepsiz haremî okul olarak görenler değil, bu pankartları taşıyanlardır” önermesini desteklemektedir.

Haberde nefret söylemini oluşturan başlıca unsur pankartlara yapılan vurgudan kaynaklanmaktadır. Pankart kelimesinin başında “edep yoksunu” ve “terbiye sınırlarını aşan ifadeler yer verilen” ifadeleri sıfat olarak kullanılmıştır. Her iki nitelirmede de toplumsal ahlaki normlara atıf yapılmakta ve “eril hegemonyaya itiraz” başlı başına bir ahlaksızlık olarak nitelendirilmektedir. Haberin suçlayıcı anlatım dili açısından dikkat çeken bir diğer sözcük de, yürüyüşte taşınan pankartlar için “ortaya çıktı” kelimesinin kullanılmasıdır. Pankartlar, eylem sırasında topluma açık bir alanda taşınmasına rağmen “ortaya çıktı” ifadesi ile gizlenen bir nesnenin bulunduğu ima edilmektedir.

Retorik olarak haberin inandırıcılığı başlıca iki unsur tarafından desteklenmektedir. Birincisi, taşınan pankartların haber resimlerinin kadrajının merkezinde yer alması; ikincisi “eğitimi şekilde görüldüğü gibi” ifadesi ile görsele somutlaştırıcı bir işlev kazandırılması, haberin inandırıcılığını artıran başlıca unsurlardır.

Eklemek gerekir ki kadınlara yönelik nefret söylemi örnek 4.'deki gibi kadın kimliğini direkt olarak hedef alan ifadelerden ibaret değildir. Kullanılan dilin leksikal özelliklerinden dolayı hakaret ve aşağılama anlamı taşıyan kelimelerin aynı zamanda kadının toplumsal cinsiyet rolüne atıf yapan anlamları da barındırması, kadına yönelik farklı bir nefret söylemi çeşidi olarak tanımlanabilir. Bu bakımdan örnek 5.'teki haber kadınlara yönelik nefret söyleminin daha net anlaşılabilmesi için ilginç bir örnektir. Haberdeki nefret söylemini ilginç kılan husus, Devlet Bahçeli'nin bir terör eylemi sonucu öldürülen iki tane kadın polisi anarken, polisleri öldüren kişileri lanetlemek amacıyla kadın kimliğini temsil eden hakaret sözcükleri kullanmasıdır. Bu nefret söylemi türünün başlıca özelliği, kadın kimliğini araçsal olarak kullanmasıdır.

Bahçeli teröristlere ateş püskürdü: Zenne kılıklı kancıklar

MHP Lideri Devlet Bahçeli, Vezneciler ve Midyat'taki saldırılarda polisterimizi şehit eden teröristlere "Zenne kılıklı kancıklar" dedi.

[Devlet Bahçeli, Vezneciler ve Midyat'taki saldırılarda polisterimizi şehit eden teröristlere "Zenne kılıklı kancıklar" dedi.](#)



Partisinin grup toplantısında konuşan **MHP** Genel Başkanı **Devlet Bahçeli**, **Fransa** Euro 2016'da yaşanan şiddet olayları ile ABD'de ve ülkemizde yaşanan terör olaylarını kınadı.

Vezneciler ve Midyat'taki saldırıda polislerimizi şehit eden hain teröristlere ateş püsküren Bahçeli, şöyle konuştu:

DANTELLİ KEFEN GİTMEDİLER, KEFENSİZ KARA TOPRAĞA GİRDİLER

"6 Haziran 2016'da Vezneciler'de bomba yüklü araç hainler tarafından patlatıldı. Bu alçak saldırıyı TAK isimli cinayet örgütü işledi. Midyat'ta caniler emniyet müdürlüğüne saldırdılar. Dantelli kefen giymediler, kefensiz kara toprağa girdiler.

▶ **Bahçeli teröristlere ateş püskürdü: Zenne kılıklı kancıklar VIDEO**



ZENNE KILIKLI KANCIKLAR

Başlarına eşarpla kapatıp molotof atan fistan giyip kahpelik yapan zenne kılıklı kancıklar karşısında, Türk'ün iffet ve namusunu savundular. Kim erkek, kim mert, kim kalles kim namert dünyaya gösterdiler. Erkek etek giyerse ya korkudan, ya sapıklıktandır. Kadın polislerimiz fitneye meydan okudular. Şerefsizlere ders verdiler, fistanlarını başlarına geçirdiler. Şehitlerimizle övünüyorum.

PKK DOĞMAMIŞ BEBEKLERİN KATİLİDİR

Teröristler buldukları her imkanı değerlendirerek ya bomba atmakta ya da kurşun atmaktadırlar. Hainler bilsinler ki Türk milleti bir ölürse bin dirilir. gteröristler açtıkları fitne çukuruna eninde sonunda gömülecektir. PKK doğmamış bebeklerin katilidir."

Haber Örneği 5. 14 Haziran 2016 tarihinde yayınlanan “Bahçeli teröristlere ateş püskürdü: Zenne kılıklı kancıklar” başlıklı haber

2.4.3. Makro Yapı Çözümlemesi:

Yukarıda sunulan haber, kadına yönelik nefret söylemi içeren haberler kapsamında değerlendirilebilecek iyi bir örnektir. Haberin içeriği, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 14 Haziran 2016 tarihinde, partisinin haftalık olağan grup konuşmasında yaptığı konuşmadan derlenmiştir. Bahçeli, konuşmasına; hafta içerisinde Fransa'da, ABD'de, İstanbul Vezneciler'de ve Mardin Midyat'ta yaşanan terör saldırılarını kınayarak başlamıştır. Haberin şematik kurgusu ise, Mardin Midyat'ta yapılan terör saldırısı ile ilgili ifadelerden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Haberin ardalan bilgisi açısından açıklanması gereken nokta, haber metninde iki kere kullanılan “dantelli kefen” ifadesidir. 17-25 Aralık 2013 tarihlerinde gerçekleştirilen yolsuzluk operasyonları sonrası, dönemin başbakanı Erdoğan Trabzon Havalimanı'na gelmiştir. Partisinin gençlik kolları tarafından kefeni çağrıştıran beyaz çarşaf giyerek karşılanması sonrasında “dantelli kefen” tartışmaları yaşanmıştır. Bu olaydan sonra AK Parti üyeleri, siyasi rakipleri tarafından “dantelli kefen giyenler” şeklinde itham edilmiştir.⁸⁸ Haberde Bahçeli, saldırılarda hayatını kaybeden askerlerin ödediği bedeli vurgulamak için “dantelli kefen giymediler, kefensiz kara toprağa girdiler” ifadesini kullanmıştır.⁸⁹

Haberde ana olayın sunumunda, Bahçeli'nin terör saldırılarına yönelik öfkeli anlatım dili açıkça görülmektedir. Haberin öfkeli anlatım dilinde, toplumsal dil pratikleri içerisine yerleşen hegemonik erkeklik⁹⁰ kodlarından yoğun bir şekilde

⁸⁸<http://www.gercekgundem.com/guncel/196686/akp-ve-mhp-arasinda-dantelli-kefen-davasi>, (Erişim tarihi:31.12.2016)

⁸⁹ İslam inancına göre savaşta şehit olan bir askerin gömülme işlemi diğer cenazelerden farklı olarak yürütülmektedir. Şehit cenazesine kefen giydirilmemekte ve yıkanmadan savaşta giydiği elbise ile defnedilmektedir.

⁹⁰ Hegemonik erkeklik, kamusal uzlaşmaya dayanan, kadınların ve sözü edilen erkek tanımının dışında kalan erkeklerin tabii kılınmasını sağlayan, saldırganlık, şiddet gibi sosyal ilişki biçimlerini de kullanarak sözün, eylemin ve iktidarın sahibini tanımlayan heteroseksüel bir kurgu, kültürel bir

yararlanılmıştır. Seslenilen kesime karşı öfkeli anlatım dilinin yoğunluğunu artırmak için, sırasıyla “fistan giyenler, zenne kılıklılar, kahpelik yapanlar, kancıklar” ifadeleri kullanılmıştır. Eklemek gerekir ki, haber konusu itibariyle kadınları hedef almamakla birlikte, yapılan saldırıları lanetlemek için kullanılan dilsel pratiklerde “kadın kimliğine karşı geliştirilen nefret söylemi” araçsallaştırılmaktadır. Bu sebeple haberde kadına yönelik nefret söyleminin “teröre tepki gösterme” bağlamında üretildiği söylenebilir.⁹¹

Haberin tematik kurgusunda hegemonik erkeklik kodlarını temsil eden söylemsel pratikler, tematik kurgunun en üstünde yer alan spot başlığa yerleştirilmiştir. Haber metni içerisinde geçen “Başlarını eşarpla kapatıp molotof atan fistan giyip kahpelik yapan zenne kılıklı kancıklar karşısında, Türk’ün iffet ve namusunu savundular” cümlesi “bilgi eksiltimi” yapılarak “fistan giyip kahpelik yapan zenne kılıklı kancıklara karşı, Türk’ün namusunu korudu şehitlerimiz” şeklinde haberin spotuna taşınmıştır. Spotta kadına yönelik nefret söylemi içeren kelimelerin kalın puntolarla ve kırmızı ile yazılmış olması bu kelimelere vurgu yapıldığı anlamına gelir. İkinci spot başlıkta, “Türk’ün namusunu korudu şehitlerimiz” cümlesi kullanılmıştır. Burada, şehitleri onurlandırmak ve verilen değeri ifade etmek için “namusunu korudu” ifadesi tercih edilmiştir. Bu şekilde Türklük kavramı yüceltilirken, Türklüğün onuru “korunmuş bir namus” ile özdeşleştirilmektedir. Namus kavramı, erkek egemen toplum yapısı tarafından kadınlar üzerinde baskı kurmak için kullanılan bir olgu olması sebebiyle haberin

ifadedir. Ataerkil toplumsal ilişkilerin sürdürülmesinde başat bir rol üstlenen hegemonik erkeklik, sadece erkekliği değil kadınlığı da kuşatabilen bir söylemdir (Seden Meral, 2011: 305).

⁹¹*Ensonhaber* sitesinde teröre tepki temalı haberlerin cinsiyetçi bir bağlamda işlenmesi sık gözlenen bir durumdur. Aşağıda farklı tarihlerde yayınlanan haberlerin başlıkları bu duruma somut bir örnek teşkil etmektedir. Bkz.Etekli teröristler tarz değiştirdi,(3 Temmuz 2016);Silopi’de 4 etekli terörist yakalandı,(14 Ocak 2016);Diyarbakır’da PKK’dan etekli eylem, (13 Nisan 2014)

kadınlara karşı ayrımcı temasını da desteklemektedir. Bu açıdan spottaki iki cümleden ilki, hakaret amaçlı kelimelerden oluşmakta iken ikinci cümle onore etmek için kullanılan kelimelerden oluşmasına rağmen ikisinin de ortak yönü toplumdaki erkek egemen söylemsel kodları referans almasıdır. Ana başlıkta da Bahçeli'nin konuşmasını ifade etmek için “Bahçeli teröristlere ateş püskürdü: Zenne kılıklı kancıklar” cümlesi tercih edilmiştir. Cümlede “ateş püskürmek” deyiimi ile kadınlara yönelik aşağılama amaçlı kullanılan kelimelerin öfkeli bir vurgulama ile söylendiği anlamı katılmaktadır. Alt başlıklarda “Dantelli kefen giymediler, kefensiz kara toprağa girdiler, zenne kılıklı kancıklar” cümleleri ile haberin “teröristler kadın gibi korkaktır ve arkadan vurur” önermesi ile özetlenebilecek temasını desteklemektedir.

2.4.4. Mikro Yapı Çözümlemesi:

Sentaktik açıdan, haberdeki tüm cümlelerin aktif olarak kurgulandığı görülmektedir. Haberin tehditkâr ve öfkeli retoriği sebebiyle, haber kısa ve basit bir şekilde kurgulanmış, kolay anlaşılabilir cümlelerden oluşmaktadır. Haberdeki nefret söylemi içeriği sentaktik yapıdan çok, haber metnindeki kelime tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Haberde geçen zenne⁹² kılıklı, kahpe⁹³ ve kancık⁹⁴ kelimeleri çok anlamlı sözcüklerdir. Taşıdıkları anlam itibariyle hem hakaret ve aşağılama anlamı taşımakta hem de kadınların toplumsal cinsiyet rollerine işaret edecek anlamlar barındırmaktadır. Bu durum, ataerkil yapı içerisinde adil biçimde

⁹²Kadın, orta oyununda veya Karagöz'de kadın rolüne çıkan erkek oyuncu.

(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5867a0624cd256.36519143, Erişim tarihi:31.12.2016)

⁹³ Orospu, ahlaksız kadın, döneke,

(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58679fdb7369b7.69348130 Erişim, tarihi: 31.12.2016)

⁹⁴ Hayvanlarda dişi, döneke, güvenilmez

(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5867a05ab2d540.99643930, Erişim tarihi: 31.12.2016)

bölümlenmemiş toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarının dilsel ve toplumsal kurgulanış biçiminden kaynaklanmaktadır (Bal, 2014: 66). Bu açıdan haberin dördüncü paragrafında yer alan “Kim erkek, kim mert; kim kalles, kim namert dünyaya gösterdiler” cümlesinde kadın ve erkek arasında ikili karşıtlık şeklinde kurulan anlamlandırma biçimi, haberdeki leksikal yapının toplumsal cinsiyet rollerine yansımaya bir örnek olarak verilebilir. Cümlede erkek kelimesi, mert kelimesi ile aynı dizi içerisinde kullanılarak erkekliğe ait toplumsal kalıpyargılar yeniden üretilmiştir.

Haberdeki sözcük tercihlerinin, kadınlara yönelik nefret söylemine ne şekilde aracılık ettiğini daha net çözümleyebilmek için militarizm ve erkeklik arasındaki ilişkinin de incelenmesi gerekmektedir. Çünkü toplumsal cinsiyet rol modellerini ve kalıpyargılarını içeren en tipik durumlardan biri militarizmdir. Güvenliği sağlamanın askerlik adı altında bir tür “erkeklik ispatı” haline dönüşmesi sebebiyle hegemonik erkeklik değerleri kolaylıkla topluma militarist bir dille benimsetilebilmektedir (Sancar, 2009: 154). Bu durum haber dilinde sözcüklere yüklenen anlamlara yansımaktadır. Haberin epik söyleminden destek alarak kullanılan “mertlik” ve “meydan okuma” kelimeleri erkeklikle özdeşleştirilmekte iken, terör örgütünün savaş etiğine aykırı uygulamaları “kahpelik” ve “kancıklık” kelimeleri ile ifade edilmiştir.

Haberin içeriğinin, topluluğa karşı yapılan bir siyasal bir konuşmadan alınması sebebiyle cümleler arasındaki nedensel ilişki zayıftır. Haberin konusu ile ilgili art arda gelen cümleler anlamsal olarak birbirlerinden kopuktur. Haberin bölgesel uyumu açısından cümleler arasında işlevsel ve nedensel kopukluk, referansal ilişkinin güçlendirilmesi ile telafi edilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple haberde kadınlara yönelik nefret söyleminin üretimi açısından güçlü bir referansal

ilişkiden söz etmek mümkündür. Örneğin, kadın ve erkek ikili karşıtlığı içerisinde, erkeklik ile mertlik; kadınlık ile kahpelik arasında referansal bir ilişki söz konusudur.

Haberde kadınlara yönelik nefret söyleminin vurgusunu artıran öğelerden biri de retorik unsurlardır. Bu noktada, haberin ayrımcı retoriğini güçlendiren iki unsurdan bahsedilebilir. Birincisi, haberin spotundaki fotoğrafta Bahçeli'nin kızgın yüz ifadesi ve meydan okumayı çağrıştıran vücut dili; ikincisi, Bahçeli'nin konuşma videosudur.⁹⁵ Videonun ses ve görüntüyü aktarma özelliği sayesinde haberin metninde aktarılan eril dilin, Bahçeli'nin vücut dili ve ses tonu ile de bütünleşik bir unsur olduğu görülebilir. Konuşma davranışı, kelime ve cümlelerin telaffuzunda gösterilen gayretten oluşmaktadır ve bu davranış da performansa dayalı bir edim olarak tanımlanabilir. Konuşma ediminin tanımını biraz daha genişletip, buna konuşmacının sesi ve toplumsal cinsiyeti de dâhil edildiğinde, sadece ne söylendiği değil, aynı zamanda nasıl ve kimin söylediği de önem taşımaktadır (Austin'den akt. Özlem Ataman, 2016: 252).

⁹⁵ Videonun deşifresi şu şekildedir: “Mardin Midyat'ta sahneye çıkan bölücü caniler. Bomba yüklü bir araçla emniyet müdürlüğüne saldırdılar. Bu saldırıda karnında bebeğini taşıyan polis memuruz Nefise Özsoy şehit etmişler. Yine aynı terör vahşeti sırasında 3 kardeşimiz hayatını kaybederken 50 kardeşimiz yaralandı. Özellikle belirtmek istiyorum ki şehit olan polisimiz Edirneli Nefise ve Kastamonulu Şerife hiç aklımızdan çıkarmayacağımız bir kahramanlık destanı hediye ettiler. Bu iki Türk kadını cesaretin, dirayetin, görev şuurunun, vatan sevdasının, sadece cinsiyet olmadığını yürekle olacağını ispatladılar. Dantelli kefen giymediler, kefensiz kara toprağa girdiler. Başlarına eşarpla kapatıp molotof atan fistan giyip kahpelik yapan zenne kılıklı kancıklar karşısında, Türk'ün iffet ve namusunu savundular. Kim erkek, kim mert, kim kalles kim namert dünyaya gösterdiler. Erkek etek giyerse ya korkudan, ya sapıklıktandır. Kadın polislerimiz fitneye meydan okudular. Şerefsizlere ders verdiler, fistanlarını başlarına geçirdiler. Şehitlerimizle övünüyorum. Hepsine rabbimden rahmet diliyorum.”

2.5. Engellilere Ve Çeşitli Hastalıklara Yönelik Nefret Söylemi:

2 hayat kadını AIDS'li çıktı: 200'e yakın erkek tehlikede

Kuşadası'nda 3 ayda 200'e yakın erkekle birlikte olduğu ortaya çıkan yabancı uyruklu 2 hayat kadının AIDS olduğu tespit edildi.



Aydın'da, Kuşadası Emniyet Müdürlüğü ekiplerinin Kuşadası genelinde fuhuşa teşvik, aracılık ve yer temini suçlarına karıştıkları tespit edilen şahıslara yönelik gerçekleştirdiği eş zamanlığı operasyonlarda 16 kişi gözaltına alındı. Daha sonra Fuhuşa teşvik, aracılık ve yer temini suçlarından hakim karşısına çıkan 16 zanlı, tutuklanarak cezaevine konuldu.

40 HAYAT KADINI YAKALANDI

Operasyonlar sırasında ayrıca 6'sı Türk, 34'ü yabancı uyruklu toplam 40 hayat kadını da yakalandı. 2 kadında AIDS, 3 kadında sarılık, 4 kadında frengi çıktı

Suçüstü yakalanan hayat kadınlarının yapılan sağlık kontrollerinde iki yabancı uyruklu kadında Hepatit B, bir yabancı uyruklu kadında Hepatit C, 4 yabancı uyruklu kadında frengi ve 2 yabancı uyruklu hayat kadınında ise HIV virüsü (AIDS) olduğu tespit edildi.

■ Serbest Biçimli Ekran Alıntısı

YABANCI UYRUKLULARIN BİR KISMI SINIR DIŞI EDİLECEK

Hastalık taşıyan yabancı uyruklu kadınlar Kuşadası Sağlık Grup Başkanlığı tarafından kontrol altına alınırken, diğer yabancı uyruklu kadınlar ise sınır dışı edilmek üzere Aydın Göç İdaresi İl Müdürlüğü'ne teslim edildi.

Bu arada, AIDS olduğu tespit edilen 2 hayat kadınının 3 ayda 200'e yakın erkekle birlikte olduğu ortaya çıktı.

Haber Örneği 6. 13 Kasım 2016 tarihinde yayınlanan “2 hayat kadını AIDS'li çıktı: 200'e yakın erkek tehlikede” başlıklı haber

2.5.1. Makro Yapı Çözümlemesi:

“2 hayat kadını AIDS’li çıktı: 200’e yakın erkek tehlikede” başlığı ile yayınlanan haberin konusu, Aydın Kuşadası’nda polisin fuhuşa teşvik, aracılık ve yer temini suçlarına karıştıkları tespit edilen şahıslara yönelik gerçekleştirdiği geniş çaplı operasyon sonrasında gözaltına alınanlar arasındaki yabancı uyruklu iki seks işçisinde doktor muayeneleri sonrasında HIV virüsü tespit edilmesidir.

Tematik anlam itibariyle haberde “HIV taşıyıcılığının seks işçiliği sebebiyle yayıldığı, bu sebeple HIV taşıyıcılığının ahlaki bir sorun olduğu” anlamı ön plana çıkmaktadır. Giriş cümlesinde ve son alt başlıkta yakalanan kişilerin yabancı uyruklu olduklarının belirtilmesi sebebiyle haberin alt teması, yabancı kadınların fuhuş sektöründe çalışarak Türk erkeklerine hastalık bulaştırdıklarına dair ırkçı bir anlamda içermektedir (Doğanay ve Köker, 2009: 127). Haberde konu ile ilgili farklı detaylar olmasına rağmen haberin teması, tüm HIV taşıyıcılarını seks işçiliği ile özdeşleştirerek HIV taşıyıcılarının ahlaksal zafiyetleri sebebiyle bu hastalığa yakalandıklarına dair önermeyi başlıklar vasıtasıyla ön plana çıkarmaktadır. Haber temasının öğeleri arasında haberde kullanılan fotoğraf, dikkat çeken bir diğer unsurdur. Fotoğraf, operasyon kapsamında bir polis köpeği ile yapılan ev aramasında çekilmiştir. Bu yönüyle fotoğraf HIV taşıyıcılarını kriminalize etmekte ve uzak durulması gereken kişiler olarak etiketlemektedir.

HIV taşıyıcılarının suçlu olarak etiketlenmelerinin arkasında HIV’in bulaşma yolları ile ilgili toplumdaki mevcut ön yargıların önemli bir payı vardır. Damar-içi uyuşturucu madde kullanımı gibi davranışların, HIV virüsünün bulaşmasının en önemli sebeplerinden biri olduğuna dair bir ön yargı mevcuttur (Duyan’dan akt.

Yeğen, 2014: 325). Haberin tematik yapısı içerisine yerleştirilen bir diğer ayrımcı alt tema da, toplumun cinselliğe dair ahlaki normlarından beslenmektedir. “2 hayat kadını AIDS’li çıktı: 200’e yakın erkek tehlikede” başlığı habere konu olan erkekleri uyarıcı (hatta onlar için kaygılı) bir söyleme sahipken, HIV taşıyıcılarını “potansiyel tehlike” olarak etiketlemektedir.

Haberin makro yapısının daha net çözümlenebilmesi için haberin ana temasını oluşturan AIDS hastalığı ile ilgili genel bir değerlendirme yapmak gereklidir. AIDS, HIV virüsü sebebiyle oluşan, Türkçe’de "Edinsel Bağışıklık Yetmezliği Sendromu" olarak adlandırılan bir hastalıklar bütünüdür. Modern tıp tarafından AIDS hastalığına henüz kesin bir tedavi geliştirilememiştir. AIDS/HIV’in medyada görünürlük kazanması, genel olarak hastalığın tedavisi ile ilgili geliştirilen ilaçlara/terapi yöntemlerine ve “hastalığın bulaşması” ile ilgili haberler yoluyla gerçekleşmektedir.⁹⁶ AIDS’in cinsel ilişki ve kan nakli ile bulaşabilmesi sebebiyle toplumda AIDS hastaları ile ilgili pek çok ön yargı mevcuttur. AIDS hastaları, kendilerine yönelik önyargılı tutumlar sebebiyle toplumdan izole edilmektedir. AIDS hastalığının medyada fuhuş ve uyuşturucu gibi suçlarla birlikte anılması sebebiyle AIDS hastaları nefret söylemine maruz kalabilmektedir. Örnekteki haberde de “AIDS hastaları” kriminal bir bağlamda nefret söylemine maruz kalmaktadır. Başka bir deyişle, HIV taşıyıcıları para karşılığı seks yapan kişiler olarak etiketlenmektedir. Bunun yanında, haber metninde ifade edilmese de, “ima yoluyla” AIDS hastalarının para karşılığı seks yöntemiyle hastalığın bilinçli olarak başkalarına bulaştırılmasını amaçlayan kişiler olduğu anlamı katılmıştır.

⁹⁶<http://pozitifyasam.org/tr/hiv-ve-aids-nedir.html>, (Erişim tarihi: 01.01.2017).

Haberin nefret söylemi içerikli temasına paralel bir biçimde haberin anlatım dilinde “uyarıcı” bir tutum dikkat çekmektedir. Haberin uyarıcı teması sebebiyle kendi içinde bir “tehdit” tanımı da barındırmaktadır. Çünkü, AIDS hastaları “uzak durulması gereken” ve “toplumdan izole edilmesi gereken” bir “tehlike” olarak işaretlenmişlerdir. Haberin şeması açısından, HIV taşıyıcılarına yönelik üretilen nefret söyleminin çözümlenebilmesi için haberin kaynağı da önemli bir öğedir. Haberin konusunun adli bir vaka olması sebebiyle haberdeki bilgiler de emniyet ve adliye birimlerinden elde edilmiştir. Habere konu olan kişilerin ağzından hiçbir bilgiye yer verilmemiştir. Bu sebeple haberin şemasında devlet birimlerinin söylemsel hâkimiyeti söz konusudur.

2.5.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:

Haber metnindeki cümlelerin tamamı pasif yapıdadır. Haberde, seks işçilerinin ve diğer gözaltına altına alınan kişilere yapılan adli, polisiye tıbbi uygulama ve operasyonları yapan kişiler belirsizleşmektedir. Bu açıdan, “gözaltına alındı”, “tespit edildi” ve “teslim edildi” ifadeleri ön plana çıkmaktadır. Haberin, ikincil tanımlayıcılardan edinilen bilgilere dayanması sebebiyle birleşik cümleler çoğunluktadır. Örneğin, “Kuşadası Emniyet Müdürlüğü ekiplerinin Kuşadası genelinde fuhuşa teşvik, aracılık ve yer temini suçlarına karıştıkları tespit edilen şahıslara yönelik gerçekleştirdiği eş zamanlı operasyonlarda 16 kişi gözaltına alındı”.

Haberde bölgesel uyum açısından, cümleler arasında güçlü bir nedensel ilişki söz konusudur. Haberin başlığından itibaren “seks işçilerinde AIDS hastalığının görülmesi”; “gözaltına alınma” ve “sınır dışı edilme” uygulamalarının somut gerekçeleri olarak tanımlanabilir.

Haberin birinci paragrafında, olayın özeti aktarılmakta ve genel bilgiler verilmektedir. Birinci paragrafı takip eden cümlelerde ise birinci paragrafta aktarılan bilgilerin detayları aktarılmaktadır. Adli ve polisiye işlemlerle ilgili yaşanan süreç ve bu sürece dair veriler, birinci paragrafta aktarılan verileri “detaylandırıcı” bir işleve sahiptir. Bu bakımdan cümleler arasındaki işlevsel bir ilişkiden söz edilebilir.

Referansal ilişki açısından bakıldığında haberde düz anlamı ile ifade edilmese de AIDS hastalarının uzak durulması gereken bir tehlike olduğu iması söz konusudur. “İki tane seks işçisinin HIV virüsünü, 200’e yakın erkeğe bulaştırabilmiş olması ihtimali” ile “AIDS hastalarının toplumdan soyutlanması gereken hastalıklı ve ahlaksız bireyler olduğu”na dair önerme arasında referansal bir ilişkiden söz edilebilir.

Haberdeki sözcük seçimleri ile ilgili bir değerlendirme yapmadan önce, haberde AIDS hastalarına yönelik nefret söyleminin yabancı kadınlara ve genel olarak kadın kimliğine karşı ayrımcı bir söylem barındırdığı da belirtilmelidir.⁹⁷ Kelimelere yüklenen anlamlar açısından AIDS nefret söyleminin en çok ön plana çıktığı kelimedir. Düz anlam itibarıyla AIDS kelimesi bir hastalığı tanımlamasına rağmen haber dilinde bir suç bulgusunu çağrıştıracak şekilde anlamlandırılmıştır. “AIDS teşhisi kondu” yerine “AIDS’li çıktı” veya “AIDS’li olduğu tespit edildi” şeklinde ifadeler, bu hastalığı taşıyanları bir hasta olarak değil de bir suçlu olarak işaretlemektedir.⁹⁸ Leksikal açıdan dikkat çeken bir diğer detay, kadın ve erkek

⁹⁷Yeşim Kaptan'ın (2016) *"Marking differences, consuming identities: Race, sexuality, disease and 'global Turkishness' in the United Condoms of Benetton campaign"* başlıklı makalesinde, Benetton'un 2000 yılında yayınlanan, AIDS hastalığına karşı uyarı temalı prezervatif reklamlarında Afrika kökenli kadın aktörlerin kullanımı çerçevesinde; cinsiyetçiliğe, ırkçılığa ve hastalıklara karşı önyargıların birbirleri ile eklemli niteliği incelenmiştir.

⁹⁸ AIDS’li kelimesi, tarihte de benzer bir biçimde ayrımcı bir söylem ile birlikte kullanılan “veremli” ve “cüz zamalı” kelimeleri ile paralellik arz etmektedir. Yaşanan dönemin şartları gereği bulaşıcı

toplumsal cinsiyet rollerinin, “fuhuş” kelimesi ile ilişkileri bakımından ayrımcı bir söylemle kurgulanmış olmasıdır. Toplumun normatif değerleri tarafından bir suç olarak kabul edilen “fuhuş” eylemi, kadın ve erkeğin birlikte rol aldığı bir olgudur. Bu bakımdan haberde erkeğin toplumsal cinsiyetini önceleyen bir kelime tercihi söz konusudur. Örneğin, “fuhuşa teşvik, aracılık ve yer temini” kelimeleri formel bir nitelik taşımaktadır ve “fuhuş suçu”nda erkeğin rolünü gizlemektedir. Eklemek gerekir ki, habere konu olan erkek aktörler “zanlı”(şüpheli) olarak nitelenmeleri sebebiyle direkt suçlanmazken, kadın aktörler “hayat kadını” nitelemesi ile direkt suçlanmaktadır. Bu bakımdan, haberde “hayat kadını” kelimesi toplamda yedi kere kullanılmıştır. Leksikal açıdan dikkat çeken bir diğer nokta, hayat kadını ve kadın kelimelerinin sekiz kere “yabancı uyruklu” ifadesi ile birlikte kullanılmış olmasıdır. Bu sıfatlandırma sebebiyle, yurtdışından Türkiye’ye gelen yabancı uyruklu kadınlar “fuhuş” için veya HIV virüsü yaymak için gelen kişiler olarak etiketlenmektedir (Doğanay ve Köker, 2009: 84).

Mikro yapının bir diğer ögesi olarak, haberin retorik yönünün zayıf olduğu söylenebilir. Haberin inandırıcılığı açısından haberde kullanılan fotoğraf haberin konusunu somut olarak yansıtmamaktadır. Çünkü haberde bahsedilen kişilerden hiçbiri görselde yer almamaktadır. Bunun yanında haber metni belirsiz ifadeler içermektedir. Örneğin, “200’e yakın erkek” ve “bir kısmı sınır dışı edilecek” ifadeleri nesnel veriler sunmamaktadır.

hastalıkların niteliği değişse de, toplumsal anlamda bazı hastalıklara sahip kişilere karşı dışlayıcı pratiklerin kendini yeniden ürettiği ve zayıf olanı her daim ötekileştirdiği sonucu çıkartılabilir.

2.6. Yabancılarla Ve Göçmenlere Karşı Nefret Söylemi



Tacizci Suriyeliye uçan tekme meydan dayası

Mersin'de Suriyeli bir şahıs önünde yürüyen E.A.'ya elle taciz etti. Olayı gören bir genç ise uçan tekme atarak tacizciyi yere serdi.

Tacizci Suriyeliye uçan tekme meydan dayası

Mersin'de Suriyeli bir şahıs önünde yürüyen E.A.'ya elle taciz etti. Olayı gören bir genç ise uçan tekme atarak tacizciyi yere serdi.

Yaklaşık 10:49

Yaklaşık 10:49



Ülkesinde yaşanan iç savaştan kaçarak Mersin'e gelen Suriye uyruklu 29 yaşındaki Omar Monda, iddiaya göre yolda yürüyen 25 yaşındaki E.A. isimli kadına elle sarkıntılıkta bulundu. Olayı fark eden 2 genç tarafından dövülen Monda'yı, kimliği belirlenemeyen bir genç de uçarak tekme atıp yere serdi.

KADIN ÇIĞLIK ATINCA UÇAN TEKME GECİKMEDİ

Olay, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nda meydana geldi. Mersin'de yaşayan [Suriyeli](#) Omar Monda, önünde yürüyen E.A.'ya elle sarkıntılıkta bulundu. Genç kadının çığlık atması üzerine çevrede bulunan iki genç, yakaladıkları tacizciyi dövdü. Yere düştükten sonra bir esnaf tarafından su içirilen ve sonra ayağa güçlkle kalkabilen tacizci Monda'yı bu kez, kimliği belirlenemeyen bir genç uçarak tekme atıp yere serdi.

TACİZCİ TUTUKLANDI

Uçan tekmeli saldırı anı çevrede bulunan bir kişi tarafından cep telefonu ile kaydedilirken, olay yerine çağrılan polis ekibi tarafından gözaltına alınan Monda, genç kadının şikayetçi olmasının ardından çıkarıldığı mahkemeye tutuklandı.

MERSİN'DEKİ SURİYELİ SAYISI 167 BİNE ULAŞTI

Öte yandan yaşanan iç savaştan kaçarak Mersin'e gelen Suriyelilerin sayısının resmi rakamlara göre 167 bin olarak açıklandı. Gayri resmi rakamlara göre ise kentteki Suriyeli sayısının 300 bini aştığı ifade ediliyor. Kentin belli bölgelerinde ise yaşayan Suriyelilerin evlerinin ve işyerlerinin bulunduğu yerler, Şam sokaklarını andırıyor.

▶ TACİZCİ SURİYELİYE UÇAN TEKME -VİDEO



Haber Örneği 7. 3 Kasım 2016 tarihinde yayınlanan “Tacizci Suriyeliye uçan tekmeli meydan dayacağı” başlıklı haber

2.6.1. Makro Yapı Çözümlemesi:

“Tacizci Suriyeliye uçan tekmeli meydan dayaağı” başlıklı haber, Suriyelileri hedef göstermesi sebebiyle “yabancılar ve göçmenlere yönelik nefret söylemi” başlığı altında incelenmiştir. Haberin konusu, Omar Monda isimli şahsın Mersin’de bir kadını taciz ettikten sonra gelişen şiddet olayını kapsamaktadır. Haberdeki tüm başlıklar, fotoğraflar ve video bir bütünlük ve tutarlılık içerisinde taciz olayından çok, failin bir Suriyeli olmasını temalaştırmaktadır. Haberin temasında dikkat çeken bir diğerk nokta da, haberde Suriyelilere karşı uygulanabilecek fiziksel şiddetin haberde geçen taciz olgusundan yararlanılarak meşru gösterilmesi hatta teşvik edilmesidir. Bu bakımdan başlıklarda kullanılan “uçan tekmeli meydan dayaağı” ve “yere serdi” kelimeleri haberdeki kişinin Suriyeli kimliği bağlamında göçmenlere uygulanan şiddeti genelleştirme yaparak desteklemektedir. En son paragrafın alt başlığında kullanılan “Mersin'deki Suriyeli Sayısı 167 Bine Ulaştı” cümlesi de haberin konusundan bağımsız olarak haberdeki tacizcinin Suriyeli kimliğine işaret edecek şekilde Suriye’den iç savaş sonrasında Mersin’e gelen Suriyeli mültecileri yaşanan taciz vakası ile ilişkilendirmektedir. Bu açıdan haberin tematik kurgusu *Ensonhaber* sitesinde yayınlanan “taciz konulu” diğerk haberlerden farklılık göstermektedir. Aşağıdaki örnek başlıklar, “cinsel taciz” konulu haberlerde olayın failinin yabancı veya göçmen olmaması durumunda haberin başlıklarının formel bir dille temalaştırıldığını göstermektedir.

İstanbul'da metrobüste ikinci tekmeli saldırı (14 Aralık 2016); Muğla'da kız kardeşini 8 yıl taciz eden şahıs tutuklandı(08.12.2016); Facebook'tan cinsel tacize 7 yıl 4 ay hapis (07 Aralık 2016); Cinsel taciz en çok toplu taşıma araçlarında yaşıyor (30 Kasım 2016); Adana'da şok cihazlı tacizci tutuklandı(24 Ekim 2016)

Haberdeki ırkçı temanın daha net çözümlenebilmesi için haberin ardaalanının ve bağlamının da, bir takım bulgular çerçevesinde değerdendirilmesi gerekmektedir. Suriye iç savaşı 2011 yılında başlamış ve yaşanan çatışmalar sebebiyle kitlesel göçlere sebep olmuştur. Türkiye'nin Suriye ile sınır komşusu olması sebebiyle 2 milyondan fazla göçmen Türkiye'ye gelmiş ve Türkiye genelindeki kentlerde ikamet etmeye başlamışlardır. Bu durum, Türkiye'nin genel olarak demografik yapısında ve sosyal dokusunda büyük değişimlere sebep olmuştur. 2011 yılından itibaren “Suriyeli göçmenler” Türk medyasında görünürleşmeye başlamıştır. Genel olarak ana akım Türk medyasında Suriyeli göçmenler; kadınlar, eğitim, sağlık, mülteci sayısındaki artış, kentsel kirlenme, barınma koşulları, ekonomi, yardımlar-destekler, Türkiye'nin sınır politikası, mültecilere yönelik ayrımcılık, linç, Suriyelilere yönelik şiddet, istihdam, suç/şiddet ve insan kaçakçılığı bağlamında haberlere konu olmuşlardır (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016: 151). Örnekte incelenen haberde de “suç ve şiddet” bağlamında Suriyeli ifadesi kullanılmaktadır. Haberde ana olayın sunumu da, haberin bağlamına paralel bir biçimde tacizci tarafından işlenen bir suçu tüm Suriyeli göçmenlerle ilişkilendirmektedir. “Suriyelilerin toplumun huzurunu bozmamaları için bazen fiziksel şiddet uygulamak gerekir” önermesini doğrulayacak şekilde, ana olayın sunuluş şekli Suriyelileri ötekileştirmektedir.

Haberde ana olayın sunumunun daha net anlaşılabilmesi için haberdeki aktörlerin toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki farklılığının da incelenmesi gerekir. Haberın görsellerinde, metninde ve videosunda tacizciyi döven kişilerin toplumsal cinsiyet rolleri “delikanlılık imgesi” çerçevesinde

inşa edilmiştir. Haberdeki delikanlılık temsili bağlamında kurgulanan erkeklik ifadeleri “gerektiğinde kavga etmek”, “mahallenin namusunu korumak” gibi belirli davranış örüntülerine gönderme yapar (Erol Işık, 2012: 131). “Biz” ve “onlar” ayrımı çerçevesinde, “dayak yiyen tacizci Suriyeli imgesi”, “onlar”ı temsil ederken; “mahallenin namusunu Suriyeli tacizciye karşı koruyan Türk delikanlısı” imgesi de “biz”i temsil etmektedir. Tacize uğrayan kadın, yaşanan olayda asıl aktör olmasına rağmen ana olayın sunumunda “Suriyelilere karşı korunması gereken bir nesne” şeklinde yer almaktadır. Bu bakımdan haberin ırkçı şemasının, cinsiyetçi ayrımcılık pratikleri tarafından da desteklendiği söylenebilir.

2.6.2. Mikro Yapı Çözümlemesi:

Cümlelerin tamamına yakını özneleri belli olan aktif yapılı cümlelerdir. Haberin dilinde “dayak atma” eylemine yüklenen savunma temalı toplumsal misyon sebebiyle dayacağı atan kişiler de cümle yapılarında özne olarak yerini almıştır. Haberin öyküsel bir dille yazılmış olması sebebiyle cümlelerin kurgusal yapısı uzun ve birleşik cümlelerden oluşmaktadır. “Ülkesinde yaşanan iç savaştan kaçarak Mersin'e gelen Suriye uyruklu 29 yaşındaki Omar Monda, iddiaya göre yolda yürüyen 25 yaşındaki E.A. isimli kadına elle sarkıntılıktaki bulundu” cümlesinde tacizcinin kökeni ve Türkiye'ye geliş sebebi ile ilgili bilgiler verilerek cümle yapısının basitten birleşige dönüşmüş olması bu duruma verilebilecek örneklerden biridir. Haberin öyküleyici bir anlatım dili ile hazırlanmış olması sebebiyle birinci ağızdan aktarılması, mikro yapının çözümlenmesi bakımından önemli bir

noktadır. Haberin metni olayın canlı şahidinin dilinden yazılmış gibidir ve fiil kiplerinin tamamına yakını –di’li geçmiş zamanda kullanılmıştır. Bu sebeple cümleler arasında güçlü bir nedensellik bağı bulunmaktadır. Ardışık olarak meydana gelen olayları aktaran bir anlatım şekli sebebiyle cümlelerin işlevsel olarak birbirinden kopukluğu dikkat çekmektedir. Çünkü her cümle tek başına farklı bir eylemi anlatmaktadır. Haberde cümleler arası referansal ilişkiler de, Suriyelilere yönelik ırkçı bir söylem üretmektedir. Son paragrafta “Mersin’de artan Suriyeli nüfusu”na yapılan vurgu ile “E.A. isimli kadının bir Suriyeli tarafından taciz edilmesi” referansal ilişki bakımından birbirine bağlıdır. Referansal ilişki bakımından son paragraftaki, “Kentin belli bölgelerinde yaşayan Suriyelilerin evlerinin ve işyerlerinin bulunduğu yerler, Şam sokaklarını andırıyor” cümlesi, yaşanan taciz olayını Mersin’de artan Suriyeli nüfusu sebebiyle yaşanan toplumsal yozlaşmadan kaynaklandığını ima etmektedir.

Haberin mikro yapısında; sözcük tercihleri, nefret söyleminin üretildiği başlıca alanlardan biridir. Bu açıdan, tacizciyi nitelemek için kullanılan “Suriyeli” kelimesi toplam dokuz kere yinelenmiştir. Bunun yanında dayak olayını tanımlamak için kullanılan “uçan tekmeli meydan dayağı” ifadesi adlaştırma yoluyla olayın zamanını ve öznesini gizlemektedir. “Meydan dayağı” ifadesi ile de dayağı kimin attığı belirsizleştirilerek olaya olumlu bir anlam yüklenmekte ve “uçan tekmeli” ifadesiyle de bu olumlama hali desteklenmektedir.

Haberde şematik yapı içersinde incelenen “delikanlılık imgesi” haberdeki sözcük tercihleri ile de desteklenmektedir. Örneğin, haberde taciz kelimesi yerine iki kere “sarkıntılık” kelimesi kullanılmıştır.

Haberin retorik inandırıcılığı açısından haberin videosu ciddi anlamda ön plana çıkmaktadır. Çünkü haberin metin kısmının büyük bir kısmı da videoda yaşanan olayın betimlenmesi ile oluşturulmuştur. Haberdeki fotoğraflarda videodan alınarak haberin görsel içeriği zenginleştirilmiştir. Haberde bazı nesnel verilerin belirsiz bir şekilde sunulması da haberin retorikğine zarar vermektedir. Son paragrafta, “Suriyelilerin tanımlanamaz büyüklükte bir tehlike olduğu”nu ima etmek için kullanılan “Suriyelilerin sayısı resmi rakamlara göre 167 bin olarak açıklandı. Gayri resmi rakamlara göre ise kentteki Suriyeli sayısının 300 bini aştığı ifade ediliyor” cümleleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

SONUÇ

Ayrımcı ve ırkçı ifadelerin kullanımı çok eskilere dayanmakla birlikte tüm bu ifadelerin nefret söylemi başlığı altında kavramsallaştırılması, nispeten yeni bir olgudur. Nefret söylemi kavramı, ilk defa 1994 yılında yaşanan Ruanda soykırımını anlatan metinlerde kullanılmıştır (Aygül, 2013: 148). Irkçılık, homofobi, zenofobi, cinsiyetçilik vd. gibi ayrımcı tutumları tanımlayan kavramların tamamı, kendi içinde özgün bir tarihsel gelişimi barındırır. Nefret söylemi kavramı ise tüm bu kavramları aynı çatı altında toplar ve ayrımcılığa karşı ortak bir mücadele platformunun alt yapısını sağlar. Bu noktada, her alanda ayrımcılığın önüne geçebilmek adına “nefret söylemi” kavramsallaştırmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte internetin toplumları demokratik olarak dönüştürme potansiyeli bağlamında, çeşitli tartışmalar yaşanmaktadır. Bu konuda ön plana çıkan görüşlerden bir tanesi, internetin enformasyon bolluğu ile bilinçlenmeyi artırması, vatandaşların siyasal tartışmalara katılımını kolaylaştırması, geleneksel medyada yer edinemeyen muhalif seslere kendini gösterme imkânı tanınması sebebiyle toplumda bir dizi demokratik dönüşümlere yol açtığı şeklindedir. Bir diğer yaklaşıma göre ise; enformasyonun ticarileşmesi, internet üzerinde tekellerin kurulması, internetin "fragmanlaşmış" içeriği, tüketiciye dönüşen vatandaşın devlet ve özel sektör tarafından denetlenmesi vd. gibi sebepler, internetin toplumu demokratikleştirici yönünü köreltmekte ve toplumdaki egemen güçlerin, gözetim, sansür ve linç kültürünü internete taşıyarak toplumun demokratikleşmesini ve çok sesliliğini engellemektedir (Şener, 2006: 63). Bu tartışmaları, internetin nefret söylemini yayma potansiyeli açısından

değerlendirmek gerekirse ağırlıklı olarak ikinci görüşün etkili olduğu söylenebilir. Çünkü gerçek yaşamda var olan her türlü ayrımcı ve otoriter eğilim, internet platformuna saldırgan bir söylemle yansımaktadır. Bunun yanında geleneksel medyada yayınlanma şansı olmayan nefret söylemi içerikli öğeler, internet platformunda daha “pervasız” bir biçimde kendini göstermektedir. Tez kapsamında incelenen haberlerde de bu durum açıkça gözlemlenmektedir.

İnternet gazeteciliğinde nefret söyleminin daha net anlaşılabilmesi için tartışılması gereken bir diğer nokta, nefret söylemiyle ifade özgürlüğü arasındaki ilişkidir. İfade özgürlüğü uzun süredir insan haklarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. İfade özgürlüğünün sınırları konusunda ise farklı yaklaşımlar sebebiyle bir takım tartışmalar yaşanmaktadır. Bu noktada, nefret söylemi ve ifade özgürlüğünün sınırları açısından iki hukuksal yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Birinci görüş, ifade özgürlüğünün sınırlandırılmayacağını, diğeri ise bazı meşru amaçlarla ve öngörülen amaçla orantılı bir biçimde ifade özgürlüğünün sınırlandırılacağı yönündedir (Karan, 2012: 85). Bu konuda yaşanan tartışmaların en önemli sebebi nefret söyleminin tanımındaki belirsizliklerden kaynaklanmaktadır. Örneğin “soykırımın inkarı” bazı AIHM kararlarında “insanlığa karşı işlenmiş suçların reddi”nin, soykırıma maruz kalan halkın ırksal olarak aşağılanması ve onlara karşı nefretin kışkırtılması şeklinde yorumladığı için nefret söylemi olarak kabul edilirken, bazı kararlarda ise ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmektedir.⁹⁹ AIHM bu konuda almış olduğu kararlarda Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu kararındaki tanımları temel alarak kararlar almaktadır. AIHM tarafından yapılan yargılamalarda nefret söylemi kapsamında öne çıkan davalardan biri *Jersild v Danimarka* davasıdır. Dava

⁹⁹http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_TUR.pdf, (Erişim tarihi:14.01.2016)

Danimarka'da yayınlanan bir belgeselde “Greenjackets” olarak adlandırılan bir ırkçı grupla yapılan röportaj sonrasında hem röportajı yapan kişi hem de konuşmacılar, Danimarka yargısı tarafından mahkûm edilmelerinden sonra ifade özgürlüğünün ihlali gerekçesiyle AIHM'e başvurmuşlar ve cezaları burada da onanmıştır. Bu bakımdan, *Jersild-Danimarka* davası, nefret söylemi teşkil eden somut ifadelerin sözleşmenin AIHS'nin 10. maddesince¹⁰⁰ korunamayacağını açık şekilde göstermiştir (Akdeniz, 2016: 56). Bu noktada tez kapsamında savunulan görüş kamu yararının gözetimi adına nefret söylemi içeren yayınların yasalar tarafından sınırlandırılabilmesi ve bu alanda yapılacak yasal düzenlemelerin toplumsal barışın korunması adına gerekli olduğu yönündedir.

Nefret söylemi ile ilgili mevcut tartışmalarda genel bir uzlaşıya varılamamış olması sebebiyle bu alanda atılacak adımlarda atıl kalabilmektedir. Bu sebeple nefret söylemi ile ilgili yapılacak araştırmalarda öncelikli olarak nefret söylemi kavramında işaret edilen olguların sınırları spesifik olarak çizilmelidir.

Nefret söylemi ile ilgili belirsizliklere sebep olan bir diğer nokta da nefret söyleminin hedef aldığı toplumsal grupların birbiri ile iç içe geçmiş olmasıdır. Tez kapsamında incelenen haberlerde de görüldüğü üzere yabancıları veya göçmenleri hedef alan bir nefret söylemi içerikli haberde aynı zamanda kadın kimliği de hakaret

100

1. Fıkra: Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Fıkra: Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir. (http://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, Erişim tarihi: 13.01.2016)

etmek, aşağılamak ve küçümsemek için araçsallaşabilmektedir. Bu bakımdan cinsiyet temelli veya din temelli bir kimlik farklı bir etnik gruba yönelik hakaret amaçlı kullanılabilir. Tez kapsamında bu tür ayrımcı ifadelerin eklemli niteliği de ayrıntılı bir şekilde çözümlenmiştir.

Tezde aydınlatılmaya çalışılan bir diğer nokta da, internet gazeteciliğindeki nefret söylemi içerikli haberlerin basılı gazetecilikten başlıca farklarıdır. Elde edilen bulgular iki noktada ayrılmaktadır. Birincisi nefret söyleminin niteliği ve içeriği açısından görülen farklılıklar, ikincisi ise internet gazeteciliğinin teknolojik olarak farklı işlevsel özellikleri sebebiyle görülen farklılıklardır. Nefret söyleminin niteliği konusunda en çok ön plana çıkan fark, internet gazetelerinde yayınlanan haber metinlerinde, nefret söyleminin gizlenme ve nefret söylemine meşruluk zemini arama gereği duyulmamasıdır. Genel olarak internet gazeteciliğinde haber dilinin günlük konuşma dili basitliğinde ve basılı gazetelerdeki görece ciddi haber dilinden uzak olması bu durumu desteklemektedir. Teknolojik açıdan ise internetteki sınırsız ve hızlı bilgi akışı sebebiyle nefret söylemi içerikli haberler internetin etkileşimsellik özelliği ile hızlı bir şekilde yayılabilir ve kitlesellik kazanabilir. Bu bakımdan, nefret söyleminin sonuçlarından biri olarak kabul edilen linç kültürünün oluşmasında yeni medya ortamında dolaşıma sokulan bilgilerin etkisi yadsınamaz. Örneğin, toplumsal bir değişim için gereken örgütlenmeyi sağlamak için kurulan change.org web sitesinde “Nazilli’de Suriyeli istemiyorum”¹⁰¹ başlığına 500’e yakın imza atılmıştır. İmzaya açılan bu tür başlıklar, toplumdaki ayrımcı tutumları kısa sürede birer linçe dönüştürme potansiyeline sahiptir.

¹⁰¹https://www.change.org/p/nazilli-de-suriyeli-istemiyorum?recruiter=86098447&utm_source=share_petition&utm_medium=Facebook&utm_campaign=autopublish&utm_term=des-lg-share_petition-no_msg, (Erişim tarihi:14.01.2016).

Tez kapsamında elde edilen bulgularla ilgili ifade edilmesi gereken bir diğer nokta; nefret söyleminin hedef aldığı toplumsal kesimlerin, dönemin şartlarının belirlenimi ile ortaya çıktığı gerçeğidir. *Ensonhaber* sitesinde 2015 Temmuz ile 2016 Aralık ayı arasındaki dönemde incelenen haberlerde de açıkça görülmektedir ki iktidar aygıtlarının paylaşımı konusunda yaşanan rekabette siyasal İslam, Türkiye’deki hegemonik iktidar rekabetini bu dönemde önde götürmektedir. İncelenen dönemde İslamcı toplumsal iktidarın dışında kalan toplumsal kesimlerin tamamı nefret söylemine maruz kalabilmektedir. Bu noktada *Ensonhaber* sitesinde yakın geçmişe kadar toplumsal iktidarı elinde bulunduran Kemalistler de “beyaz Türk” nitelemesi ile nefret söyleminin hedefi olabilmektedir. Eklemek gerekir ki, nefret söyleminin belirleniminde, dönemin iktidar aygıtlarının etkisi sebebiyle bu çalışma 2010 yılından önce yapılmış olsaydı o dönemde başörtüsü/türban yasağı sebebiyle nefret söylemine maruz kalan kadınları hedef alan haberlerin de araştırma kapsamına alınması gerekecekti.

Nefret söylemine karşı geliştirilecek çözümler nefret söyleminin tespiti ile başlamaktadır. Çünkü nefret söylemi sıradanlaşarak kendini gizleme potansiyelini barındırmaktadır. Sonrasında da, nefret söyleminin yayılmasına aracılık eden kaynakların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu konuda çalışma yürüten kişilere internet gazeteciliğinde nefret söyleminin ve ileride doğuracağı sonuçların önlenmesi amacıyla aşağıdaki tedbirler önerilebilir:

1)İnternet gazeteciliği ile ilgili hiçbir yasal düzenlemenin olmaması bu konudaki en büyük eksikliklerden biridir. Bu soruna Basın Yasası’nın kapsamının genişletilip, internet gazeteciliğini de kapsayan bir yasal düzenleme ile bir çözüm bulunabilir.

2)İnternette yurttaş gazeteciliği anlayışının geliştirilerek ayrımcılığa maruz kalan toplumsal kesimlerin alternatif bir haber dili ile seslerini duyurabilmelerinin imkânı tanınmalıdır. Türkiye’de Kaos GL haber portalı, Bianet, Pozitifyasam internet siteleri yurttaş gazeteciliğine verilebilecek olumlu örneklerden bazılarıdır.

3)Ana akım internet gazetelerinin nefret söylemi içerikli haber üretmelerindeki en önemli faktörlerden biri ekonomik gerekçelerdir. Ziyaretçi sayısı odaklı habercilik anlayışı sebebiyle ekonomik faktörler internet gazetelerindeki nefret söyleminin başlıca temeli olarak kabul edilebilir. Bu sebeple internet gazetelerinin ekonomik olarak ziyaretçi sayılarına bağımlılıkları karşısında geliştirilebilecek bir alternatif ile bu sorunun da üstesinden gelinebilir. Ama kabul edilmelidir ki ne basın organları ne de devlet bu alanda herhangi bir adım atmaktan çok uzaktır.

4)İnternet gazetelerinde nefret söylemine karşı tepkisel bir cephe oluşturmak ve bu alanda farkındalığı geliştirmek adına okuyucu olarak internet gazeteleri ile okuyucu arasındaki iletişim kanallarından yararlanılabilir. Okuyucu yorumları ve editörlere atılan mesajlar kanalıyla, uyarı ve tepki mahiyetinde mesajlar atılarak gazete yöneticileri bilgilendirilebilir.

5)İnternet gazetesi okuyucularının daha bilinçli birer okuyucu haline getirilmeleri de bu alanda atılabilecek önemli adımlardan biridir. İlköğretim ve liselerde 2007 yılından beri verilmekte olan medya okuryazarlığı dersinin müfredatına internet gazeteciliği de eklenerek bu dersin yaygınlaştırılması;internet gazetesi okuyucularında eleştirel bir bakış açısının geliştirilmesi ve okuyucunun

gerçeklik-kurgusallık ayrımını yapabilmesi adına atılacak önemli adımlardan biridir.¹⁰²

Sonuç itibariyle internet gazeteciliğinde nefret söylemine karşı bir takım önlemler alınsa da nefret söyleminin tamamen yok edilmesi mümkün görünmemektedir. Bu konuda nefret söyleminin yarattığı sonuçları en aza indirmek adına, toplum tarafından haber içeriklerine yönelik eleştirel bir yaklaşımın geliştirilmesi gerekmektedir. Nefret söylemine karşı toplum tarafından eleştirel bir yaklaşımın geliştirilmesi için de öncelikle akademinin medya içeriklerini mercek altına alması gerekmektedir. Bu sebeple, bu alanda yapılacak eleştirel çalışmalar, toplumun nefret söylemine karşı aydınlatılması adına çok önemli bir görev üstlenecektir.

¹⁰²<http://www.medyakuryazarligi.org.tr/nedir.html>, (Eriş tarihi:12.01.2017).

KAYNAKÇA

- Abrahams, R. D. (2010). Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar. S. Gürçayır, & M. Ö. Gürçayır. içinde Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Adaklı, G. (2010). Gazetecilik etiğini belirleyen yapısal unsurlar: Mülkiyet ve kontrol sorunu. B. Çaplı, & H. Tuncel içinde, *Televizyon haberciliğinde etik* (s. 61-96). İstanbul: Fersa Matbaacılık.
- Akbalık, E. (2013). Türk Atasözlerinde Cinsiyet Algısı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 81-90.
- Akdeniz, Y. (2016). *İnternette Irkçılık*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akpınar, M. (2015). *Nefret Söylemi ve Siyaset*. İstanbul: Ufuk Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Alçayır, M. (2015). Türkiye'de Haber Portallarının İçerik Yönetiminde Azınlıklara Yönelik Nefret Söylemi. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul, Türkiye: Marmara Üniversitesi.
- Araslı, O. (2011). İnternet ve internet haberciliği: Türkiye'deki popüler haber sitelerinin etiksel açıdan incelenmesi. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Arık, B. (2004). Popüler Kültüre Temel Yaklaşımlar. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 327-345.
- Atabek, Ü. (2001). İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar. S. Alankuş içinde, *Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya* (s. 61-91). İstanbul : IPS İletişim Vakfı.
- Ataman, E. Ö. (2011). Ses Ayrımında Özne İşlevi Gören Erkek(lik): Radyoda Hegemonik Erkek Sesi. İ. Erdoğan içinde, *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil* (s. 243-272). İstanbul: Kalkedon.
- Aydın, İ. (2003). *Eğitim Öğretimde Etik*. Ankara : Pegem Yayıncılık.
- Aydoğan, A., & Başaran, F. (2012). Yeni Medyayı Alternatif Medya Bağlamında Anlamak. Ö. Özer içinde, *Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik: Türkiye'de Alternatif Gazetecilik Üzerine Değerlendirmeler* (s. 213-246). İstanbul: Literatürk.
- Aydoğan, A., & Özgün Dinçer. (2011). Sanal Ortamda Gerçek Amaçlar: İnternet Reklamcılığının Ekonomi Politik Analizi. S. B. Yıldırım içinde, *Halkla İlişkiler ve Reklamın Anatomisi: Eleştirel Bir Kavrayış* (s. 244-263). Ankara: Ütopya.
- Aygül, E. (2013). Yeni medyada nefret söyleminin üretimi: Bir toplumsal paylaşım ağı olarak Facebook örneği. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Bal, S. (2014). Reklamların Eskimeyen Yüzü “Muhteşem Annelik. *Kültür ve İletişim*, 59-85.

- Bars, M. E. (2015).) William Bascom'un "Folklorun Dört İşlevi" Işığında Nasrettin Hoca Fıkraları Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 149-166.
- Bascom, W. (2010a). Folklorün Dört İşlevi. M. Ö. Oğuz, & S. Gürçayır içinde, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (s. 71-86). Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Başaran, F. (2010). *İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Gelişme: Yayılmanın Ekonomi Politikası*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Berktaş, F. G. (2009). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul : Metis Yayıncılık.
- Bilgiç, E. E. (2008). *Vatan Millet Reyting*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Billig, M. (2005). *Laughter and Ridicule*. Londra: SAGE Publications.
- Binark, M. (2014). Giriş. M. Binark içinde, *Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (s. 15-25). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Binark, M. (2015). Yeni Medya Çalışmaları Özel Sayısı Hakkında: Neden? (M. Turan, Dü.) *Folklor/Edebiyat*, 21(83), 9-10.
- Binark, M., & Çomu, T. (tarih yok). *Sosyal Medyanın Nefret Söylemi İçin Kullanılması İfade Özgürlüğü Değildir*. <https://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degidir> adresinden alınmıştır
- Binark, M., & Löker, K. (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Birsan, H. (2005). İnternet Haberciliği Ve Aktif İzlerkitle İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 69-80.
- Blom, J. N., & Hansen, K. R. (2014). Click bait: Forward-reference as lure in online news. *Journal of Pragmatics*, 87-100.
- Bora, T. (2016). *Türkiye'nin Linç Rejimi*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bourse, M. (2009). *Melezliğe Övgü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bülbül, R. (2001). *Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Chomsky, N. (2006). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*. İstanbul: Aram Yayıncılık.
- Coleman, B. (2011). *Hello Avatar: Dijital Neslin Yükselişi*. İstanbul: Mediacat Yayınevi.
- Conklin, J. (1987). Hypertext: An Introduction and Survey. *IEEE Computer*, 17-41.
- Coşgun, M. (2011). Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu. *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 837-850.
- Çakır, H. (2007). Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 123-149.

- Çam, O., & Çuhadar, D. (2011). Ruhsal Hastalığa Sahip Bireylerde Damgalama Süreci ve içselleştirilmiş Damgalama. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 136-140.
- Çam, Ş. (2009). Televizyon Dizilerinin Kadına Yönelik Şiddet Temsillerinde Ataerkil Rejimin İdeolojisi. *Kültür ve İletişim*, 79-131.
- Çayır, K. (2010). Ayrımcılığın Sosyolojisi ve Türkiye Toplumunu. A. Ç. Yıldırım içinde, *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* (s. 48). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Çelenk, S. (2010). Ayrımcılık ve Medya. H. Tuncel, & B. Çaplı içinde, *Televizyon Haberciliğinde Etik* (s. 211-228). Ankara: Fersa Matbaacılık.
- Çetin, Ö., & Gökmen, M. (tarih yok). *Sosyal Medya Haberciliği Nasıl Değiştirdi?* <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sosyal-medya-haberciligi-degistirdi> adresinden alınmıştır
- Çevikel, T. (2007). İnternette Spor Medyası: Spor Siteleri Üzerine Bir Değerlendirme. XII. "Türkiye'de İnternet" Konferansı (s. 39-45). Ankara: Türkiye'de İnternet Teknolojileri Derneği.
- Çevikel, T. (2010). Web 2.0, Bloglar ve Gazetecilik: Türkçe Politik Blogların Profesyonel Medya ve Gazetecilikle İlişkisi. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Çığ, Ü. (2010). Endüstriyel Bir Anlatı Yapısı: "Ters Piramit" Haber Metinleri. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 69-90.
- Çığ, Ü., & Çığ, E. Ç. (2011). Haber Endüstrisi ve Gazetecilik Etiği. *İş Ahlakı Dergisi*, 25-60.
- Çoban Keneş, H. (2011). Irkçı-Ayrımcı Söylemlerin Kurucu Öğeleri Olarak İnkâr Stratejileri. *Kültür ve İletişim*, 71-98.
- Çoban Keneş, H. (2011). Irkçı-Ayrımcı Söylemlerin Kurucu Öğeleri Olarak İnkâr Stratejileri. *Kültür ve İletişim*, 71-98.
- Çoban Keneş, H. (2012). *Biyolojik Mitten Kültürel Mite: "Yeni" Irkçılık Nedir?*
- Çoban Keneş, H. (2014). Yeni ırkçı söylemlerin eklemli niteliği ve medyanın işlevi. *SBF Dergisi*, 407 - 433.
- Çoban Keneş, H. (2015). *Yeni Irkçılığın Kirli Ötekileri : Kürtler Aleviler Ermeniler*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Çoban, S. (2009). Medya, Milliyetçilik ve Öteki. B. Çoban içinde, *Medya, Milliyetçilik ve Şiddet* (s. 63-72). İstanbul: Su Yayınları.
- Çomu, T. (2012). *Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi: Youtube Örneği*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Çomu, T. (2012). Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi: Youtube Örneği. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Daldaban, S. S. (2011). Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinin Kişilerce Algılanma Biçimleri ve Üzerine. Kars: Kafkas Üniversitesi.
- Danzikyan, Y. (2014). Değişmeyen Öteki Ermeniler. Y. İncoğlu, & S. Çoban içinde, *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* (s. 220-238). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Deuze, M. (2009). The web and its journalism: considering the consequences of newsmedia online. *new media & society*, 203-230.
- Deuze, M., & Yeshua, D. (2001). Online Journalists Face New Ethical Dilemmas: Lessons From The Netherlands. *Journal of Mass Media Ethics*, 273-292.
- Dilmen, N. (2012). Yönetenler Açısından Türkiye’de İnternet Gazeteleri ve Haber Portalları Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 91-101.
- Doğanay, Ü. (2013). Irkçılığın İzini Satır Aralarında Sürmek: Popüler Kültür Ürünlerinde Irkçı Söylemlerin Yaygınlaşma Biçimleri. M. Çınar içinde, *Medya ve Nefret Söylemi* (s. 155-175). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Doğanay, Ü., & Çoban Keneş, H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 143-184.
- Doğanay, Ü., & Karaarslan Şanlı, H. (2011). Yazılı Basında Irkçı ve Ayrımcı Söylemlerin Olağanlaştırılması: Habertürk Gazetesinin 'Sıradan Bir Gün'deki Haberleri Üzerine bir İnceleme. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 41-70.
- Doğanay, Ü., & Köker, E. (2009). *İrkçı Değilim Ama*. İstanbul: İnsan Hakları Ortak Platformu.
- Doruk, Ö. (2013). Disiplin Toplumu Ve Haber Söylemi: Gökkuşuğu Derneği’nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellemesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 106-131.
- Doruk, Ö. (2013). Disiplin Toplumu Ve Haber Söylemi: Gökkuşuğu Derneği’nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellemesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi . *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 106-132.
- Dönmez, H. (2010). İnternet Haberciliğinde Tıklanma Kaygısı ve ‘Kapan’ Manşetler. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 105-129.
- Durna, T., & Kubilay, Ç. (2010). Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri. T. Durna içinde, *Medyadan Söylemler* (s. 47-82). İstanbul: Libra Kitapçılık.
- Ekşi, H., & Çelik, H. (2005). Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 99-117.
- Eliade, M. (2003). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ersan, A. (2014). Halkı Kin ve Düşmanlığı Tahrik veya Aşağılama. *TBB Dergisi*, 77-106.

- Ersöz, A. G. (2011). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Roller. *Gazi Türkiyat*, 167-181.
- Evre, B. (2009). Söylem Analizine Yönelik Farklı Yaklaşımlar: Bir Sınıflandırma Girişimi. İ. Parlak içinde, *Medyada Gerçekliğin İnşası* (s. 107-153). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Ferhat, S. (2016). Dijital Dünyanın Gerçekliği, Gerçek Dünyanın Sanallığı Bir Dijital Medya Ürünü Olarak Sanal Gerçeklik. *TRT Akademi*, 724-746.
- Fiske, J. (1999). *Popüler Kültürü Anlamak*. Ankara: Ark Yayınları.
- Gençalp, H. (2011). Egemen İdeolojinin Yerleştirilmesinin Bir Aracı Olarak Sinema: Çocuk Yıldız Filmlerinde Egemen İdeolojinin İşleyişi. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Konya.
- Gençer, M. (2006). *İnternet Kitabı*. İstanbul.
- Geray, H. (1994). *Yeni iletişim Teknolojileri*. Ankara: Kılıçaslan Matbaacılık.
- Geray, H., & Aydoğan, A. (2010). Yeni İletişim Teknolojileri ve Etik. B. Çaplı, & H. Tuncel içinde, *Televizyon Haberciliğinde Etik* (s. 305-321). Ankara: Fersa Matbaacılık.
- Girgin, A. (2000). *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Goffman, E. (1963). *Stigma*. Londra: Penguin Books.
- Gökalp, E. (2007). Türk Milliyetçiliği Söylemlerinin Spor Basınında Yeniden İnşası. *Kültür ve İletişim*, 9-62.
- Göregenli, M. (2012). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. K. Çayır, & M. A. Ceyhan içinde, *Ayrımcılık* (s. 17-28). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güllüoğlu, Ö. (2012). Söylenmeyeninin Analizi: Bellona Markasına Yönelik Tüketici Algısı Üzerine bir Söylem Çözümlemesi. Ö. Güllüoğlu içinde, *Yazılı Metin Çözümleme* (s. 225-274). Ankara: Ütopya.
- Gürcan, H. İ., & Birsen, H. (tarih yok). Haber Medyasının İnternette Yeni Bir Görünümü: Haber Portalları.
- Halis, M. (2013). *Türkçedeki ırkçı deyimler: Irkçılık dilde başlar*. http://www.salom.com.tr/haber-88440-turkcedeki_irkci_deyimler_irkcilik_dilde_baslar.html adresinden alınmıştır
- Hitler, A. (2011). *Kavgam*. İstanbul: Sonsuz Kitap.
- Hizmetli, S. (1991). *İslam Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Hume, D. (1976). *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

- İnceoğlu, A. A. (2012). Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi. Y. İnceoğlu içinde, *Nefret Suçu ve/veya Nefret Söylemi* (s. 103-120). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnceoğlu, Y., & Çoban, S. (2014). "Öteki"leştirme Sürecinde Medyanın Yeri. Y. İnceoğlu, & S. Çoban içinde, *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* (s. 50-102). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnceoğlu, Y., & Çokmak, N. (2016). Teun Adrian Van Dijk. Y. İnceoğlu, & N. Çokmak içinde, *Metin Çözümlemeleri* (s. 19-84). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kaptan, Y. (2016). Marking differences, consuming identities: Race, sexuality, disease and "global Turkishness" in the United Condoms of Benetton campaign. *Journal of Consumer Culture*, 447-466.
- Karadağlı, U. A. (2015). *Romanlara Karşı Kullanılan Ayrımcı 34 Deyiş, Deyim ve Atasözü*. <https://onedio.com/haber/romanlara-karsi-kullanilan-ayrimci-deyis-deyim-ve-atasozleri-hay-dilinizi-esek-arisi-soksun--528244> adresinden alınmıştır
- Karadeniz, S. (2012). Nefret Söylemi Kapsamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi.
- Karadeniz, Ş. (2006). Öğretim Amaçlı Hiper Metin, Hiper Ortam Ve Çoklu Ortamlar İçin Tasarım İpuçları. *Yüzüncüyıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12-33.
- Karakurt, A. (2008). Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 73-93.
- Karaman, S., & Orhan, M. K. (2011). Eğitimde Gerçekliğe Yeni Bir Bakış: Harmanlanmış ve Genişletilmiş Gerçeklik. Uşak.
- Karan, U. (2007). Türk Hukukunda Ayrımcılık Yasağı Ve Türk Ceza Kanunu'nun 122. Maddesinin Uygulanabilirliği. *TBB Dergisi*, 146-173.
- Karan, U. (2012). Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk. Y. İnceoğlu içinde, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (s. 81-102). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karan, U. (2013). Nefret Söylemi ve Yakından İlişili Diğer Kavramlar. M. Çınar içinde, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar* (s. 95-125). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Kavza, U. (2010). Veri Madenciliğinde Mahremiyetin Sağlanması. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü.
- Kayabaşı, Y. (2005). Sanal Gerçeklik ve Eğitim Amaçlı Kullanılması. *The Turkish Journal of Education*.
- Kaymak, A. (2010). Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu. T. Çomu içinde, *Yeni Medyada Nefret Söylemi* (s. 253-284). İstanbul: Kalkeodon Yay.

- Koç, M., & Tutkun, Ö. (2008). Mesleklere Atfedilen Kalıp Yargılar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 255-271.
- Kurt, A. (2008). Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış. *Uludağ Üniversitesi Dergisi*, 73-93.
- Kuyucu, M. (2013). Bab-ı Ali'den Tablet Gazetelere Basın İşletmeciliği. *İletişim ve Diplomasi*, 57-82.
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., & Kieran, K. (2009). *New Media: A Critical Introduction*. New York: Taylor & Francis Group.
- Locke, J. (1999). *İnsanın anlama yetisi üzerine bir deneme*. Ankara: Öteki Yayınları.
- Madran, H. A. (2012). Sosyal Kimlik ve Ayrımcılık. K. Çayır, & M. A. Ceyhan içinde, *Ayrımcılık* (s. 73-85). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Madran, H. A. (2012). Temel Beklenti Etkisi: Kendini Gerçekleştiren Kehanet. K. Çayır, & M. A. Ceyhan içinde, *Ayrımcılık* (s. 30-52). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Meral, P. S. (2011). Erkek Hegemonyasının Yeniden Üretimi. İ. Erdoğan içinde, *Medyada Hegemonik Erkek(lik) Temsili* (s. 297-324). İstanbul: Kalkedon.
- Milas, H. (2005). *Türk Yunan Romanlarında "Öteki" ve Kimlik*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Ong, W. J. (2007). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Orak, M. (2009). Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu. *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*, 289-300.
- Oran, B. (2010). Maksimum Rezillik. Y. İncoğlu içinde, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (s. 39-46). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Öcal, O. (2014). *Matbaanın Bulunuşu ve Gelişmesi*. <http://tarihenotdus.com/genel-kultur/matbaanın-bulunusu-ve-gelismesi> adresinden alınmıştır
- Ördek, K. (2012). Trans Bireylere Karşı Nefret Söylemi. Y. İncoğlu içinde, *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* (s. 307-324). İstanbul: Kalkeodon Yayınları.
- Özarslan, Z. (2013). *Ayrımcı Dil Ve Nefret Söyleminin Formüle Edildiği Bir Ortam: Popüler Sinemada Tür Filmleri*. <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=1174&bolum=makale> adresinden alınmıştır
- Özarslan, Z. (2013). Sinemada Nefret Söylemi. M. Çınar içinde, *Medya ve Nefret Söylemi* (s. 177-198). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Özarslan, Z. (2014, 10 25). *Yeni Medya Döneminde Sinemanın Geleceği*. Bianet: <http://bianet.org/biamag/sanat/159421-yeni-medya-doneminde-sinemanin-gelecegi> adresinden alınmıştır

- Özdemir Taştan, İ. (2009). Okur Yorumlarında Otoriter Eğilimler: Diyarbakır Olaylarına İlişkin Haber Yorumları Üzerine Bir İnceleme. *Kültür ve İletişim*, 65-93.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji*. İstanbul: Literatürk.
- Özyal, B. (2016). Tık Odaklı Habercilik: Tık Odaklı Haberciliğin Türk Dijital Gazetelerindeki Kullanımı. *Global Media Journal TR Edition*, 273-301.
- Paker, M. (2012). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık. K. Çayır, & M. A. Ceyhan içinde, *Ayrımcılık* (s. 41-52). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Paker, M. (2012). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık. K. Ceyhan, & M. Ayan Ceyhan içinde, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (s. 45-52). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Pavlik, J. V. (2013). Dijital Teknoloji ve Gazetecilik. M. Demir içinde, *Yeni Medya Üzerine* (s. 83-107). İstanbul: Literatürk.
- Punch, K. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rathke, L. Ş. (2013). Kolektif Kimliğimizin Tezahürü Olarak Nasreddin Hoca Fıkraları. *Folklor/Edebiyat*.
- Rathke, L. Ş. (2013a). *Popüler Televizyon Dizilerinde Mizah Anlayışı, İmtiyaz ve Ayrımcılık*. <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=1299&bolum=makale> adresinden alınmıştır
- Sancar, S. (2009). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sapir, E. (2014). Dilbiliminin Bilimler Arasındaki Yeri. M. Rıfat içinde, *20. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları* (s. 113-120). İstanbul : Yapı Kredi Yayınları.
- Sauserre, F. D. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. 141-142: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Schneider, D. (2005). *The Psychology of Stereotyping*. New York: Guilford Press.
- Sözen, E. (1999). *Söylem*. İstanbul.
- Şener, G. (2006). İnternet Ve Demokrasi İlişisine Dair Eleştirel Bir Yaklaşım. XI. XI. "Türkiye'de İnternet" Konferansı (s. 63-67). Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi.
- Tanrıöver, H. U. (2012). Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri. S. Alankuş içinde, *Kadın Odaklı Habercilik* (s. 151-168). İstanbul: İPS İletişim Vakfı.
- Tarhan, N. (2006). *Duyguların dili : duygusal zekaya yeni bir yorum*. İstanbul: Timaş Yayınevi.
- Taş, O. (2006). İletişim Alanında Yöndeşme Eğilimleri. *Kültür ve İletişim*, 33-62.

- Taş, O. (2006). İletişim Alanında Yöndeşme Eğilimleri. *Kültür ve İletişim*, 33-62.
- Taş, O. (2012). *Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Thompson, J. B. (2004). *Medya ve Modernite*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi Sözlü Tarih*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tokgöz, O. (2012). *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tokgöz, O. (x). *Haber toplayan ve Satan Kuruluşlar*.
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ausbf/article/viewFile/5000054312/5000051625>,
adresinden alınmıştır
- Toruk, İ. (2008). *Gutenberg'den Dijital Çağa: Gazetecilik*. İstanbul: Literatürk Yayınları.
- Tosun, G. E., & Kurt, H. (2016). *Değişen Dünyada Gazetecilik*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Törenli, N. (2005). *Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Uçkan, Ö. (2013). *İnternet, mahremiyet ve kişisel verilerin korunması*. Evrensel Gazetesi:
<https://www.evrensel.net/haber/67935/internet-mahremiyet-ve-kisisel-verilerin-korunmasi> adresinden alınmıştır
- Uzunoglu, S. (2014). Resistance From Within Hegemony: Rise of Semi-Anonymous Resistance in Turkey's New Media Environment . *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi.
- van Dijk , T. (1988). *New Analysis*. New Jersey: University of Amsterdam.
- van Dijk, A. (2007). Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi. G. Şendur Atabek, & Ü. Atabek içinde, *Medya Metinlerini Çözümlemek* (s. 164-177). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- van Dijk, T. (1993). Principles of critical discourse analysis. *DISCOURSE & SOCIETY*, 249-284.
- Weaver, S. (2011). Liquid racism and the ambiguity of Ali G. *Europeen Journal of Cultural Studies*, 249-264.
- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*. Strazburg: Avrupa Konseyi Yayınları.
- Yeğen, C. (2014). Türk Yazılı Basınının HIV/AIDS Haberlerindeki Nefret Söylemi: Posta Gazetesi Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 317-349.
- Yıldırım, B. (2010). Gazeteciliğin Dönüşümü: Yöndeşen Ortam ve Yöndeşik Gazetecilik. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 230-253.
- Yılmaz, H. (2013). *Siyasal Nefret Söylemi ve Medya*. İstanbul: Literatürk Academia Yayınları.

Yüksel, O. (2015). *Twitterda Nasıl Habercilik Yapılır*.
<http://okanyuksel.com/2015/02/twitterda-nasil-habercilik-yapilir> adresinden
alınmıştır

İNTERNET KAYNAKLARI

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56950776e2e2d6.67432434, (Erişim tarihi:12.01.2016).

<http://www.ensonhaber.com/suriyeli-gelin-altinlari-alip-kacti-2015-10-01.html>,
(Erişim tarihi:10.01.2016).

Türkiye’de İnternetin Genel Durumu Raporu. (2013) Alternatif Bilişim Derneği:
İstanbul,
https://www.alternatifbilisim.org/wiki/T%C3%BCrkiye%E2%80%99de_%C4%B0nternet%E2%80%99in_Durumu_2015_Raporu, (Erişim tarihi: 26.11.2016).

<http://linetv.com.tr/travestiyi-sokak-ortasinda-olduresiye-dovduler>, (Erişim
tarihi:23.08.2016).

https://tr.wikipedia.org/wiki/R%C3%BCzgar_Erko%C3%A7lar, (Erişim tarihi:
23.08.2016).

<http://www.haberturk.com/polemik/haber/841302-mahallelinin-travesti-isyani>,
(Erişim tarihi:23.08.2016).

<http://www.habervaktim.com/haber/405084/hdp-sapkin-asigi.html>, (Erişim tarihi:
23.08.2016) .

<http://www.hurriyet.com.tr/halil-ibrahim-dincdag-6-yilda-tam-150-ise-basvurdum-issizim-40033765>, (Erişim tarihi: 09.01.2016).

<http://www.sinemalar.com/film/47519/ay-lav-yu>, (Erişim tarihi: 16.10.2016).

<https://www.youtube.com/watch?v=SaRedId6sUw>, (Erişim tarihi:16.10.2016).

www.sihirlihikeye.com, (Erişim tarihi: 22.08.2016).

<https://sorularlailamiyet.com/benden-sonra-erkekler-icin-kadnlardan-daha-zararli-bir-fitne-birakmadim-islerini-kadina-birakan-bir>, (Erişim tarihi:22.08.2016).

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56950776e2e2d6.67432434, (Erişim tarihi:12.01.2016).

<http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5433/sanal-cemaatler#.WDV1gdKLQdU>, (Erişim tarihi: 23.11.2016).

<http://www.haberay.com.tr/sahte-dilenci-boyle-ayaklandi-175v.htm>, (Erişim tarihi: 12.01.2016)

<http://www.hurriyet.com.tr/tdk-sozlugunde-irkci-ifade-yok-5868180>, (Erişim tarihi: 19.12.2016).

<https://incil.info/>, (Erişim tarihi: 18.12.2016).

http://www.kaosgldernegi.org/resim/yayin/dl/medya_izleme_raporu_ocak_haziran_2016.pdf, (Erişim tarihi: 20.12.2016).

<https://www.youtube.com/watch?v=yGMchwXP4zE>, (Erişim tarihi: 18.12.2016).

<http://bianet.org/bianet/siyaset/101842-yargitay-in-oran-ve-kaboglu-karari-cadi-avi>, (Erişim tarihi: 03.10.2016).

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/1253948-namaz-kilmayan-hayvandır-diyen-mustafa-askara-sorusturma>, (Erişim tarihi: 03.10.2016).

<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/81204--Medeni-ve-Siyasi-Haklara-İliskin-Uluslararası-Sozleşme.pdf>, (Erişim tarihi: 06.10.2016).

Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme,
https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/6_Resources/PDF_brochure_Turkish.pdf, (Erişim tarihi:16.10.2016).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5803de03410c93.55375312, (Erişim tarihi: 16.10.2016).

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm>, (Erişim tarihi: 15.10.2016).

<http://www.ensonhaber.com/uzungolden-kartpostallik-goruntuler-2016-12-20.html>, (Erişim tarihi: 20.12.2016).

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>, (Erişim tarihi: 03.10.2016).

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf>, (Erişim tarihi: 03.10.2016).

www.gazetetirajlari.com/, (Erişim tarihi: 28.11.2016).

www.website.informer.com/, (Erişim tarihi: 28.11.2016).

<http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/hyper>, (Erişim tarihi:02.12.2016).

<http://nedir.ileilgili.org/link-nedirnedemek-ileilgili-bilgiler.html>, (Erişim tarihi: 02.12.2016).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Sar%C4%B1_gazetecilik, (Erişim tarihi:18.12.2016).

<http://aa.com.tr/tr/turkiye/anadolu-ajansi-bin-280-izinsiz-kullanimi-savciliga-ilettileri/175983>, (Erişim tarihi:12.12.2016).

“Gazetecilik meslek ilkeleri”,<http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/gazetecilik-meslek-ilkeleri/>, (Erişim tarihi: 19.12.2016).

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc043/kanunmbkc043/kanunmbkc04300212.pdf, (Erişim tarihi: 13.12.2016).

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html>, (Erişim tarihi: 13.12.2016).

<http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/hakkimizda/İnternet-gazeteciligi-deklarasyonu/>, (Erişim tarihi: 13.12.2016).

http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf, (Erişim tarihi: 18.12.2016).

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ftira_ve_%C4%B0nk%C3%A2rla_M%C3%BCcadele_Birli%C4%9Fi, (Erişim tarihi: 17.01.2017).

<http://www.adl.org/assets/pdf/education-outreach/Pyramid-of-Hate.pdf>, (17.01.2017).

www.alexa.com, (Erişim tarihi:03.01.2016).

<http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/hyper>, (Erişim tarihi:02.12.2016).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.586392bdab4662.07081550, (Erişim tarihi: 28.12.2016).

<https://barisicinakademisyenler.net/>, (Erişim tarihi: 28.12.2016).

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/1207208-emine-erdogan-tarihimize-iz-birakan-valide-sultanlar-programina-katildi>, (Erişim tarihi:18.01.2017).

<http://www.gercekgundem.com/guncel/196686/akp-ve-mhp-arasinda-dantelli-kefen-davasi>, (Erişim tarihi:31.12.2016).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5867a0624cd256.36519143, (Erişim tarihi:31.12.2016).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58679fdb7369b7.69348130, (Erişim tarihi: 31.12.2016).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5867a05ab2d540.99643930, (Erişim tarihi: 31.12.2016).

<http://pozitifyasam.org/tr/hiv-ve-aids-nedir.html>, (Erişim tarihi: 01.01.2017).

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>, (Erişim tarihi: 03.10.2016).

<http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/hakkimizda/İnternet-gazeteciligi-deklarasyonu/>, (Erişim tarihi: 13.12.2016).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58651d20905ee1.52361154, (Erişim tarihi: 29.12.2016).

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0spanya'da_e%C5%9Fcinsel_evlilik, (Erişim tarihi: 29.12.2016).

<http://www.hurriyet.com.tr/yargitaydan-cemevi-karari-29834823>, (Erişim tarihi: 30.12.2016).

http://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, (Erişim tarihi: 13.01.2016).

https://www.change.org/p/nazilli-de-suriyeli-istemiyorum?recruiter=86098447&utm_source=share_petition&utm_medium=Facebook&utm_campaign=autopublish&utm_term=des-lg-share_petition-no_msg, (Erişim tarihi: 14.01.2016).

<https://onedio.com/haber/romanlara-karsi-kullanilan-ayrimci-deyis-deyim-ve-atasozleri-hay-dilinizi-esek-arisi-soksun--528244>, (Erişim tarihi: 16.12.2016).

http://nefretsoylemi.org/nefret_soylemi_nedir.asp, (Erişim tarihi: 03.01.2016).

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ftira_ve_%C4%B0nk%C3%A2rla_M%C3%B0Ccadele_Birli%C4%9Fi, (Erişim tarihi: 19.01.2017).

<http://www.sinemalar.com/film/47519/ay-lav-yu>, (Erişim tarihi: 16.10.2016)

http://turkcleronline.net/fikrclar/bektasi_fikrclari/bektasi_fikrclari_sayfa4.htm, (Erişim tarihi: 17.01.2017).

<http://www.fikrclarim.com/>, (Erişim tarihi: 14.01.2016).

https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, (Erişim tarihi: 03.10.2016).

www.medyagundem.com

www.medyatava.com

www.haber3.com

<http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/nedir.html> (Erişi tarihi:12.01.2017).



ÖZET

Bu çalışmada, *Ensonhaber* sitesi özelinde, internet gazeteciliğinde nefret söylemi ele alınmaktadır. İnternet gazetelerinin ziyaretçi sayısı odaklı habercilik anlayışı sebebiyle haberin spot başlığı ve haberin metni arasında ciddi bir uyumsuzluk söz konusudur. Bu noktada nefret söylemi içerikli spot başlıklar, okuyucunun haberin spotundan metin kısmına yönlendirilmesi adına işlevsel bir görev üstlenmektedir. Bu işlev, genel anlamda okuyucunun ideolojik motivasyonundan yararlanmaktadır. Bu tez çalışmasının amacı da internet platformuna taşınan gazetelerin değişen teknolojik altyapılarının nefret söylemine etkisinin ve bunun arkasındaki ideolojik faktörlerin açığa çıkarılmasıdır.

Bu amaç doğrultusunda Birinci Bölüm’de nefret söyleminin tanımı, türleri, yayılma alanları ve hukuksal boyutu etraflıca incelenmiştir. İkinci Bölüm’de internet gazeteciliğinin özgün yönleri, haber sitelerinin okuyucu artırma stratejileri, etik sorunlar ve internet teknolojisinin insan yaşamına girmesi ile birlikte yaşadığı dönüşüm ele alınmıştır. Üçüncü Bölüm’de ise siyasal nefret söylemi, kadınlara yönelik nefret söylemi, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi, cinsel kimlik temelli nefret söylemi, inanç ve mezhep temelli nefret söylemi, engellilere ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemi başlıkları altında seçilen haber örnekleri eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi ile incelenmiştir.

ABSTRACT

This study focuses on hate speech in Internet journalism within the framework of a daily news website, *Ensonhaber*. Because many news websites aim to increase their daily number of visitors, it is possible to encounter a remarkable inconsistency between the headline and content. In this respect, headlines containing hate speech bear a functional role in direct the readers who read the headline to the content, resulting from the ideological motivations. This thesis aims to reveal the impact of varying technological tools on the hate speech and ideological factors underlying it.

To this aim, Section 1 elaborates on the definitions, types, dissemination and legal aspects of hate speech. Section 2 deals with the peculiar aspects of news websites, their strategies for increasing the number of readers and the transformation which the Internet has gone through from its beginning. Section 3 analyses selected news items containing political hate speech, hate speech towards women, foreigners and immigrants, sexual hate speech, religious and sectarian hate speech, and hate speech towards the disabled and various diseases based on critical discourse analysis.